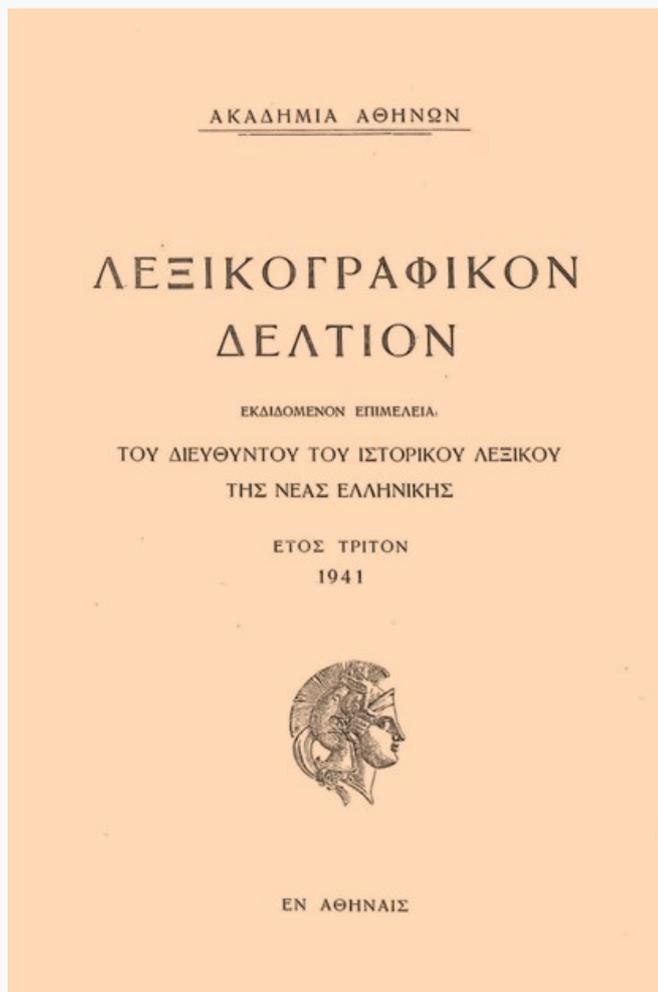

Lexicographic Bulletin

Vol 3 (1941)

Lexicographic Bulletin

Άπο πότε άρχίζει ή δημοτική

Anthimos Papadopoulos

doi: [10.12681/ld.39220](https://doi.org/10.12681/ld.39220)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

1941

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

<i>Α. Α. Παπαδοπούλου</i> Ἀπὸ πότε ἀρχίζει ἡ δημοτικὴ ... .. σελ.	3 - 56
<i>Ν. Ἀνδριώτη</i> Ἑτυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ ... .. »	57 - 91
<i>Σ. Καψωμένου</i> Ἑλληνικὰ ἐκ Μεγάλης Ἑλλάδος... .. »	92 - 132
<i>Κ. Ἀμάντου</i> Προσθῆκαι εἰς τὸ Χιακὸν γλωσσάριον καὶ τὸ Χια- κὸν τοπωνυμικὸν ... .. »	133 - 174

Ἐξετυπώθη τὴν 1 Μαρτίου 1944.

ΑΠΟ ΠΟΤΕ ΑΡΧΙΖΕΙ Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ¹

Ἔχει ἤδη ἐρευνηθῆ ὑπὸ τῶν γλωσσολόγων τὸ ζήτημα ἀπὸ πότε ἀρχίζει ἡ νέα Ἑλληνική. Οὗτοι δέχονται ὅτι ἡ γένεσις τῶν σπουδαιότερων χαρακτηριστικῶν τῆς ἀνέρχεται εἰς χρόνους ἀρκετὰ παλαιούς ² καὶ συγκεκριμένως ὅτι «ἡ νέα Ἑλληνική γλῶσσα διεμορφώθη περὶ τὰ τέλη τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ ἔκτοτε ἔπαθε μικρὰς μόνον μεταβολὰς» ³ καὶ ὅτι «ἡ Ἑλληνική γλῶσσα ἤδη ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἤρξατο μεταβαλλομένη ἐπὶ τὸ νεωτερικώτερον καὶ δὴ ὅτι πολὺ πρὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος εἶχε μεταβληθῆ καὶ προσλάβει τὸν νεωτερικὸν αὐτῆς τύπον»⁴. Περὶ τῶν αἰτίων τῆς μεταβολῆς ἐπραγματεύθη ὁ καθηγητὴς Γεώργιος Χατζιδάκις εἰς ἀξιόλογον μακρὰν πραγματείαν «περὶ τῶν χρόνων καθ' οὓς ἀνεπτύχθη ἡ νεωτέρα Ἑλληνική»⁵. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ ἐρευνητὴς εἰς τὴν μελέτην τοῦ αὐτῆν ἀπέβλεψεν ὄχι τόσον εἰς τὴν προφορικὴν, ἀλλὰ τὴν γραπτὴν παράδοσιν, δηλαδὴ ὄχι εἰς τὴν δημοτικὴν, τὴν φυσικὴν καὶ ἀβίαστον γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν γραφομένην λογίαν, διὰ τοῦτο ἐνόμισα ὅτι θὰ ἦτο ἄξιον τοῦ κόπου διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς δημοτικῆς νὰ τύχη αὕτη εἰδικῆς μελέτης περὶ τῶν χρόνων καθ' οὓς ἀρχίζει.

Τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης. Ὁ ἐρευνητὴς ἔχει νὰ ὑπερνικήσῃ πάρα πολλὰς δυσκολίας, διότι εἶναι ἔργον δυσχερέστατον νὰ κατορθώσῃ νὰ διακρίνῃ εἰς τὴν γραπτὴν παράδοσιν τὰ στοιχεῖα τῆς καθαρᾶς δημοτικῆς. Λογία καὶ δημοτικὴ, δηλαδὴ γραπτὴ καὶ προφορικὴ παράδοσις, δὲν μένουν ἀνεξάρτητοι ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἰδίως δὲ συμβαίνει μεγάλη ἐπίδρασις τῆς πρώτης ἐπὶ τὴν δευτέραν ⁶, καθὼς δὲ εἶπεν ὁ Γ. Χατζιδάκις «οὐδὲ ἐν ἀληθῶς ἔχομεν γραπτὸν μνημεῖον τῶν παρελθόντων αἰῶνων, ὅπερ

¹ Ὑπὸ τὸν γενικὸν ὄρον *δημοτικὴ* ἢ *νέα Ἑλληνική* ἐννοοῦμεν εἰς τὴν μελέτην ἡμῶν πλὴν τῆς κοινῆς καὶ τὴν ιδιωματικὴν, τὴν ὁποίαν ἠδυνάμεθα μὲν νὰ χωρίσωμεν εἰς ἴδιον κεφάλαιον, ἀλλὰ, διὰ νὰ μὴ τυχὸν παρουσιασθῆ περίπτωσις ἐπαναλήψεως ὁμοίων πραγμάτων, ἐπροτιμήσαμεν νὰ πραγματευθῶμεν μαζὶ διαστέλλοντες ἐκάστοτε τὴν μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην.

² Γ. Ν. Χατζιδάκι, *Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά* (= ΜΝΕ βραχυγρ.), ἐν Ἀθήναις 1905/7, τόμ. 1, 410.

³ ἄνωτ. 1, 406, ὅπου παρατίθεται γνώμη ξένου γλωσσολόγου.

⁴ ἄνωτ. 1, 479.

⁵ ἄνωτ. 1, 406 - 481.

⁶ ἄνωτ. 1, 362.

νά παριστᾷ ἡμῖν πιστὴν καὶ ἀκριβῆ εἰκόνα τοῦ λαλουμένου ὑπὸ τῶν πολλῶν λόγου, ἀλλ' ὅτι τοῦναντίον ἀπαξάπαντα ὅσα ἔχομεν παρέχουσι τὴν γλῶσσαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτον διάφορον τῆς ὄντως λαλουμένης ἐκάστοτε»¹. Τοῦτο συμβαίνει εἰς ὅλας τὰς περιόδους τῆς γλώσσης, ἰδίως ὅμως ἐγένεν αἰσθητότερον τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους καὶ ἔπειτα. Οἱ συγγραφεῖς ἐφιλοτιμοῦντο νὰ γράφουν εἰς γλῶσσαν, τῆς ὁποίας ἐγένε χρῆσις εἰς χρόνους εὐτυχεστέρους εἰς σύνταξιν ἔργων ἀρίστων, ὁποῖα τοῦ 5^{ου} καὶ 4^{ου} αἰῶνος. Τὸ κακὸν ἔφθασεν εἰς μέγιστον βαθμὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πρὸ Χριστοῦ γεννήσεως, ὅτε ἐγεννήθη ὁ λεγόμενος Ἀττικισμός.² Ὡς κανὼν τούτου κατὰ τὸν 2^{ον} μ. Χ. αἰῶνα εἶναι ἀντιρρήτως ὁ εὐφυέστατος καὶ τεχνικώτατος συγγραφεὺς τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων Λουκιανός³, τοῦ ὁποίου ἡ τέχνη τοῦ λόγου ἦτο ἀνταξία τοῦ Πλάτωνος⁴. Λοιπὸν τί δημῶδη στοιχεῖα μπορεῖ νὰ εὔρη κανεῖς εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Λουκιανοῦ; Καὶ τοῦτο τὸν 2^{ον} αἰῶνα, ὅτε ἀναμφιβόλως ἦτο πολὺ ἀπλοποιημένον τὸ τυπικὸν τῆς γλώσσης. Οὔτε καὶ ὁ πολυγραφώτατος Πλούταρχος μᾶς ὠφελεῖ μετὴν ἀρχαίζουσας γλῶσσαν του⁵. Καὶ αὐτὴ ἡ γλῶσσα τοῦ εὐαγγελίου ἢ συνήθως χαρακτηριζομένη δημῶδης δὲν μᾶς βοηθεῖ εἰς τίποτε. Εἶναι γλῶσσα τῆς τότε γραφομένης κοινῆς τῶν ἑλληνογλώσσων κατοίκων τῆς Ἀνατολῆς μετὴν ἀπλότητα τῆς συντάξεως καὶ ἀρκετοὺς ξενισμοὺς, ἀλλὰ πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τὴν ὀμιλουμένην⁶. Δὲν πρέπει δὲ ν' ἀγνοήσωμεν καὶ ἓνα ἄλλο γεγονός, ὅτι ἀσφαλῶς δὲν μᾶς παρεδόθησαν ὅλα τὰ γραπτὰ μνημεῖα τῶν μεταγενεστέρων κυρίως χρόνων, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς βοηθοῦσαν, διότι χωρὶς ἄλλο ὑπῆρχαν καὶ τότε ἀνθρώποι ἀποστρεφόμενοι τὴν καθαρεύουσαν, τῶν ὁποίων ὅμως δὲν ἐσώθησαν τὰ ἔργα ἢ διότι ἐθεωροῦντο ἀπόβλητα ἢ διότι δὲν εἶχαν ἀξίαν φιλολογικὴν. Ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων ἦτο τοιαύτη, ὥστε κάπου κάπου οἱ γράφοντες ἤθελαν νὰ πλησιάσουν περισσότερο εἰς τὴν δημοτικὴν παρὰ εἰς τὴν γραφομένην, καθὼς πληρο-

¹ MNE 1, 364.

² ἀνωτ. 1, 360 καὶ 362-3. Περὶ τοῦ Ἀττικισμοῦ ἐκτενέστερον ἔγραψεν ὁ Γ. Ν. Χατζιδάκις εἰς τὸ σύγγραμμα: Σύντομος ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης (=ΣΙΕ βραχυγρ.) ἐκδοθὲν ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, ἐν Ἀθήναις 1915, σελ. 71-77. Πβ. καὶ Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου, Σύντομος ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων, ἐν Ἀθήναις 1924, σελ. 139-41.

³ Πβ. W. Christ, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας κατὰ μετὰφρασιν Α. Κώστα καὶ Ν. Πολ. του, ἐν Ἀθήναις 1905, τόμ. 2, 517.

⁴ Πβ. ἀνωτ. 2, 518.

⁵ Πβ. Γ. Χατζιδ. MNE 1, 376 καὶ ΣΙΕ 74-5.

⁶ Περὶ τῆς γλώσσης τῆς Καινῆς Διαθήκης πβ. καὶ Β. Ἀντωνιάδην ἐν Ἀθηνᾶ 6 (1894) 105-137.

φορούμεθα ἀπὸ τοὺς γραμματικούς. Λόγου χάριν ὁ γλωσσικὸς ἀφορισμὸς τοῦ αὐστηροῦ γραμματικοῦ Φρυνίχου «ῥῶδηκεν, ῥῶκοδόμηκεν, διὰ τοῦ ω ἄριστα ἔρεις, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦ οι, οἷδηκεν, οἷκοδόμηκεν»¹ ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους του, δηλαδὴ τὸν 2^{ον} μ. Χ. αἰῶνα, ἡ χρονικὴ αὐξησης μερικῶν ρημάτων ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ οι παρελείπετο ὑπὸ τῶν γραφόντων μιμουμένων τὸν προφορικὸν λόγον. (Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν ὅτι παρελείπετο καὶ παλαιότερα). Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἀποτρέποντες οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ ἀπὸ τὴν χρῆσιν γραμματικοῦ τινος στοιχείου ὡς ἀδοκίμου διδάσκουν σαφῶς ὅτι τοῦτο ἦτο σύνηθες εἰς τοὺς πολλοὺς, ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀληθῆ γλῶσσαν, διὸ καὶ ὑπεισήρχετο εἰς τὸν γραπτὸν λόγον².

Ἦχι δὲ μόνον ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν τῆς γραμματικῆς, ἀλλ' οὔτε ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν δὲν μᾶς παρουσιάζει πιστὴν εἰκόνα ἡ γραπτὴ παράδοσις συμπεριλαμβανομένων καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιγραφῶν. Αὕτη μᾶς παρέχει τὴν πόλιν, ἐν καιρῷ κττ., ἐνῶ εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ ν ἀφωμοιώνετο πρὸς τὸ ἐπόμενον χειλικὸν καὶ οὐρανικὸν ἢ ὑπερωικὸν ὅχι μόνον ἐντὸς λέξεως, ἀλλὰ καὶ ἐν συνεκφορᾷ, καθὼς μαρτυροῦν τὰ ἐπιγραφικὰ ἄμ μή³, τὰμ πεντηκοστάν⁴, τὸμ πεντηκοστόν⁵, τὰμ βοάθειαν⁶, τὸμ πόλεμον⁷, ἐγ χάλκωμα⁸ καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα. Ἀλλὰ καὶ πάλιν εἰς αὐτὰς τὰς ἐπιγραφὰς παρέχονται τύποι φωνητικῶς ἀνακριβεῖς ὀφειλόμενοι εἰς τὴν ἀμάθειαν ἢ ἀμέλειαν τῶν χαρακτῶν, οἷον ἀμφοτέρονος καὶ συνανφότεροι εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιγραφὴν⁹, συνβάλλεσθαι¹⁰, τὰμ πεντηκοστάν καὶ τὰν πεντηκοστάν εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιγραφὴν¹¹, ὁμοίως τὰν πόλιν καὶ τῶμ πολιτῶν¹² κτλ. Ὡστε χρειάζεται πολλὴ προσοχὴ καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἐπιγραφῶν ὅχι μόνον διὰ τὴν ἀνωτέρω αἰτίαν, ἀλλὰ καὶ διότι πολλάκις ἐγράφοντο εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τῆς πολιτείας, ἢ ὁποία ἦτο πάντως διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ.

¹ Chr. Lobeck 153.

² Πβ. Γ. Χατζιδ. ΣΙΕ 78.

³ Ed. Schwyzer, Dialectorum Graecarum exempla epigraphica potiora, Lipsiae 1923, ἀριθμ. 74, 1.

⁴ ἀνωτ. 75, 3.

⁵ ἀνωτ. 75, 10.

⁶ ἀνωτ. 381, 33.

⁷ ἀνωτ. 426, 5.

⁸ ἀνωτ. 425, 30.

⁹ ἀνωτ. 83, Α 4 καὶ 10.

¹⁰ ἀνωτ. 84, 15.

¹¹ ἀνωτ. 75, 3 καὶ 14.

¹² ἀνωτ. 425, 14 καὶ 15.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ παροῦσα μελέτη εἶναι μία συμβολὴ εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα, ἡ ὁποία κάμνει μὲν ἀρχὴν εἰς τὴν ἔρευναν, ἀλλὰ δὲν θέτει καὶ τέλος.

Α΄. ΦΩΝΗΤΙΚΑ

Προφορὰ τῶν γραμμάτων β, γ, δ.

Ὅτι τὰ λεγόμενα μέσα β, γ, δ δὲν ἐπροφέροντο εἰς τὴν ἀρχαίαν καθὼς προφέρονται σήμερα εἰς τὴν λογίαν γλῶσσαν, ἀλλ' ὅπως τὰ τῶν συγγενῶν γλωσσῶν *b, d, g*, ἔχει πρὸ πολλοῦ μελετηθῆ καὶ ἐξακριβωθῆ¹. Ὅμοίως ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι ταῦτα ἤρχισαν νὰ προφέρονται καθὼς σήμερα ἤδη ἀπὸ τὸν 4^{ον} π. Χ. αἰῶνα καὶ ὅτι διετήρησαν τὴν ἀρχαίαν προφορὰν τῶν μόνον κατόπιν ἐρρίνου, οἷον *ἄνδρας, μβαίνω, ἄγγελος, ἀγγαρεία*². Κατὰ ταῦτα εἰς τὴν νέαν δημοτικὴν ἐσώθη ἡ πραγματικὴ προφορὰ τῶν γραμμάτων τούτων καὶ ἐπομένως ὀρθότερον θὰ ἦτο νὰ γράφονται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν λογίαν *δένδρον, ἄνδρας, ἀνδρεῖος, ἐμβάζω, ἔμβασμα* κτ. παρὰ τὸ *δάσκαλος, βασιλικός, κατέβασμα* κτ., καὶ ὅχι *δένδρον, ἄνδρας, ἀνδρεῖος, ἐμβάζω, ἔμβασμα*. Εἰς τὴν πραγματικότητα ταῦτα ποτὲ δὲν προφέρονται τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸν προφορικὸν λόγον, ἀλλ' ἐπειδὴ γράφονται, ἀναγκαστικῶς ἐκφωνοῦνται ὅπως γράφονται. Δηλαδὴ βιάζομεν τὰ φωνητικά μας ὄργανα νὰ προφέρουν δ, β εἰς τὸ *δένδρον* καὶ *ἐμβάζω*, διότι τηροῦν τὴν ἱστορικὴν γραφήν, ὅπως ἀπαγγέλλομεν καὶ τὸ *δρασκειά, δρᾶσις, δρέπω, βρέχω, βράζω, βροχή* κτ.

Θὰ μοῦ παρατηρηθῆ ἴσως, τί πειράζει νὰ γράφονται ὅπως γράφονται ἀπὸ αἰώνων καὶ νὰ προφέρονται διαφορετικά; Μήπως τὸ σ δὲν προφέρεται καὶ ὡς ζ πρὸ ὠρισμένων συμφώνων;³ Μήπως τὸ υ δὲν προφέρεται καὶ ὡς β καὶ ὡς φ ἀναλόγως τοῦ ἐπομένου συμφώνου; Δὲν εἶναι ὅμως ἀκριβῶς τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Εἰς τὸ *εἰσάγω, εἰσπράτω, δυστυχῆς* καὶ τὸ *εἰσβάλλω, εἰσδέχομαι, σμῆνος*, καθὼς καὶ εἰς τὸ *αὐλή, εὐδία, αὐγὴ* ἀφ' ἑνὸς καὶ *εὐκολος, αὐτός, εὐπειθῆς* ἀφ' ἑτέρου ἡ γραφή δὲν παραβιάζει τὴν προφορὰν. Τὸ αὐτὸ γράμμα προφέρεται ἄλλοῦ οὕτως καὶ ἄλλοῦ ἄλλως. Εἰς τὴν ἑτέραν ὅμως περίπτωσιν δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον. Ἐκεῖ ἡ ἱστορικὴ γραφή ἀντίκειται εἰς τὴν πραγματικὴν προφορὰν, τὴν

¹ Δημητρίου Μαυροφρύδου, Δοκίμιον ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν Σμύρνη 1871, σελ. 48. — Γεωργίου Ν. Χατζιδάκι, Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα, ἐν Ἀθήναις 1924/1930, τόμ. 1, 126.

² ἄνωτ.

³ Περὶ τῆς διπλῆς προφορᾶς τοῦ σ ὡς ἀήχου φθόγγου *s* καὶ ὡς ἠχηροῦ ζ ἰδ. Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 1, 437 καὶ 495.

ὁποῖαν ἐν γνώσει καὶ αὐθαιρέτως παραβιάζομεν. Ἄλλωστε ἡ ἀποδοχὴ εἰς τὸ ἀλφάβητόν μας καὶ τῶν μέσων *b, d, g* δὲν πρόκειται νὰ βλάβῃ τὴν ἐλληνικότητά του ¹.

Τὰ σύμφωνα *νγ, νπ, ντ*.

Πολλὰ ἰδιώματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς ἀγνοοῦν τὸν ἔρρινον φθόγγον πρὸ τοῦ *κ, π, τ*, ἀντὶ δὲ τοῦ *νκ, νπ, ντ* προφέρουν *g, b, d*, οἷον *ἀναγάζω, ἀβέλι, πέδε*. Ὅτι δὲ ἐν Παμφυλιακῇ ἐπιγραφῇ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος γράφεται *πέδε* ἀντὶ *πέντε*, ἐνθα τὸ *δ* ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ *d*, ἀλλαχοῦ δὲ *ἐξάγοδι* (ἐξάγωντι), *γένοδοι* (γένωνται), *ἀτρήκαδι* (ἀθροΐκαντι, ἠθροΐκασι) κττ. ², τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι ἡ φωνητικὴ αὕτη ὀλλοίωσις εἶναι παλαιὰ καὶ ὅτι ἐξάπαντος δὲν θὰ ἦτο γνώρισμα μόνον τῆς Παμφυλιακῆς διαλέκτου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων, δὲν μαρτυρεῖται ὅμως ἐξ ἐπιγραφῶν, διότι οἱ χαρακταὶ δὲν ἐφρόντιζαν νὰ χαραξοῦν τὰς λέξεις πιστῶς ἀπὸ ἀπόψεως φωνητικῆς, ὅπως ἔγραφαν ἀδιαφόρως *τὴν πόλιν* καὶ *τὴμ πόλιν, ἐν πόλει* καὶ *ἐμ πόλει* κττ.

Τὰ σύμφωνα *σχ - σκ*.

Τὸ συμφωνικὸν σύμπλεγμα *σχ* εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, πᾶν δὲ τοιοῦτον ἀρχαιότερον παραδοθὲν ἐτραπή εἰς *σκ*. Ἡ τροπὴ δὲν εἶναι νέα. Τὰ πρῶτα παραδείγματα παρουσιάζονται κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὅτε ἐλέγετο *σκελῖς, σκενδύλη, σκέραφος* κττ. ἀντὶ τῶν ἀρχαίων *σχελῖς, σχενδύλη, σχέραφος* ³.

Τὰ σύμφωνα *σθ - στ*.

Τὸ συμφωνικὸν σύμπλεγμα *στ* ἐκ *σθ* δὲν εἶναι δημιούργημα τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Ἡ τροπὴ φαίνεται ὅτι συνετελέσθη εἰς τὰς διαλέκτους τῆς ἀρχαίας. Οὕτω ἀπαντᾷ *ἀγείστω* (ἠγείσθω) εἰς ἐπιγραφὴν Μεσσηνίας ⁴ καὶ εἰς Λοκρικὰς ἐπιγραφὰς *χρεῖσται* (χρηῖσθαι) ⁵ καὶ *ηελέστω, ηελέσται* (ἐλέσθω, ἐλέσθαι) ⁶. Παραδόξως εἰς τὴν ἰδίαν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν τῆς Μεσσηνίας, ἐνῶ εἰς τὴν § 6 ἀπαντᾷ *ἀγεί-*

¹ Τὰ γράμματα *b, d, g* χρησιμοποιοῦνται ἤδη εἰς τὸ Λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον ἀπέβλεψε μόνον εἰς τὸ φωνητικῶς ὀρθόν, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ μόνον ὠραῖον.

² Γ. Ἀναγνωστόπ. 67. Πβ. καὶ 80, ὅπου ἐν ἐπιγραφῇ τὸ *πέδε*.

³ Πβ. Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 1, 414 σημ. 2.

⁴ Ed. Schwyzer 74, § 6.

⁵ ἀνωτ. 362, 25.

⁶ ἀνωτ. 363. Πβ. καὶ Δ. Μαυροφρ. 161.

στω, εὐθύς κατωτέρω ἀπαντοῦν ἀγέσθω, ἀγέσθω, μαστιγούσθω, ὑποδεχέσθω, κατασκευασθεῖ, μερισθεῖ, ἀλειφέσθω, δοκιμασθεῖ, συντελεῖσθαι, ἐπιτελεῖσθω κτλ. Ταῦτα κατὰ τὴν γνώμην μου ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ σθ ἐπροφέρετο καθολικῶς σι, ὃ δὲ χαρακτικῆς τῆς ἐπιγραφῆς ἀκολουθῶν τὴν ἐπίσημον γραφὴν ἐχάραξε σθ, ἀφοῦ εἶδε τὸ λάθος του εἰς τὸ ἀγείστω.

Τὸ σύμφωνον θ γίνεται τ.

Ἐν Κύπρῳ λέγεται σήμερον ἄτρωπος ἀντὶ ἄνθρωπος, δηλαδὴ γίνεται τροπὴ τοῦ θ εἰς τ πρὸ τοῦ ρ. Ἡ μεταβολὴ αὕτη φαίνεται ὅτι ἐκληρονομήθη ἀρχαιόθεν ὡς πιστοποιεῖται ἐπιγραφικῶς. Τῷ ὄντι εἰς Παμφυλιακὰς ἐπιγραφὰς ἀναγινώσκειται ἀτρώποισι ἀντὶ ἀνθρώποισι καὶ ἀτρήκαδι ἀντὶ ἀθρήκαντι (ἀθροίκασι)¹. Καὶ ἡ παράλειψις ἐν μέσῳ λέξεως τοῦ ν εἰς τὸ σημερινὸν ἄθρωπος μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ ἰδιώματος τούτου ὡς ἀρχαία φωνητικὴ μεταβολή. Ὅμοίως ἀναγινώσκειται καὶ εἰς ἐπιγραφὴν Γόρτυνος ἀντρωπον καὶ ἀνθρώπινα². Ὡστε φαίνεται ὅτι ἡ ἀλλοίωσις εἶχε γενικώτερον χαρακτικῆρα.

Ἀπώλεια οὐρανώσεως.

Εἰς τὴν Δωρικὴν διάλεκτον ἐλέγετο διασωπῶ ἀντὶ διασιωπῶ καὶ εὐσωπία (ἤσυχία) ἐκ τοῦ εὐσιωπία. Ὁ Γ. Χατζιδάκις δέχεται ὅτι παρελείφθη τὸ ι διὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ τόνου καθὼς καὶ εἰς τὰ μεταγενέστερα ψαθοπλόκος ἀντὶ ψιαθοπλόκος καὶ ψάθου ἀντὶ ψιάθου³. Πραγματικῶς τὸ ι παραλείπεται ἐνίστε διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὡς τὸ ἀσθενέστερον φωνῆεν καθὼς πιστοποιοῦν τὰ μεταγενέστερα ὑγεία (ὕγεια), πεῖν (πιεῖν), βώσεσθε (βιώσεσθε)⁴ καὶ τὰ σημερινὰ περ³βόλι, σ³τάρι κτ., ἀλλ³ εἰς τὸ διασωπῶ, εὐσωπία καὶ ψαθοπλόκος ἡ ἀποσιώπησις τοῦ ι δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ καὶ διὰ τὴν φύσιν τῶν παρακειμένων συμφώνων σ, ψ καθὼς καὶ εἰς τὰ σημερινὰ ἀνιψός, ἀξιάζω (ἀξιιάζω), ἄξος, κρασά, σωπῶ κτ., δηλαδὴ δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα τὴν λεγομένην ἀπώλειαν τῆς οὐρανώσεως. Δὲν μᾶς ἐμποδίζει δὲ τίποτε νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τὸ σημερινὸν σωπῶ εἶναι αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον κληροδοτηθὲν εἰς τὴν κοινὴν ἐκ τῆς Δωρικῆς διαλέκτου ἢ λεγόμενον μὲν καὶ εἰς τὸν δημῶδη Ἀττικὸν λόγον, ἀλλὰ μὴ μαρτυρούμενον ὑπὸ τῆς γραπτῆς παραδόσεως⁵.

¹ Γ. Ἀναγνωστόπ. 67.

² Ed. Schwyzer 179, X καὶ XI. Αὐτόθι X «τὰ θῖνα καὶ τὰ ἀνθρώπινα».

³ Ἀκαδ. Ἀναγν 1, 385

⁴ ἄνωτ.

⁵ Πβ. Γ. Χατζιδ. MNE 2, 147.

Ἀπώλεια τοῦ *ι* παρὰ τὸ *ρ*.

Εἰς Θεσσαλικὰς ἐπιγραφὰς ἀνεγνώσθη *κύρρον*¹ ἀντὶ *κύριον* καὶ *ἀργύρρον*² ἀντὶ *ἀργύριον*. Τὴν φωνητικὴν ἀλλοίωσιν ἐξήγησεν ὁ Γ. Ἀναγνωστόπουλος δεχθεὶς διπλασιασμὸν τοῦ *ρ* μετὰ τὴν διὰ συνιζήσεως ἐξαφάνισιν τοῦ *ι*, *ἀργύριον* - *ἀργύρρον*, *κύριον* - *κύρρον*³. Ὅμοιον φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ σήμερα εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης, ὅπου τῆς διφθόγγου *ιὰ* τὸ *ι* ὡς ἡμίφωνον ἀποσιωπᾶται, τὸ δὲ προηγούμενον *ρ* προφέρεται σχεδὸν διπλοῦν, οἷον *ζυγαριὰ* - *ζυγαροῶ*, *μεροῶ* - *μεροῶ* κττ.⁴ Δὲν θέλω νὰ εἶπω ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς Κρήτης εἶναι συνέχεια τοῦ ἀρχαίου Θεσσαλικοῦ, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς τὸ Κρητικὸν ἰδίωμα ἦτο δυνατόν νὰ γεννηθῇ τοιαύτη ἀλλοίωσις διὰ συνιζήσεως, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται καὶ σήμερα. Καὶ εἰς Κυπριακὴν ἐπιγραφὴν ἀνεγνώσθη *ἀργύρρον*⁵.

Ἀντικατάστασις *β* καὶ *γ*.

Εἰς μερικὰ ἰδιώματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς ἀντικαθίσταται τὸ *β* ὑπὸ τοῦ *γ* εἰς τινὰς λέξεις. Οὕτω λέγεται πολλαχοῦ *γλέπω*, *γλέφαρο*, ἐν Αἰτωλίᾳ *γλάφτου* κττ. Ἐπίσης παρατηρεῖται ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Εὐρυτανίᾳ ὅτι ἀπὸ τὰ δύο ἐπάλληλα *β* τὸ πρῶτον τρέπεται εἰς *γ*, οἷον *βουβάλι* - *γουβάλ'*, *βουβαίνομαι* - *γουβαίνουμι*, *βουβὸς* - *γουβὸς* κττ.⁶ Ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνώρισμα μόνον τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Ὅτι καὶ εἰς τὸν Πίνδαρον ἀπαντᾷ *γλέφαρον* ἀντὶ τοῦ κοινοχρήστου ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου *βλέφαρον*, ὅτι ὁμοίως ἐλέγετο ἰδιωματικῶς κατ' ἀδιάφορον ἐναλλαγὴν τῶν συμφώνων *βληχῶν* καὶ *γληχῶν*, *γυνή* καὶ *βανά*, *γέφυρα* καὶ *βέφυρα*, *πρέσβυς* καὶ *πρεῖγυς*⁷ κττ., εἶναι ἀπόδειξις ἀρκούντως ἰσχυρὰ ὅτι πρόκειται περὶ φαινομένου μαρτυρουμένου ἀπὸ τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Ἀπώλεια *γ* μεταξὺ φωνηγέντων.

Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, κοινὴν καὶ ἰδιωματικὴν, τὸ *γ*, οὐρανικὸν καὶ ὑπε-

¹ *Ed. Schwyzer* 590, 20.

² ἀνωτ. 617.

³ σελ. 59.

⁴ *Γεωργίου Ν. Χατζιδάκι*, Γλωσσολογικαὶ μελέται, ἐν Ἀθήναις 1901, σελ. 152.

⁵ *Ed. Schwyzer* 679.

⁶ Ἀνθίμου Α. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς, ἐν Ἀθήναις 1927, σελ. 31.

⁷ Πβ. *Kühner - Blass*, Grammatik der griechischen Sprache, Hannover 1890, τόμ. 1, 143.

ρωϊκόν, ἐκπίπτει πολλάκις μεταξύ φωνηέντων, οἷον ἀντρόννο, ἀνώει, κατώει, ἀνοιώ, λῖος, συλλοή, συλλοοῦμαι, παντρολοῶ, Ἄουστος κτ. ¹ Τὸ φαινόμενον εἶναι καὶ ἀρχαῖον. Οὕτω τὸ ὀλίγος οἱ Ταραντῖνοι ἔλεγον ὀλίος ², ὃ δὲ κωμικὸς Πλάτων εἰς τὸν Ὑπέρβολον ψέγει τὴν ἄνευ γ χρῆσιν τῆς λέξεως ὡς βάρβαρον λέγων «ὃ δ' οὐ γὰρ ἠττίκιζεν... | ὁπότε δ' εἶπεῖν δέοι | ὀλίγον ὀλίον ἔλεγεν» ³.

Ἀνάπτυξις ἡμιφώνου *j*.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἡμιφώνου *j* μεταξύ τοῦ *i* καὶ τοῦ ἐπομένου φωνήεντος εἶναι κανὼν τῆς νέας Ἑλληνικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀποσιωπᾶται τὸ *i* ἐν ἀρχῇ λέξεως, οἷον ἱατρὸς - γιατρός, υἱὸς - γιὸς κτ. Καὶ τοῦτο τὸ φαινόμενον παρατηρεῖται εἰς ἐπιγραφὰς τῆς Κύπρου καὶ Παμφυλίας, οἷον ἱατῆραν, ἱασθαι, Ἀλαμπριάται, τέρχνια, Μαλανίαι, Ἀμενία, ἀτελία, ἱερεῦς, Παφία καὶ Ηυαρῶσι, ἐπιτηρία, Φέτια, ἀφιέναι, μθειάλη (μεγάλη, ἔνθα τὸ *j* ἀνεπτύχθη μετὰ τὴν σίγησιν τοῦ γ) κτ. ⁴ Καὶ εἰς Αἰγυπτιακοὺς παπύρους τῶν π. Χ. χρόνων ἀπαντᾷ ἡ γένεσις εὐφωνικοῦ γ μεταξύ φωνηέντων, οἷον κλάγω (160 π. Χ.), Μνήγιος (189 π. Χ.), Σαραπιγῆον (156 π. Χ.), ὑγιαίνεις (165 π. Χ.) ⁵. Εἶναι ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἀποτέλεσμα τῆς συνιζήσεως γνωστῆς ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου, ἦτο καθολικώτερον καὶ ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον εἶναι ζήτημα ἂν ἐπρόφερον ὁ λαὸς *i*-ατρὸς χωρὶς ἡμίφωνον μεταξύ τῶν φωνηέντων *i* α, τοῦ ὁποίου ἡ παράλειψις ἐν τῇ γραφῇ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀδιαφορίαν τῶν γραφόντων, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦντες ἱστορικὴν γραφὴν ἢ δὲν διεννοοῦντο κἂν ἢ ἀπλῶς ἀδιαφοροῦσαν νὰ παραστήσουν τὰς ποικίλας φθογγικὰς ἀποχρώσεις τοῦ προφορικοῦ λόγου.

Προθετικὸν α.

Ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἀρχαῖαι λέξεις μὲ ἀρχτικὸν α φαινόμενον περιττόν. Οὕτως ἔχομεν παρ' Ὀμήρω *στάχυς* καὶ *ἄσταχυς*, *στεροπή* καὶ *ἀστεροπή*, ἔπειτα *στράπτω* παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ καὶ *ἀστράπτω* παρ' Ὀμήρω, *σταφίς* παρ' Ἱπποκράτει καὶ *ἀσταφίς* παρ' Ἡροδότῳ ⁶, *σπαίρω* παρ' Ἀριστοτέλει καὶ *ἀσπαίρω* παρ' Ὀμήρω,

¹ Πβ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 155, 282 - 3 καὶ 2, 417.

² Μ. Ἐτυμολ. 621, 51.

³ Ἀποσπ. 168 (ιδ. Th. Kock, Comicoorum Atticorum fragmenta 1, 644). Πβ. καὶ Ἡρωδιαν. 2, 926.

⁴ Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 148. - Ed. Schwyzer 679. 686. - Γ. Ἀναγνωστόπ. 65, 67, 79 καὶ 80.

⁵ Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 50 καὶ 2, 149.

⁶ Ὅτι τὸ *σταφίς* εἶναι παλαιότερος τύπος μαρτυρεῖ τὸ συγγενὲς *σταφυλή*. Ἴδ. Liddell - Scott Λεξικὸν ἐν λ. *ἀσταφίς*.

βληχρός παρ' Ἀλκαίῳ καὶ ἀβληχρός παρ' Ὀμήρῳ. Ἐλέγεται ἐπίσης δορός καὶ ἄδορος (ἀσκός), λαλητός¹ καὶ ἀλαλητός, σταφυλῖνος καὶ ἀσταφυλῖνος, φλοισμός² καὶ ἀφλοισμός κττ. Ὁ Ἡρωδιανὸς ἐν παρόδῳ ὁμιλῶν περὶ τῶν τοιούτων ὀνομάτων χαρακτηρίζει τὸ α ἄλλοτε μὲν ὡς ἐπιτατικόν, ἀβληχρός³, ἄλλοτε κατὰ πλεονασμόν, δορός-ἄδορος, σιάχης-ἄσταχης, σταφίς-ἀσταφίς, σφάραγος-ἀσφάραγος κτλ.⁴, ἄλλοτε δὲ προσθετικόν, λαλητός-ἀλαλητός⁵. Ὁ δὲ λεξικογράφος Liddell-Scott ὀνομάζει αὐτὸ εὐφωνικόν⁶. Καὶ τὸ μὲν ἀθροιστικὸν ἢ ἐπιτατικὸν α ἦτο ἄλλης φύσεως ὡς φαίνεται εἰς τὸ ἀδελφός, ἄκοιτις, ἄλοχος κττ.⁷, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ πλεοναστικὸν καὶ εὐφωνικὸν λέγουν τίποτε. Ἐνταῦθα πρόκειται ἀπλῶς περὶ α προθετικοῦ, τὸ ὁποῖον προσεκολλήθη εἰς τὴν ἀρχὴν λέξεων διὰ λόγους φωνητικούς. Ὁ Γ. Χατζιδάκις λέγει ὅτι εἰς πολλὰς τοιαύτας λέξεις ἀμαυρωθείσης τῆς σημασίας τοῦ α λέγεται τοῦτο ἀπλῶς πλεοναστικὸν ἢ προσθετικόν, οἷον ἀσταφίς, ἄσταχης, ἀσταφυλῖνος κτλ.⁸, ἀλλαχοῦ δὲ ὅτι τὸ ἀσταφίς προῆλθεν ἐκ τοῦ δσταφίς κατὰ προληπτικὴν ἀφομοίωσιν⁹, ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ὅτι δύναται τὸ α τοῦτο νὰ εἶναι προῖον φωνητικῆς ἀναπτύξεως ἐπὶ λέξεων ἀρχομένων ἀπὸ ὠρισμένων φθόγγων ὑποτιθεμένου ὅτι συνέβαινε πολλάκις πρόωρος ἀνύψωσις εἰς ἦχον τοῦ πνεύματος τοῦ ἐκβαλλομένου κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τῶν ἡμιφώνων, οἷον βληχρός-ἀβληχρός¹⁰. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἡμᾶς ἐνδιαφέρει τὸ φαινόμενον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀσχέτως πρὸς τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως, διότι τὸ ἴδιον φαινόμενον κληροδοτηθὲν διὰ τῶν αἰώνων ὑπάρχει καὶ σήμερον, ὅτε πολλὰὶ λέξεις λέγονται μὲ τοιοῦτον ἀρκτικὸν α πρὸ παντὸς συμφώνου, περὶ τοῦ ὁποῖου οὐδὲν βέβαιον ἔχομεν νὰ εἴπωμεν, οἷον ἀβδέλλα, ἀδυνατός, ἀλάδανος, ἀπήγανος, ἀπηδῶ, ἀράθυμος, ἀρωτῶ (ἐκ τοῦ ρωτῶ), ἀσπίθα, ἀψηλός (ἐκ τοῦ ψηλός) κττ.¹¹. Ὁ Γ. Χατζιδάκις λέγει ὅτι δυνατὸν τινὰ ἐκ τούτων νὰ ἔχουν παραδοθῆ ἐν ποικίλῃ μορφῇ¹². Μόνον εἰς ὠρισμένας κατηγορίας εἴμεθα βέβαιοι πῶς ἐγεννήθη τὸ α. Οὔτω τὰ μὲν

¹ Τὸ λαλητός δὲν μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς γραπτῆς παραδόσεως.

² Τὸ φλοισμός συγγενὲς τοῦ φλοῖστος εἶναι ἀμάρτυρον.

³ ἔκδ. Aug. Lentz 2, 166.

⁴ ἀνωτ. 2, 167, 168, 169, 173 καὶ 408.

⁵ ἀνωτ. 2, 167.

⁶ τόμ. 1, 2α.

⁷ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 321.

⁸ ἀνωτ. 1, 402 σημ. 1.

⁹ ἀνωτ. 1, 407.

¹⁰ ἀνωτ. 1, 400.

¹¹ Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 225-6.

¹² ἀνωτ. 1, 229.

ρήματα προσέλαβαν τοῦτο ἐκ συνεκφορᾶς τοῦ θὰ ἢ νά, θὰ πηδῶ - θ' ἀπηδῶ, νὰ ρωτῶ - ν' ἀρωτῶ, τὰ δὲ οὐδέτερα ἐκ συνεκφορᾶς τοῦ ἄρθρου τὰ, τὰ χεῖλη - τ' ἀχεῖλη, τὰ χνάρια - τ' ἀχνάρια. κττ.

Ἐποσιώπησις τοῦ τελικοῦ ν.

Ἐν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς νέας κοινῆς εἶναι ἡ ἀποσιώπησις τοῦ τελικοῦ ν ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων. Εἰς τὴν παλαιὰν κοινὴν μαρτυρεῖται τὸ φαινόμενον τὸ πρῶτον ἐφόσον γνωρίζω ὑπὸ τοῦ Φρυνίχου. Οἱ σύγχρονοι ρήτορες καὶ ποιηταὶ ὄχι μόνον ἔλεγαν, ἀλλὰ καὶ ἔγραφαν πάλι. Διὸ καὶ ὁ Ἀττικιστὴς γραμματικὸς ἐκδίδει ἀφορισμὸν: «πάλι, οὕτω λέγουσιν οἱ νῦν ρήτορες καὶ ποιηταὶ δέον μετὰ τοῦ ν πάλιν ὡς οἱ ἀρχαῖοι λέγουσιν»¹. Ἀλλὰ καὶ παλαιότερον τοῦ Φρυνίχου εἰς ἰδιώματα δὲν ἐξεφωνεῖτο τὸ τελικὸν ν καθὼς πιστοποιεῖται ἀπὸ Παμφυλιακὴν ἐπιγραφὴν τῶν ἀρχῶν τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος, ὅπου ἀναγινώσκεται πόλι², ἀλλαχοῦ δὲ ὑπάρχει πύργο³.

Ἐφαίρεσις τοῦ φωνήεντος ε.

Ὡς πρὸς τὴν τάσιν τῆς ἀποσιωπήσεως τοῦ ἀρκτικοῦ ε παρατηρεῖται ὅτι αὕτη δὲν ἰδιάζει μόνον εἰς τὴν νέαν δημοτικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχαίαν. Πολλαχοῦ ἀκούεται σήμερα *ἔπειδή*, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Ἀριστοφάνην Νεφ. 1353-4 ἀναγινώσκωμεν «καὶ μὴν ὄθεν γε πρῶτον ἠρξάμεσθα λοιδορεῖσθαι | ἐγὼ φράσω *ἔπειδή* γὰρ εἰσιτώμεθα κτλ.», ὅπου ὁ ἐρμηνευτὴς Fred. Blaydes σημειώνει «notanda arphaeresis post interpunctionem». Ἐν ἡ ἀφαίρεσις ἐγένετο ἐν συνεκφορᾷ τοῦ λόγου, θὰ ἠδύνατό τις νὰ διατείνεται ὅτι λόγος προσφδιακὸς ἐν λόγῳ ποιητικῶ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀπωλείας, ἀλλ' εἰς τὸ προκείμενον δὲν συμβαίνει τοιοῦτον καὶ ἐπομένως ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς τὸν κοινὸν λόγον τοῦ λαοῦ ἐλέγετο *ἔπειδή*.

Ἰδιωματικῶς σήμερα ἀκούεται *ἔγὼ* ἀντὶ *ἐγώ*, εἶπε δὲ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης Σφῆκ. 513 «ἂ *ἔγὼ* λέγω» καὶ Ἰππ. 182 «οὐκ ἀξιῶ *ἔγὼ* *ἔμμεν* ἰσχύειν μέγα». Ἐδῶ βέβαια ἡ ἀφαίρεσις ἐγένετο ἐν συνεκφορᾷ τοῦ λόγου δι' αἰτίαν φωνητικὴν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χασμωδίας, ἀλλὰ καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι ἀπολύτως δὲν ἔλεγέ ποτε ὁ ποιητὴς *ἔγὼ*, *ἔμμεν*, ὀφείλομεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ἠρχισαν τὰ πρῶτα φαινόμενα τῆς ἀφαιρέσεως. Τὰ ἴδια ἀκριβῶς δύνανται νὰ λεχθῶν καὶ διὰ τὰ σημερινὰ *κλησία*, *κλησάκι* καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοφ. Ἐκκλησ.

¹ Chr. Lobeck 284. Πβ. καὶ Kühner - Blass 1, 295.

² Γ. Ἀναγνωστόπ. 80.

³ ἀνωτ. 67.

550 ἢ ἰκκλήσια. Παραδείγματα τῆς τοιαύτης ἀφαιρέσεως δύναται τις νὰ καταλέξη πολλά. Πβ. Ἀριστοφ. Ἴππ. 428 «ὅτι ἰπιώρκεις» καὶ 700 «ἦν μὴ ἰκφάγης», Ἀχαρν. 197 «μὴ ἰπιτηρεῖν» καὶ 330 «ἦ ἰπι τῷ θρασύνεται;» καὶ 1079 «μὴ ἰξεῖναι ἰμε μὴδ' ἔορτάσαι», Σφῆκ. 234 «ἔστι που ἰνταῦθα» καὶ 524 «μὴ ἰμμένης», κοινότατον δὲ ἦτο τὸ ἰστίν (ὦρα ἰστίν, ποῦ ἰστιν; κτλ.)¹.

Καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κωμικοὺς ἀφθονοῦν τὰ τοιαῦτα παραδείγματα². Πβ. Φερεκρ. 96, 3 «μὴ ἰπιορκεῖν», Εὐπολ. 320 «ἀνέμου ἰξαιφνης ἀσελγοῦς γενομένου», Πλάτων. 173, 1 «ἐν τῇ ἰρημιά», Στρατί. 45 «μὴ ἰπιχεῖν» Ἀντιφάν. 195, 7 «μὴ ἰξελθεῖν», Ἀλεξ. 3 «μὴ ἰπίσειε», Διόδωρ. 2, 18 «μὴ ἰνοχλεῖν», Φιλίμ. 4, 10 «μὴ ἰξαπατηθῆς» κτλ.

Ἄλλ' ἂν εἰς τὰ προηγούμενα παραδείγματα ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ε εἶναι τρόπον τινὰ συμπτωματική, δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς τοιαύτη καὶ εἰς τὸ χωρίον τοῦ Σοφοκλ. Φιλοκτ. 591 «λέγω ἰπι τοῦτον ἄνδρε . . . πλέουσιν». Ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ συνεχείας τοῦ λόγου καθὼς καὶ εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ Ἀριστοφάνους «ἐγὼ φράσω ἰπειδῆ κτλ.»³.

Ὡστε ἡ τάσις τῆς νέας κοινῆς Ἑλληνικῆς νὰ ἀποσιωπᾶ τὸ ἀρκτικὸν ἄτονον ε, οἷον βγάζω, γδύνω, ντροπέομαι, ντροπή, ντύνω, ξεοδεύω, παινώ, σοδεῖα κτλ., εἶναι ἀρχαία κληρονομία⁴.

Β'. ΤΥΠΙΚΑ ΚΑΙ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ

Ὄνόματα εἰς -έας.

Ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ κατόπιν μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων παρατηρεῖται ὅτι φέρονται παρὰλληλα κύρια ὀνόματα εἰς -εὺς καὶ -έας, οἷον Ἀμοιβεὺς - Ἀμοιβέας, Ἀριστεὺς - Ἀριστεάς, Θρασεὺς - Θρασεάς, Λεπρεὺς - Λεπρέας, Πρωτεὺς - Πρωτέας, Πυθεὺς - Πυθέας κτλ., ἅτινα κατέλεξεν ὁ Δ. Μαυροφρυδῆς⁵.

¹ Παραδείγματα πολλά τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ ε κατέλεξεν ὁ Kühner - Blass 1, 241 - 3.

² Εἰς τὰ ἀποσπάσματα τῶν κωμικῶν τούτων εἴχομεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐκδοσιν τοῦ Th. Koch.

³ Καὶ κείνος ἐλέγετο παραλλήλως πρὸς τὸ ἐκεῖνος ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ μέχρι σήμερον λέγεται. Ἄλλ' εἰς τοῦτο δὲν εἶναι βέβαιον ἂν πρόκειται ἀφαίρεσις τοῦ ε. Ἴσως πρόκειται προσθήκη ε καὶ ἐπομένως τὸ ἐκεῖνος εἶναι μεταγενέστερον τοῦ κείνος. Πβ. Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 149. - Kühner - Blass 1, 186.

⁴ Ἡ διατήρησις τοῦ ε εἰς τὴν ἀρχὴν μόνον ὡς ἰδιωματικὴ δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ σήμερον, λ. χ. εἰς τὸ Ποντικὸν ἰδίωμα λέγεται πάντοτε ἐγβάλλω καὶ ἐβγάλλω, ἐγδύζω, ἐντροπέομαι, ἐντροπή, ἐξοδεύω κτλ.

⁵ σελ. 425.

Ἔστι ταῦτα ἐγεννήθησαν τὰ μὲν ἀπὸ τὰ δὲ εἶναι φανερόν. Ποῖα ὅμως προγενέστερα; τὰ εἰς -ἐς ἢ τὰ εἰς -έας; Ὁ Μαυροφρύδης θεωρεῖ πιθανὰς καὶ τὰς δύο ἐκδοχάς, *έας -έας* (-έας) -ἐς ἢ -ἐς -έας. Δὲν γεννᾶται ἀμφιβολία ὅτι ἡ δευτέρα ἐτυμολογία εἶναι ἀπλουστέρα καὶ ὀρθότερα καὶ συμφωνότερα πρὸς τοὺς γνωστοὺς γραμματικοὺς νόμους. Λοιπὸν οἱ τύποι Ἄριστέας, Θρασέας, Πρωτέας κτλ. οἱ σχηματισθέντες ἐκ τῆς αἰτιατικῆς Ἄριστεά, Θρασεά, Πρωτέα ἦσαν τοῦ κοινοῦ λόγου, οἱ δημῶδεις. Ἦσαν δὲ τὰ ὀνόματα ταῦτα πάμπολλα. Ὁ Μαυροφρύδης ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μαρτυρουμένων ὑπὸ ἐπιγραφῶν ἀναφέρει καὶ τὰ ἐξῆς, *Αἰνέας, Ἀρχέας, Ἐρμέας, Ἰσέας, Καλλέας, Λυσέας, Νικέας, Στασεάς, Χαβρέας*¹. Ὅτι δὲ ταῦτα ἀντιπαράκεινται εἰς τὰ ἀρχαιότερα *Αἰνίας, Ἀρχίας, Ἐρμίας, Ἰσίας, Καλλίας, Λυσίας, Νικίας, Στασίας, Χαβρίας*, τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι ἡ κατάληξις -έας ἐγένετο πολὺ δημοφιλῆς καὶ ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ καὶ ἀντὶ τῆς -ίας.

Ἄνόματα εἰς -έας εὐρίσκονται πολλὰ εἰς τὴν συλλογὴν διαλεκτικῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Eduard Schwyzer. Πβ. ἀριθμ. 23 (Λακωνίας) *Νικέας*, 25 (Λακωνίας) *Φιλέας*, 25 (Λακωνίας), 90 (Ἄργους), 154 (Μεγάρων) καὶ 390 (Ναυπάκτου) *Δαμέας*, 341 (Δελφῶν) *Τεισεάς*, 366 (Λοκρίδος) *Πατρέας, Ξενέας, Εὐθέας*, 369 (Ἀμφίσσης) *Ἀριστοκλέας*, 586 (Λαρίσης) *Ἀστοκλέας*, 374 (Ἰππίας) καὶ 416 (Ἡλιδος) *Ἀριστέας*, 375 (Λαμίας) *Ξενοκλέας*, 378 (Λαμίας), 406 (Ἡπείρου) καὶ 491 (Θεσπιῶν) *Ἀγέας*, 426 (Ἀχαΐας) *Τιμέας* καὶ *Χαιρέας*, 565 (Φαρσάλων) *Διοκλέας*, 596 (Λαρίσης) *Νικοκλέας*, 655 (Τεγέας) *Φαιδρέας* καὶ *Πολέας*, 661 (Τεγέας) *Δρομέας*, 663 (Μαντινείας) *Θρασέας, Κλέας* κτλ. Ὁμοίως παραδίδει ὁ Ἀθηναῖος Α 8, 6 *Ματρέας* καὶ Α 58, 13 *Χαιρέας*.

Ἄλλο γεγονός τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ἀναμφισβήτητον ὅτι τὸ -έας ἦτο κοινότερον εἰς τὸν δημῶδη λόγον εἶναι καὶ τὰ ἀσυναίρετα -έας ἀντὶ τῶν -ῆς καθὼς τὰ ἀνωτέρω ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν μαρτυρούμενα *Ἀριστοκλέας, Διοκλέας, Νικοκλέας, Φιλέας* καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Μαυροφρύδου ἀναφερόμενα *Δαμοκλέας, Ἡρακλέας, Πατροκλέας*² ἀντὶ τῶν συνηρημένων *Ἀριστοκλῆς, Δαμοκλῆς, Διοκλῆς, Ἡρακλῆς, Νικοκλῆς, Πατροκλῆς, Φιλῆς*.

Εἰς τὰς Θεσμοφοριαζούσας τοῦ Ἀριστοφάνους ἀναγινώσκωμεν τοὺς ἐξῆς διαλόγους. Στίχ. 874 κέξ.

Κηδεστής: Πρωτέως τὰδ' ἐστὶ μέλαθρα.

Κρίτυλλα: Ποίου Πρωτέως, | ᾧ τρισκακόδαιμον; ψεύδεται, νῆ τὸ θεῷ, | ἐπεὶ τέθνηκε Πρωτέας ἔτη δέκα.

¹ σελ. 425.

² σελ. 426.

Καὶ στίχ. 881 κέξ.

Εὐριπίδης: Αὐτὸς δὲ Πρωτεὺς ἔνδον ἔστ' ἢ ἐξώπιος;

Κρίτυλλα: Οὐκ ἔσθ' ὅπως οὐ ναυτιᾶς ἔτ', ὦ ξένε, | ὅστις γ' ἀκούσας ὅτι
τέθνηκε Πρωτέας | ἔπειτ' ἐρωτᾶς, ἔνδον ἔστ' ἢ ἐξώπιος;

Ἀπὸ τὸ χαριέστατον αὐτὸ λογοπαίγνιον μανθάνομεν ὅτι παρὰ τὸ Ὀμηρικὸν
Πρωτεὺς ἐλέγετο εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ποιητοῦ καὶ *Πρωτέας*. Τὸ ὄνομα φέρεται
καὶ εἰς ἄλλους συγγραφεῖς¹.

Τοιοιουτρόπως λοιπὸν πιστοποιεῖται ὅτι ἡ σημερινὴ παραγωγικὴ κατάληξις
-έας κοινοτάτη εἰς τὴν Μάνην πρὸς σχηματισμὸν ἑπωνύμων, παρὰ τὴν ἑτέραν
πτωτικὴν -έας τῶν προσηγορικῶν βασιλέας, φονέας, χαλκέας κττ., ἐμφανίζεται
εἰς τὴν ἀρχαίαν ἤδη ἀπὸ τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος².

Ὄνόματα εἰς -ᾶς.

Ἡ κοινοτάτη εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν πλησμονῆς καὶ ψόγου δηλωτικὴ κα-
τάληξις -ᾶς, οἷον *γλωσσᾶς, κεφαλᾶς, κοιλᾶς, μυτᾶς, χειλᾶς* κττ., ἐπίσης δὲ καὶ
ἐπαγγέλματος καὶ ἄλλων ιδιοτήτων δηλωτικὴ, οἷον *βαρελλᾶς, κρασᾶς, ψαρᾶς, ψω-
μᾶς* καὶ *βρακᾶς, κολοκυνθᾶς, μαχαιρᾶς, φουστανελλᾶς* κττ., ἐμφανίζεται τὸ πρῶ-
τον κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, οἷον *κόρυζα - κορυζᾶς* (ὁ κορυζῆς μεστός,
μυξιάρις), *ῥαλος - οἰαλᾶς = ῥαλᾶς, φάγος - φαγᾶς, φακῆ - φακᾶς, ψιλὸς - ψιλᾶς* (ἀγέ-
νειος) κττ.³ Καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ παραδείγματα, δι' αὐτῆς ὄχι μόνον σχηματί-
ζονται ὀνόματα προσηγορικὰ ἐκ πρωτοτύπων οὐσιαστικῶν, ἀλλὰ μεταπλάσσον-
ται καὶ ἐπίθετα. Ὅτι αὕτη προῆλθεν ἀπὸ τὰ εἰς -έας προσηγορικὰ σχηματισμένα
κατὰ τὸν τρόπον τῶν κυρίων ὀνομάτων ἔχει ἤδη διδαχθῆ ὑπὸ ἄλλων⁴. Καθ'
ὁμοιον τρόπον μετεπλάσθησαν καὶ κύρια -έας εἰς -ᾶς, οἷον Ἄπελλέας - Ἄπελλᾶς,
Ἡρακλέας - Ἡρακλᾶς, Πρωτέας - Πρωτᾶς, Σωτηρέας - Σωτηρᾶς κττ.⁵

¹ Ἰδ. *Ραρε Λεξικόν*.

² Ὁ Γ. Χατζιδ. δέχεται ὅτι τὰ εἰς -εὺς μετεσχηματίσθησαν εἰς -έας κατὰ τοὺς πρώ-
τους Βυζαντιακοὺς χρόνους. Ἰδ. Ἀθηνᾶν 5 (1893) σελ. 495 καὶ MNE 2, 271 - 2.

³ Περὶ τῶν προσηγορικῶν τούτων πβ. καὶ *Kühner - Blass* 1, 494.

⁴ Δ. Μαυροφρ. 426. - Γ. Χατζιδ. MNE 1, 420. Ὁ Γ. Χατζιδ. ἐν Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 351
λέγει ὅτι ἡ κατάληξις -ᾶς ἐπεχωρίασε τὸ πρῶτον ἐν Ἰωνίᾳ εἰς κύρια ὀνόματα, οἷον Ἐπικτᾶς
- ἄδος - ἄδες, ἐκ τούτων δὲ μετεδόθη ὁ τύπος -ᾶς - ᾶ - ἄδες καὶ εἰς τὰ προσηγορικά. Πβ καὶ
Γ Ἀναγνωστόπ. 126.

⁵ Δ. Μαυροφρ. 426.

Σημ. Περὶ μονοσυλλάβων κυρίων ὀνομάτων καθὼς ὁ Γραῶς - τοῦ Γραᾶ, ὁ Θαῶς - τοῦ Θαᾶ,
ὁ Λᾶς - τοῦ Λᾶ κττ. ἰδ. Ἡρωδιαν. 2, 648.

Ὄνόματα εἰς - (ἀρ)ας μεγεθυντικά.

Ὁ Πλούταρχος πρὸς Κολώτην I, 1 γράφει «Κολώτης, ὃν Ἐπίκουρος εἰώθει *Κολωτάραν* ὑποκορίζεσθαι καὶ *Κολωτάριον*, βιβλίον ἔγραψε κτλ.» Τὸ χωρίον τοῦτο ὁ Chr. Lobeck θεωρεῖ «*nix sanum*»¹ ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα *Κολωτάρας* καὶ *Κολωτάριον*. Ἄλλὰ ταῦτα δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν ἄλλως παρ' ὅ,τι ὁ ἴδιος νομίζει καὶ ἐπομένως δὲν ἔχομεν λόγους νὰ τὸ ἀπορρίψωμεν. Τὸ *Κολωτάριον* εἶναι εὐνόητον σχηματισθὲν διὰ τῆς ὑποκοριστικῆς καταλήξεως -*άριον*, καθὼς *ἀνδράριον*, *ἀνθρωπάριον*, *παιδάριον* κτλ., τὸ ὅτι δὲ δι' αὐτῆς ἐσχηματίσθη κύριον ὑποκοριστικὸν δὲν παρέχει κατ' ἐμὲ δυσκολίαν, διότι δὲν ἦτο ἀσύνηθες εἰς τοὺς ἀρχαίους νὰ ὑποκορίζουν καὶ ὀνόματα προσώπων μὲ καταλήξεις οὐσιαστικῶν, οἷον *Δημάριον*, *Ζωσάριον*, *Μουσάριον*, *Νικάριον*, *Σιμάριον*², ἔτι δὲ *Γλυκέριον*, *Γοργόνιον*, *Εὐπράξιον*, *Λεόντιον*, *Μύρτιον*, *Νάννιον* καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα γυναικῶν ὀνόματα. Τὸ ὅτι δὲ ἐλέχθη *Κολωτάριον* καὶ ὄχι *Κολώτιον* καὶ αὐτὸ εὐνόητον, διότι τὸ μὲν -*ιον* ἦτο μᾶλλον χαϊδευτικόν, τὸ δὲ -*άριον* περιεῖχε μᾶλλον ἔννοιαν σκωπτικὴν, τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς ἐχρειάζετο ὁ ὑποκορίσας τὸ *Κολώτης* διὰ νὰ ἐπιδεινώσῃ περισσότερον τὸ σκῶμμα ὑποκορίσας ὄνομα ἀνδρὸς θηλυπροεπῶς. Πῶς ὅμως ἐσχηματίσθη τὸ *Κολωτάρας*; Νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρχε τότε καὶ μεγεθυντικὴ κατάληξις -*άρας* εἶναι τολμηρόν, διότι ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν γνωρίζω κανένα παράδειγμα. Διὰ τοῦτο ὑποθέτω ὅτι τὸ *Κολωτάρας* προῆλθεν ἀπὸ τὸ *Κολωτάριον* διὰ τῆς ἀντικαταστήσεως τοῦ -*ιον* διὰ τοῦ -*ας*. Τοῦτο κατ' ἐμὲ δὲν ἦτο ἀδύνατον, διότι εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἐφέροντο πολλὰ κύρια ὀνόματα εἰς -*ας*, καθὼς εἶδαμεν ἀνωτέρω. Δηλαδή ὁ εἰπὼν τὸ *Κολωτάριον* διὰ νὰ τὸ ἀπαλλάξῃ χαριστικῶς φερόμενος ἀπὸ τὴν σκωπτικὴν ἔννοιαν τὸ ἔτρεψεν εἰς *Κολωτάρας* ἀφαιρέσας μόνον τὸ -*ιον* καὶ ὄχι ὅλον τὸ -*άριον*. Καὶ ὁ Γ. Χατζιδάκις, ὅστις ἀνέγνωσε *Κωλωταράς*, παράγει ἀπλῶς ἐκ τοῦ *Κωλωτάριον*³. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πάλιν τὸ *Κολωτάρας* παραποιημένος καὶ ἐπηυξημένος τύπος τοῦ *Κολώτης* δὲν ἔπαυσε νὰ ἔχη σημασίαν σκωπτικὴν, διὰ τοῦτο δὲν θεωρῶ ἀπίθανον ὅτι ἀπεδῶ ἔχομεν τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς μεγεθυντικῆς καταλήξεως -*άρας*, μὲ τὴν ὁποίαν σχηματίζονται εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν μεγεθυντικὰ κύρια ὀνόματα, οἷον *Γεώργις* - *Γεωργάρας*, *Νικόλας* - *Νικολάρας* κτλ.⁴

¹ Παθολ. 258 σημ. 13.

² Πβ. ἀνωτ. 75 σημ. 36.

³ ΜΝΕ 1, 420.

⁴ Ἰδ. Λεξικὸν Νέας Ἑλληνικῆς.

Γενική τῶν πρωτοκλίτων καὶ τριτοκλίτων εἰς - α καὶ - η.

Εἰς τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον ὅλαι αἱ γενικαὶ τῶν ἀρσενικῶν πρωτοκλίτων ἔληγαν εἰς - ου, τοῦ νεανίου, τοῦ ταμίου, τοῦ Ἀμύντου, τοῦ Ἐπαμεινώνδου, τοῦ Πελοπίδου, τοῦ Περδίκου κτλ. Δὲν ἐβράδυνεν ὁμως νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ἡ γενικὴ εἰς - α εἴτε κατ' ἀναλογικὴν ἐξίσωσιν πρὸς τὰς ἄλλας πτώσεις εἴτε καὶ κατ' ἐπίδρασιν τῶν ἄλλων διαλέκτων, Δωρικῆς καὶ Αἰολικῆς, τῶν ὁποίων ὅλαι αἱ πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ ἐφέροντο μετὰ τοῦ α, ποιητᾶς - ποιητᾶ - ποιητᾶ - ποιητᾶν κτλ., οὕτω δὲ ἐλέχθη τοῦ μανδραγόρα, τοῦ μητραλοία, τοῦ πατραλοία, τοῦ ὄρνιθοθήρα κτλ.¹ Ἐνεφανίσθη δὲ τὸ α τοῦτο ὄχι εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, καθὼς ἐλέχθη², ἀλλὰ παλαιότερα. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὸν 4^{ον} αἰῶνα ἀπαντῶμεν ἐν τῇ Ἀττικῇ γραμματείᾳ ὀνόματα εἰς - α ἐν τῇ γενικῇ, οἷον τοῦ Μισγόλα³, τοῦ Μάσκα⁴ κτλ. Καὶ τὸ μὲν Μάσκας εἶναι ὄντως ὄνομα ξενικόν, τὸ ἴδιον δύναται νὰ συμβαίη καὶ διὰ τὸ Μισγόλας, ἀλλ' αὐτὸ μᾶς εἶναι ἀδιάφορον. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅπως ἔλεγαν τοῦ Ἀμύντου, τοῦ Ἐπαμεινώνδου, τοῦ Πελοπίδου, ὀνόματα καὶ ταῦτα δύναται τις νὰ εἴπῃ ξένα δι' αὐτοὺς ὡς Δωρικά, θὰ ἠδύναντο νὰ εἴπουν καὶ τοῦ Μισγόλου, τοῦ Μάσκου. Τὸ ὅτι δὲν τὸ εἶπαν σημαίνει ὅτι ἡ γενικὴ εἰς - α τοῦλάχιστον ἐπὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων δὲν τοὺς ἦτο ἀσυνήθης.

Περὶ τῶν εἰς - ας κυρίων ὀνομάτων τῶν ἐχόντων τὴν γενικὴν εἰς - α διέλαβε διὰ μακρῶν καὶ ὁ Ἡρωδιανὸς καταλέξας πάμπολλα παραδείγματα, παρὰ δὲ τὰ ξενικὰ Ἄβας - α, Χάλβας - α, Σάκας - α, Κέρσας - α κτλ. καταγράφει καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Ἀρχύτας - α, Εὐρώτας - α, Εὐρώπας - α, Ἴδας - α, Λίχας - α, Μέγας - α, Σκόπας - α, Τιμαχίδας - α κτλ.⁵ Μεταξὺ τῶν ἐξισωθέντων κατὰ γενικὴν φέρονται ὑπ' αὐτοῦ καὶ τὰ κοινόχρηστα Πausανίας, Περδίκας, Πυθαγόρας, τὰ ὁποῖα ὡς γνωστὸν εἰς τὴν ἄλλην γραπτὴν παράδοσιν φέρονται κατὰ γενικὴν εἰς - ου⁶. Ὑπῆρχε δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ γραμματικοῦ ἡ καθολικὴ πεποίθησις ὅτι ἡ γενικὴ πῶσις εἰς - α ἦτο Δωρικὴ καὶ ὅτι αὕτη εἶχε γίνοι κοινὸν κτῆμα τῆς τότε ὁμιλουμένης. «Ἐπὶ τῶν εἰς ας βαρυτόνων, ἐὰν εὐρωμεν εἰς α τὴν γενικὴν, οἷον τοῦ Παπία καὶ τοῦ κοχλία, Δωρικὴν αὐτὴν λέγομεν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ συνή-

¹ Δ. Μανροφρ. 500. - Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 70 καὶ Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 63.

² Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 63.

³ Αἰσχίν. κατὰ Τιμάρχ. 43, 50, 53 (ἐκδ. Didot).

⁴ Ξενοφ. Ἀνάβ. 1, 5, 4.

⁵ 2, 650 - 7.

⁶ Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ. ΣΙΕ 62.

θη γενομένην»¹. Ἡ πληροφορία τοῦ γραμματικοῦ εἶναι πολύτιμος, διότι μᾶς κάμνει νὰ πιστεύωμεν ὅτι καθὼς ἐλέγετο ὁ *κοχλίας* - τοῦ *κοχλία*, χωρὶς ἄλλο θὰ ἐλέγετο καὶ τοῦ *νεανία*, τοῦ *ταμία* κττ. ὅπως καὶ εἰς τὴν νέαν δημοτικὴν.

Ὅμοιον ἔξομαλισμὸν θὰ ἐδικαιοῦτο κανεῖς νὰ περιμένῃ καὶ εἰς τὴν γενικὴν τῶν εἰς -ης πρωτοκλίτων. Ὅπως ἔλεγαν οἱ ἄνθρωποι ὁ *Σκόπας* - τοῦ *Σκόπα*, θὰ ἠδύναντο νὰ εἶπουν καὶ ὁ *Ἀριστείδης* - τοῦ *Ἀριστείδη* κττ., πράγματι δὲ ἀναγινώσκειται εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ 170 μ. Χ. τοῦ *πρεσβευτῆ* καὶ τοῦ 278 π. Χ. τοῦ *Ἀριστείδη*, εἰς πάπυρον δὲ τοῦ 153 μ. Χ. τοῦ *ἀπηλιώτη*². Καὶ μόνον εἰς τὸ παράδειγμα *Ἀριστείδη* στηριζόμενοι δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ τῶν ὀνομάτων τούτων ἡ γενικὴ ἀρχομένου τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος ἔληξεν εἰς -η ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν νέαν δημοτικὴν³.

Ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἤρχισαν καὶ τὰ τριτόκλιτα νὰ σχηματίζουν τὴν γενικὴν εἰς -η ἀντὶ -ους ἢ -έους, οἷον τοῦ *Ἀγαθοκλῆ* κττ.⁴

Ὄνόματα εἰς -ι(ο)ν καὶ -ι(ο)ς.

Εἰς μακρὰν πραγματείαν «περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὀνομάτων εἰς -ις -ιν ἀντὶ -ιος -ιον» ὁ Γ. Χατζιδάκις ἐξηγεῖ καλὰ πῶς ἔγινεν ἡ συγκοπὴ τοῦ ο εἰς τὰ ὀνόματα ταῦτα⁵. Τὸ μόνον ποῦ λείπει ἀπὸ τὴν ἀξιόλογον αὐτὴν μελέτην εἶναι ὅτι δὲν καθορίζεται ὁ χρόνος τῆς ἐμφάνισεως ἑνὸς ἐκάστου τῶν συγκεκριμένων τύπων, ὥστε νὰ γνωρίζωμεν ἀπὸ πότε ἤρχισεν ἡ κολόβωσις τῶν ὀνομάτων τούτων, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ὀργανικὸν νόμον τῆς γραμματικῆς. Εἰς ἐπιγραφὰς τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἀπαντῶμεν *Δάμις* (Δάμιος), *Δημήτρις* (Δημήτριος), *Ἑλλάδις* (Ἑλλάδιος), *Νύμφις* (Νύμφιος), *Ξένις* (Ξένιος), *Σίλλις* (Σίλλιος), *Στράτις* (Στράτιος), *Φίλις* (Φίλιος) κττ. Ὅμοίως συγκεκριμένα ὀνόματα γυναικῶν *Ἀφροδεῖσιν*, *Ἐλευθέρην*, *Ἐρώτιν*, *Καλλίστιν*, *Σιβύρτιν*, *Φιλημάτιν*, *Χαρίτιν* ἐκ τῶν πλήρων *Ἀφροδεῖσιον*, *Ἐλευθέριον*, *Ἐρώτιον* κττ. Εἰς μεταγενέστερον συγγραφέα εὐρίσκομεν *Φύλλις* (Φύλλιος), εἰς τὸν Πλούταρχ. *Φάλις* (Φάλιος), Παισαν. *Βάκχις* (Βάκχιος) ὡς ἀρχαῖον ὄνομα Κορινθίου καὶ *Γνάθις* (Γναθίως), κωμικὸν Ἡρακλείδ. (340 π. Χ.) *Φάμις* (Φάμιος - Φήμιος), Λυσ.

¹ 2, 665. Πβ. καὶ G. N. Hatzidakis, Einleitung in die neugriechische Grammatik 77.

² Γ. Χατζιδ. MNE 1, 429.

³ Ἀναμφιβόλως μέγα βῆμα πρὸς τὴν δημοτικὴν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὁ ἔξομαλισμὸς οὗτος τῶν πρωτοκλίτων ἀρσενικῶν εἰς -ας καὶ -ης.

⁴ Γ. Χατζιδ. MNE 1,70. Πβ. καὶ τοῦ ἰδίου Einleitung 76.

⁵ Ἐν Ἀθηνῶν 12 (1900) 285 - 303. Πβ. καὶ Δ. Μαυροφρ. 432 κέξ.

32, 24 Ἄλεξις (Ἄλέξιος), Ἄριστοφ. Βάτρ. 14 Λύκις (Λύκιος) καὶ Ἄχαρον. 16 Χαίρις (Χαίριος), Αἰσχύλ. Πέρσ. 995 Ξάνθις (Ξάνθιος), Ὅμηρ. Β 858 Χρόμις (Χρομίος πολλαχοῦ παρ' αὐτῶ)¹.

Καὶ οὐσιαστικὰ συγκεκριμένα ἀρχίζουν ν' ἀναφαίνωνται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3^{ου} π.Χ. αἰῶνος. Εἰς Αἰγυπτιακοὺς παπύρους ἀνεγνώσθη ἡμόλιον (259 π.Χ.), ἀργύριον (165 π.Χ.), ἐγκοιμήτριον καὶ ἐκμαγήν ἐκ τοῦ ἐκμαγεῖον (163 π.Χ.), ἡμιωβέλιον δὲ ἐπὶ νομίσματος Αἰγίου (146 π.Χ.)²

Ὡστε, καθὼς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, τὰ συγκεκριμένα δημοτικά ὀνόματα Γρηγόρις, Δημήτρις κττ. εἶναι ἀρχαιότατα — ἤδη παρ' Ὅμηρῳ Χρόμις — τὰ δὲ οὐσιαστικὰ εἰς -ι(ν), μαχαίρι, ποτήρι, χωράφι κττ. ἀνέρχονται τοῦλάχιστον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 3^{ου} π.Χ. αἰῶνος.

Παρεκτεταμένος πληθυντικός εἰς -τα.

Περὶ τῶν παρεκτεταμένων πληθυντικῶν ἰδιωματίων τινῶν ἀλόγατα, βάρητα, βάρητα, δάσητα, ἐθίματα, θέρητα, κέρδητα, ὄνειρατα, πάχητα, προσώπατα κττ. ἔχουν πραγματευθῆ ὁ Δ. Μαυροφρύδης³ καὶ Γ. Χατζιδάκις⁴ ἐρμηνεύσαντες αὐτοὺς ὡς ἀναλογικοὺς σχηματισμοὺς κατὰ τὸ ὀνόματα, πράγματα, πρόβατα κττ. Ἄς μὴ νομισθῆ ὅτι ἡ παρέκτασις αὕτη διὰ τοῦ -τα εἶναι γνώρισμα τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Ἦδη ὁ Ὅμηρος παρὰ τὸ ἐν ο 332 πρόσωπα εἶπε καὶ ἐν σ 192 προσώπατα⁵ κατὰ τὸ ὀνόματα, σώματα κττ. καθὼς καὶ γούνατα, δούρατα, οὔατα, καρήατα, ὀνήατα κττ. πάντα ταῦτα παρεκτεταμένα⁶. Γνωστός ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὅμηρου καὶ ὁ τύπος ὄνειρατα (ν 87) παρὰ τὸ ὄνειρα, οὔτος βέβαια ὄχι κατὰ μεταπλασμόν, ἀλλ' ἐξ ἑτέρου τύπου ὄνειραο, ὅθεν καὶ ὄνειρατος, ὄνειρατι, ὄνειρασι. Κατὰ τὸ σχῆμα ὄνειρατα-ὄνειρασι ἐλέχθη προσώπατα-προσώपाσι ὑπὸ τοῦ Ὅμηρου Η 212, ὅπου τὸ προσώπασι δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ ἄλλως. Ἦσαν λοιπὸν οἱ σύγχρονοι τοῦ Ὅμηρου ἐξοικειωμένοι εἰς τοὺς διφασίους τύπους πρόσωπα καὶ προσώπατα, ὄνειρα καὶ ὄνειρατα, ὅσον δὲ δυνάμεθα νὰ ψέξωμεν ἐκείνους διὰ τὸ προσώπατα παρὰ τὸ πρόσωπα, ἄλλο τόσον καὶ τὸν Νεοέλληνα διὰ τὸ ἀλόγατα παρὰ τὸ ἄλογα καὶ τὸ ὄνειρατα παρὰ τὸ ὄνειρα, ἀφοῦ καὶ τοῦτο ἀρχαι-

¹ Πβ. καὶ τὰ παρὰ Kühner - Blass 1, 422 Λύσις, Νίκις, Σῶσις.

² Γ. Χατζιδ. ἐν Ἀθηνᾶ 12 (1900) 289.

³ 435 - 6.

⁴ ΜΝΕ 1, 401 - 2 καὶ 2, 45.

⁵ Πβ. καὶ Ὀππιαν. Κυνηγ. 1, 419. 3, 220. 4, 343 καὶ Ἀνθολ. Παλατ. 5, 231.

⁶ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 114.

όθεν παρεδόθη και καθως φαίνεται απο την συχνην χρῆσιν του υπο του Λουκιανου¹ ητο εις την Ἀττικην διαλεκτον συνηθέστερον παρα το ὄνειρα.

Γενική των ὀνομάτων εις -ῶ.

Ὡς γνωστον τα εις -ῶ Δωρικα ὀνόματα ἐσηματίζαν την γενικην εις -ῶς, Ἀκευσῶς, Ἀφροδῶς, Ἀχῶς, Δαμῶς, Θεανῶς, Καλλιστῶς², Νεικασῶς, Ξενῶς, Σαπφῶς κτλ. Ὁ Η. Ahrens δέχεται ὅτι η μὲν ἀρχαία αὐστηρά Δωρικὴ ἔχει τὸ ῶς, ἡ δὲ ἀνειμένη μεταγενεστέρα τὸ οῦς, ὡς Ἀριστοῦς, Κλεοῦς, Συρακοῦς, ἀμφιβάλλει δὲ ἂν πρόπη ν' ἀναχθοῦν εις την ἀρχαίαν Δωρικὴν τὰ εις μεταγενεστέρας Δωρικὰς ἐπιγραφὰς ἀπαντῶντα εις -ῶς³. Ὁ Kühner - Blass χαρακτηρίζει τὰ νεώτερα ταῦτα ὡς ἀναλογικὰς ἐξισώσεις, ὅτι δηλαδὴ κατὰ την ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν Καλλιστῶ ἐλέχθη καὶ γενικὴ Καλλιστῶς⁴. Κατ' ἐμὲ τὸ πρῶγμα εἶναι ἀπλούστερον. Ἡ μὲν Δωρικὴ κατάληξις ητο πάντοτε δι' ὄλων τῶν αἰῶνων -ῶς⁵, ὅπου δὲ εις Δωρικὰς πολιτείας ἀπαντᾷ τὸ -οῦς, τοῦτο ητο δάνειον ἐκ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου. Καὶ τώρα γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, ἡ γενικὴ -ῶς τῆς νέας Ἑλληνικῆς, τῆς Ἀργυρῶς, τῆς Χρυσῶς κτλ. πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνευθῆ; Εἶναι ἡ παλαιὰ Δωρικὴ ἢ νεώτερος σχηματισμὸς διὰ τῆς προσθήκης τοῦ *s* εις την ὀνομαστικὴν καθὼς συμβαίνει εις ὅλα τὰ θηλυκά; Καὶ τοῦτο δὲν ἀποκλείεται, ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον δὲν εἶναι ὀρθὸν ν' ἀπορριφθῆ τελείως. Κατ' ἐμὲ ἡ παλαιὰ Δωρικὴ γενικὴ δὲν ἐξηφανίσθη ποτὲ καὶ εἶναι ἔν ἀπὸ τὰ Δωρικὰ στοιχεῖα τὰ εἰσελθόντα εις την κοινὴν Ἑλληνικὴν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων διασωθεῖσα μέχρις ἡμῶν. Ὁ Γ. Χατζιδάκις στηριζόμενος εις την γνώμην τοῦ Ahrens δέχεται ὅτι ὁ ἀπλοῦς οὔτος σχηματισμὸς -ῶ -ῶς δὲν εἶναι ἐπίδρασις Δωρικὴ, ἀλλ' ἀνεπτύχθη εις αὐτὴν την κοινήν, κατὰ δὲ τὸ γνήσιον τοῦτο τῆς Κοινῆς σχῆμα λέγεται καὶ τώρα ἢ Μαργαρῶ τῆς Μαργαρῶς, ἢ Θεοφανῶ τῆς Θεοφανῶς⁶.

Ὀνόματα εις -οῦς -οῦ.

Τὰ σημερινὰ θηλυκά προσηγορικὰ ἢ ἀνδρωνυμικὰ ἢ ἀβγουλλοῦ, ἢ μωλω-

¹ Φάλαρ. Α 4, Τόξαρ. 9, Ὀνειρ. 25, Περιεργ. 26.

² Πβ. IG 9 (1) 374, 3 «συνευδοκεούσας καὶ τὰς θυγατρὸς Καλλιστῶς».

³ De Dialecto Dorica, Gottingae 1843, σελ. 238.

⁴ 1, 455.

⁵ Κατὰ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 1, 312 εις τὰς Δωρικὰς διαλέκτους διὰ την ἀνοικτοτέραν προφορὰν τοῦ *o* τὰ δύο *o* συνηροῦντο εις *ω*, ἐνῶ εις την Ἀττικὴν διὰ την κλειστοτέραν εις *ου*.

⁶ MNE 1, 67 καὶ ΣΙΕ 64 καὶ 95.

ποῦ, ἢ χορταροῦ, ἢ Βασιλοῦ κττ. ἀνάγονται εἰς τὰ μεταγενέστερα Ἰωνικά ὀνόματα Ἐπαφροῦς, Ἐπικτοῦς κττ., ταῦτα δὲ εἰς τὰς περισπωμένας αἰτιατικὰς τῶν νεωτέρων Ἰώνων Ἀρτεμοῦν, Ἰοῦν κττ., αἱ ὁποῖαι ὠρμήθησαν ἐκ τῶν γενικῶν εἰς -οῦς ἐξ ὀνομαστικῆς εἰς -ώ¹.

Μεταπλασμός τριτοκλίτων εἰς πρωτόκλιτα.

Ἡ δημοτικὴ λέγει ὁ Αἴας - τοῦ Αἴα - τὸν Αἴα(ν) καθὼς καὶ ὁ Ἀντρέας - τοῦ Ἀντρέα - τὸν Ἀντρέα κττ. Τὴν αἰτιατικὴν Αἴαν ἀπαντῶμεν τὸ πρῶτον εἰς τὸν Ἀλκαῖον² ἀντὶ Αἴαντα, ἀλλὰ καὶ Θόαν ἀντὶ Θόαντα εἰς ἀπόσπασμα Ἡσιόδου ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ, «ἡ δὲ Θόαν τέκεν υἱόν»³, καὶ λυκάβαν ἀντὶ λυκάβαντα εἰς Λεσβιακὴν ἐπιγραφὴν⁴. Ὁ Ἡρωδιανὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου λέγει «παρὰ τοῖς ποιηταῖς εὐρίσκομεν τοιαῦτα [εἰς ας]... ἰσοσυλλάβως κλιθέντα, οἷον ὁ Βίας τοῦ Βία, ὁ Δρύας τοῦ Δρύα, ὁ Θόας τοῦ Θόα ὡς παρ' Ἡσιόδω, ἡ δὲ Θόαν τέκεν υἱόν, ὁ Αἴας τοῦ Αἴα ὡς παρ' Ἀλκαίω, Αἴαν τὸν ἄριστον»⁵ καὶ ὅτι ταῦτα «μὴ ἀπὸ Δωρίδος διαλέκτου μηδὲ κατὰ ποιητικὴν ἄδειαν ὄντα διὰ τοῦ ντ κλίνεται, οἷον Αἴας Αἴαντος, Θόας Θόαντος, Βίας Βίαντος, Δρύας Δρύαντος»⁶. Καὶ ἐπεξηγεῖ ὁ Χοιροβοσκὸς λέγων «οἱ γὰρ ποιηταὶ μέτρῳ δουλεύοντες πολλάκις διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρου παραβαίνουσι τὸν κανόνα»⁷. Ὅτι δὲν πρόκειται οὔτε περὶ τύπων Δωρικῶν οὔτε περὶ μετρικῆς ἀνάγκης, καθὼς λέγει ὁ γραμματικὸς, ἀλλὰ περὶ τύπων εὐχρηστων εἰς τὸν δημῶδη λόγον, εἶναι φανερόν. Ὁ μεταπλασμὸς τῆς αἰτιατικῆς ἔγινε κατὰ τὰ πρωτόκλιτα ἄρσενικά εἰς -ας, ὁ ταμίας - τὸν ταμίαν κττ., ὅπως καὶ τὸ Ὀμηρικὸν λᾶας ἔχει αἰτιατικὴν λᾶαν⁸, ἡ δὲ γενικὴ Αἴα, τὴν ὁποίαν ὁ Χοιροβοσκὸς φαίνεται θεωρῶν ὡς ἀρχὴν τοῦ μεταπλασμοῦ⁹, προῆλθεν ἀναλογικῶς πρὸς τὰς ἄλλας πτώσεις. Ἀλλὰ δύναται καὶ ἄλλως νὰ ἐξηγηθῇ ἡ μεταβολὴ αὕτη κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἑξομοιώσεως καὶ τῆς αἰτιατικῆς τῶν τριτοκλίτων ὀδοντοκλήκτων πρὸς τὴν αἰτιατικὴν τῶν φωνηεντολήκτων, οἷον κατὰ τὸ ὄφις, πόλις - ὄφρις, χάρις καὶ ὄφιν, πόλιν - ὄριν,

¹ Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 90 καὶ 2, 78, Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 54 καὶ 58 καὶ ΣΙΕ 95. - Γ. Ἀναγνωστόπ. 126.

² Th. Bergk, Ἀποσπ. 48.

³ 2, 649.

⁴ Πβ. H. Ahrens, De dialectis Aeolicis, Gottingae 1839, σ. 114. - Kühner - Blass 1, 422.

⁵ 2, 649.

⁶ ἄνωτ.

⁷ I. Bekker, Anecdota Graeca 1183.

⁸ Πβ. Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 58.

⁹ I. Bekker ἄνωτ.

χάριν, περαιτέρω δὲ καὶ κατ' ἐπέκτασιν τοῦ ἀναλογικοῦ τούτου νόμου καὶ *Οἰδίπους - Οἰδίπουν*, *τρίπους - τρίπουν*, *πολύπους - πολύπουν*, *ποσότης - ποσότην* κττ., ἐλέχθη καὶ *Αἴας - Αἴαν*, *Θόας - Θόαν*, *λυκάβας - λυκάβαν*¹.

Κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας, καθὼς διδάσκει ὁ Γ. Χατζιδάκις, ὅτε ἔλειψε κάθε διαφορὰ μεταξὺ τῶν μακρῶν καὶ βραχέων φωνηέντων καὶ ἐξωμοιώθησαν κατὰ τὴν ποσότητα αἱ αἰτιατικαὶ τῶν τριτοκλίτων πρὸς τὰς πρωτοκλίτους εἰς *-αν*, ἤρχισαν νὰ σχηματίζονται καὶ αἱ ὀνομαστικαὶ τῶν ἀρχαίων τριτοκλίτων κατὰ τὰ πρωτόκλιτα εἰς *-ας* καὶ *-α*, ἥτοι ἐλέχθη ὁ *ἄντρας*, ὁ *βασιλέας*, ὁ *πατέρας*, ἡ *μητέρα*, ἡ *νύκτα* κττ.².

Τὰ εἰς *-της -τητος* παλαιὰ τριτοκλιτα οὐσιαστικὰ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν μετεπλάσθησαν εἰς πρωτόκλιτα, ἡ *νεότη* καὶ *νεότητα*, ἡ *ἀνθρωπότη* καὶ *ἀνθρωπότητα*, ἡ *πλουσιότη* κττ.³ Εἰς τὸ ἰδίωμα Πόντου ταῦτα διατηροῦν τὴν παλαιὰν κατάληξιν *-τη* τοῦ *η* προφερομένου ὡς *ε*, οἷον ἡ *ἀγουρότε - τὴν ἀγουρότεν*, ἡ *παιδότε - τὴν παιδότεν* κττ. Καὶ ἐδῶ τὸ φαινόμενον εἶναι παλαιόν, διότι μαρτυρεῖται ἀπὸ τῶν μεταγεστέρων χρόνων ἡ αἰτιατικὴ τὴν *ποσότην*⁴.

Μεταπλασμός τριτοκλίτων εἰς δευτερόκλιτα.

Οἱ *ἀρχόντοι*, *γερόντοι*, *δαιμόνοι*, *κοράκοι* κττ. λέγονται ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ. Ταῦτα δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν καὶ ὡς νεώτεροι μεταπλασμοὶ τῶν τριτοκλίτων κατὰ τὰ πολλὰ δευτερόκλιτα, περὶ τῶν ὁποίων ἐπραγματεύθη ὁ Γ. Χατζιδάκις⁵, δύνανται ὅμως νὰ ἐρμηνευθοῦν καὶ ἄλλως. Ἔχει ἤδη παρατηρηθῆ ὅτι ἤδη εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος οἱ λαλοῦντες ἀπατηθέντες ἀπὸ τὴν παροξύτονον γενικὴν πληθυντικὴν τῶν τριτοκλίτων ὁμοίων πρὸς τὴν τῶν δευτεροκλίτων (*προβάτων* : *χρημάτων* = *προβάτοις* : *χρημάτοις*) ἐσχημάτισαν καὶ τὴν δοτικὴν πληθυντικὴν τῶν παροξύτωνων εἰς τὴν γενικὴν τριτοκλίτων κατὰ τὰ δευτερόκλιτα⁶. Οὕτω λοιπὸν εἶπαν *εἰσαγόντοις*, *ἐξαγόντοις*, *ἐπικατασταθέντοις*, *ἐπιτελούντοις*, *ἐγλογευόντοις*, *πάντοις*, *δοκιμασθέντοις*, *πλειόντοις*, *κατοικεόντοις*, *ἀγώνοις*, *ὄντοις*, *ἐν ἑτέοις δεκατρίοις*, *ἀποσταλέντοις*, *παραγεγονότοις*, *ἐν ἀνδροῖς τρείοις*, *ἐν ἑτέοις τεττάροις*, *μειόντοις*, *εὐορκεόντοις*, *ἐφιορκεόντοις*, *ἀρχόντοις*, *ἰππέοις*, *χρη-*

¹ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 55 - 6.

² MNE 2, 7.

³ Γ. Χατζιδ. MNE 2, 9.

⁴ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 56.

⁵ MNE 2, 2 - 4.

⁶ ἀνωτ. 2, 3.

μάτοις, έντυγχανόντοις, γερόντοις, παθημάτοις κτ¹. Διατί νά μὴ δεχθῶμεν ὅτι ἐκ τῶν δοτικῶν τούτων ἀρχόντοις, γερόντοις, ἐσχημάτισαν οἱ ἄνθρωποι τὰς ὀνομαστικὰς ἀρχόντοι, γερόντοι, αἱ ὁποῖαι ἐκληρονομήθησαν εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς προφορικῆς παραδόσεως; Τὸ ὅτι οἱ τύποι οὗτοι ἦσαν ἰδιωματικοὶ δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν, διότι ἡ δημοτικὴ κοινὴ δὲν ἦτο γέννημα μόνον τῆς ἀκραιφνοῦς Ἀττικῆς διαλέκτου. Εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς συνετέλεσαν καὶ αἱ ἄλλαι διάλεκτοι. Ἄλλωστε κατ' ἀρχὴν δὲν μποροῦμεν νὰ τοὺς ἀποκλείσωμεν καὶ ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον. Τὸ παράδειγμα παθημάτοις, περὶ τοῦ ὁποῖου κατωτέρω, μαρτυρεῖ ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν ὑπῆρχαν, ἀλλὰ δὲν μᾶς εἶναι γνωστοὶ διὰ τὴν ἑλλιπῆ γραπτὴν παράδοσιν. Ὡς πρὸς τὸν τόνον δὲ τοῦτο παρατηροῦμεν ὅτι καὶ ἂν ἔτι δεχθῶμεν ὅτι δὲν εἶπαν ἀμέσως ἀρχόντοι, γερόντοι, ἀλλ' ἄρχοντοι, γέροντοι κατὰ τὸ σχῆμα ἀνθρώποις - ἄνθρωποι, μᾶς εἶναι ἀδιάφορον. Οὗτος ἠδύνατο ν' ἀλλάξη θέσιν βραδύτερον, ὅτε οἱ λαλοῦντες κατὰ τὸ ἀνθρώπων ἀνθρώποις ἀνθρώπους εἶπαν καὶ ἀνθρώποι².

Ὡς γνωστὸν παρὰ τὸν Ἀττικὸν τύπον μάρτυς καὶ τὸν Αἰολικὸν μάρτυρ, ἀμφοτέρους τριτοκλίτους, περὶ τῆς γενέσεως τῶν ὁποίων ἐπραγματεύθη ὁ Γ. Χατζιδάκις³, εἰς τὸν Ὅμηρον π 423 ἀπαντᾷ ὁ δευτερόκλιτος τύπος μάρτυρος («Ζεὺς μάρτυρος») καὶ πληθ. μάρτυροι Β 303 («ἔσπε δὲ πάντες μάρτυροι»), Γ 280 («ὕμεῖς μάρτυροι ἔσπε»), Χ 255 («ἄριστοι μάρτυροι ἔσονται»), Ξ 394 («μάρτυροι... θεοί»)⁴. Ὁ τύπος οὗτος ἀπαντᾷ πολλάκις εἰς Δελφικὰς καὶ Αἰτωλικὰς ἐπιγραφάς⁵. Περὶ

¹ Η. Ahrens, De dialectis Aeolicis 230 καὶ 236. - Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 3-4 καὶ Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 101-2. - Γ. Ἀναγνωστόπ. 93 καὶ 94. Περὶ τῶν τύπων τούτων ἰδὲ καὶ ἐπιγραφὰς Ed. Schwyzer ἀριθμ. 48, 74, 331, 332, 333, 335, 338, 339, 342, 353, 363, 366, 381, 411, 425 καὶ ἀλλαχοῦ. Πβ. καὶ Εὐστάθ. 279, 38 «εἰ διὰ τὴν τοῦ ρ χρῆσιν μόνην ἐκληροῦντο οἱ Ἐρετριεῖς τὸ βαρβαρόφωνον, τίνες ἂν καλοῖντο οἱ Αἰτωλοὶ ἀλλόκοτα λαλοῦντες ὡς ὁ γραμματικὸς Ἀριστοφάνης παρέπηξεν οἷς ἔφη περὶ καινοτέρων λέξεων; τὴν γὰρ γέρον γέροντος γενικὴν ἀναγαγόντες εἰς εὐθειᾶν γράφουσιν οὕτω, Μιλασίους καὶ ταῖς συναρχίαις καὶ τοῖς γερόντοις, τοῦτέστιν ἐπιστέλλομεν οἱ Αἰτωλοὶ τοῖς Μιλησίοις καὶ τὰ ἐξῆς, τὸ δ' αὐτό φησι φαίνεσθαι καὶ ἐπὶ τοῦ παθήματος, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ, μὴ καταγελάτε τοῖς ἐμοῖς παθημάτοις». Φαίνεται ὅτι οὗτος παρανοήσας τὸ πρᾶγμα ἐνόμισε τὸ γερόντοις καὶ παθημάτοις ὡς ἐξ ὀνομαστικῆς δευτεροκλίτων, ὅτι δηλ. ὁ μεταπλασμὸς ἔγινεν εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ καὶ ὄχι εἰς τὴν δοτικὴν τοῦ πληθυντικοῦ.

² Περὶ τούτου ἰδ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ, 1, 26 καὶ 2, 90.

³ Ἀκαδ. Ἀναγν. 1, 529. Αὐτόθι 2, 42-3 ὁ συγγραφεὺς λέγει ὅτι ἀμφοτέροι οἱ τύποι προέρχονται ἐκ τοῦ πληρεστέρου μάρτυρς.

⁴ Πβ. καὶ Kühner - Blass 1, 510.

⁵ Πβ. Ed. Schwyzer 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 355 A C D 390, 391. Παρὰ τὸ δευτερόκλιτον μάρτυροι ἀπαντᾷ καὶ τὸ τρίτοκλιτον μάρτυρες αὐτόθι 335-339. Ὡστε μετεχειρίζοντο καὶ τοὺς δύο τύπους ἀδιαφόρως.

τῆς λέξεως ἐπραγματεύθη ὁ Ἡρωδιανὸς εἰπὼν τὰ ἐξῆς: «Τὰ εἰς υρ βαρύνεται, οἷον μάρτυρ, γίνεται δὲ ἐκ τοῦ μάρτυς κατὰ τὴν Αἰολέων διάλεκτον· ἐκεῖνοι γὰρ τὸ σ εἰς ρ μεταβάλλουσι τὸ οὔτος οὔτορ λέγοντες καὶ τὸ ἵππος ἵπορ. Οὕτως οὖν καὶ μάρτυς μάρτυρ, ἀφ' ἧς ἐκπίπτει πληθυντικὸν οἱ μάρτυρες παρὰ τε κωμικοῖς καὶ Ἰππώνακτι. Οἱ δέ γε μάρτυροι ἀπὸ τῆς ὁ μάρτυρος εὐθείας, οἷον Ζεὺς δ' ἄμμ' ἐπιμάρτυρος ἔστω (H 76)»¹. Καὶ «ἀπὸ γενικῶν εὐθείαι παράγονται τῶν μὲν ὑπὲρ δύο συλλαβὰς ὁμοίως τῇ εὐθείᾳ κατὰ τὸν τόνον προπαροξυνόμενοι καὶ ἐν ἀπλῶ σχήματι ἢ ἐν συνθέτῳ· ἀπλοῦν μὲν οὖν μάρτυρ μάρτυρος ὁ μάρτυρος, Χάροψ Χάροπος ὁ Χάροπος, Χαρόποιό τ' ἀνακτος (Ἰλ. Β 672), Τροίζην Τροίζηνος ὁ Τροίζηνος, υἱὸς Τροίζήνοιο (Ἰλ. Β 847), Ἰβηρ Ἰβηρος ὁ Ἰβηρος»². Τὸ μάρτυρος ἀποδεικνύει ὅτι ὁ μεταπλασμὸς τῶν τριτοκλίτων εἰς δευτερόκλιτα παρουσιάζεται εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς γραπτῆς παραδόσεως³ καὶ δὲν ἀκούεται μὲν σήμερα ὁ δευτερόκλιτος οὔτος Ἰωνικὸς τύπος, ἀλλ' ὁ πρωτόκλιτος μάρτυρας, ὁ πληθυντικὸς ὅμως μαρτύροι μαρτύρους χαρακτηριζόμενος ὡς νεώτερος μεταπλασμός, καθὼς καὶ κόρακας - κοράκοι κτ., δύναται νὰ θεωρηθῇ αὐτὸς ὁ παλαιὸς τύπος μάρτυροι.

Ὅπως τὸ μάρτυρος, Χάροπος καὶ οἱ ὅμοιοι ἐκ τῆς γενικῆς μεταπλασμοὶ θὰ ἐλέχθη ἐξάπαντος καὶ ὁ ἄφρωνος ἐκ τῆς γενικῆς τοῦ ἄφρων. Τοῦτο ὡς δημῶδες τὸ περιφρόνησεν ὁ γραπτὸς λόγος, ἐσώθη ὅμως διὰ τοῦ προφορικῆς λόγου καὶ λέγεται σήμερον εἰς τὴν Νάξον μὲ τὴν ἀρχαίαν του σημασίαν⁴.

Κλητικὴ πρωτοκλίτων καὶ τριτοκλίτων εἰς -ης.

Ἄν ἔγραφε κανεὶς σήμερα εἰς τὴν καθαρεύουσαν τὴν κλητικὴν Ἀριστοφάνη, Δημοσθένη, Διομήδη, τὸ πρᾶγμα πιθανὸν νὰ ἐτάραττε μερικοὺς. Καὶ ὅμως αἱ κλητικαὶ αὐταὶ ἦσαν κοιναὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρωδιανοῦ. Ἴδου τί λέγει ὁ γραμματικὸς: «Οἱ ἔχοντες ἔθος Ἀττικοὶ ποιεῖν τὰς αὐτὰς ὀρθὰς καὶ κλητικάς, οἷον ὁ Αἴας ᾧ Αἴας, ὁ Θόας ᾧ Θόας, ὁ κοχλίας ᾧ κοχλίας, ἐπὶ τῶν εἰς

¹ 1, 47. Πβ. καὶ 2, 615 καὶ 747.

² 1, 196. Ἡ παρατήρησις αὐτὴ εἶναι τοῦ Ἀπολλωνίου ἐν τοῖς παρωνύμοις μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ.

³ Πβ. καὶ ἄλλα ἀρχαῖα παραδείγματα ἀγών - ἄγωνος, ἀλάστωρ - ἀλάστορος, γαμψῶνξ - γαμψώνυχος, δάκρυ - δάκρυον, δένδρος - δένδρον, θύλαξ - θύλακος, κελαινῶψ - κελαινωπός, κίνδυν - κίνδυνος, κοινῶν - κοινωνός, λῖς - λιτός, μόσσην - μόσσηνος, ὄρκυς - ὄρκυνος, σύζυξ - σύζυγος, Τρώς - Τρωός, φύλαξ - φύλακος, ψάρ - ψαρός κτλ. Περὶ τούτων πβ. καὶ Ἡρωδιαν. 2, 720, Χοιροβοσκ. I. Bekker An. Gr. 1389, Kühner - Blass 1, 505 - 6 καὶ 519 καὶ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 5 καὶ σημ. 1.

⁴ Ἴδ. Λεξικὸν Νέας Ἑλληνικῆς.

ης εἰς οὓς ἐχόντων τὴν γενικὴν κυρίων οὐχ εὐρίσκονται ποιῶντες ὁμόφωνον τὴν κλητικὴν τῇ εὐθείᾳ· οὐδὲ γὰρ λέγουσιν ὦ Ἀριστοφάνης καὶ ὦ Δημοσθένης, ἀλλ' ὦ Ἀριστοφάνη καὶ ὦ Διομήδη καὶ ὦ Δημοσθένη»¹. Εἶναι φανερόν ὅτι τὰ τριτόκλιτα ταῦτα ἐκανονίσθησαν κατὰ μερικὰ πρωτόκλιτα, τὰ ὅποια λήγουν εἰς -η ἀντὶ -α καὶ τὰ ὅποια ἀνέρχονται μέχρι τοῦ Ὀμήρου, οἷον ὑπαγόρη, Ἀτρείδη, Πέρση², Εὐριπίδη, Θουκυδίδη, Ἀριστείδη, Αἰχίνη, Λεπίνη, λαβροπόδη, μισογύνη, φιλογύνη, ἔτι δὲ αἰναρέτη, καλλιλαμπέτη, κριτή κττ.³ Δηλαδὴ καὶ τῶν τριτοκλίτων τούτων ἡ κλητικὴ κατὰ τὰ πολλὰ πρωτόκλιτα ἐσηματίσθη δι' ἀπλῆς ἀφαιρέσεως τοῦ ε τῆς ὀνομαστικῆς. Ὅτι δὲ καὶ εἰς -της πρωτόκλιτα ἐσηματίσαν παρὰ τὸν κανόνα τὴν κλητικὴν εἰς -η καθὼς τὸ Ὀμηρικὸν αἰναρέτη καὶ τὰ κατόπιν ποιητικὰ καλλιλαμπέτη καὶ κριτή, αὐτὸ πιστοποιεῖ ὅτι ταῦτα εἰς τὸν δημώδη λόγον ἦσαν συνήθη. Πολὺν διδακτικὸν παράδειγμα εἶναι τὸ κριτή τοῦ Ἰπλώνακτος⁴ ἀντὶ τοῦ κοινοῦ ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ κριτά. Κατὰ τοῦτο θὰ ἦτο δυνατόν νὰ λέγεται καὶ δικαστή, μαθητή κττ.

Πληθυντικὴ αἰτιατικὴ εἰς -ες.

Εἰς τὴν νέαν κοινὴν ἡ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ὄλων τῶν πρωτοκλίτων καὶ τῶν μεταπλασμένων τριτοκλίτων εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν ὀνομαστικὴν, οἱ πολῖτες - τοὺς πολῖτες, οἱ κριτῆς - τοὺς κριτές, οἱ μῆνες - τοὺς μῆνες, οἱ γυναῖκες - τοὺς γυναῖκες, οἱ ὄρες - τοὺς ὄρες κττ. Μόνον εἰς τὸ ἰδίωμα Πόντου, ἐφόσον γνωρίζω, διατηρεῖται ἡ ἀρχαία αἰτιατικὴ, γυναῖκας, ὄρας, μῆνας κττ. Ὁ μεταπλασμός οὗτος, ὃ ὅποιος ἐπροξένησε μὲν τὴν ἀπώλειαν μιᾶς πτωτικῆς καταλήξεως, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐποψιν τοῦ ἐξομαλισμοῦ ἀποτελεῖ κατ' ἐμὲ πλεονέκτημα τῆς δημοτικῆς, ἀνέρχεται μέχρι τοῦ 3^{ου} ἢ τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος. Τότε ἐμφανίζονται τὰ πρῶτα παραδείγματα τῆς μεταβολῆς. Εἰς ἐπιγραφὴν Δελφῶν τοῦ 4^{ου} αἰῶνος ἀναγινώσκειται «μναῖς δεκατέτορες»⁵, Ἡλείας τοῦ 3^{ου} αἰῶνος πλείονε⁶, καταξίαι⁷, χάριτε⁷, Ἀχαῖας τοῦ 2^{ου} αἰῶνος τὰς γυναῖκες⁸, «ἐγγράφειν πολεμάρχους καὶ

¹ 2, 695.

² Διάφορον τὸ ἐθνικὸν Πέρσα.

³ Πβ. περὶ τούτων Χ. Χαριτωνίδην ἐν Ἀθηνᾶ 25 (1913) 142-153 καὶ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 81.

⁴ Πβ. Χ. Χαριτωνίδ. ἀνωτ. 145.

⁵ Ed. Schwyzer 320.

⁶ ἀνωτ. 425, 15. Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 89.

⁷ ἀνωτ. 425, 16 «ὄπωρ δὲ καὶ ἅ πόλερ καταξίαιρ φαίναται χάριτερ ἀνταποδιδῶσα τοῖρ αὐτᾶρ εὐεργέταιρ». Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 5.

⁸ ἀνωτ. 429.

δαμοσιοφύλακες καὶ γραμματέα»¹, τοὺς ἐλάσσονες¹, «τούσδε ἃ πόλις πολίτας ἐποίησατο συμπολεμήσαντες τὸν πόλεμον καὶ τὰν πόλιν συνδιασώσαντες»². Ἀργότερα παρουσιάζονται συχνότερα παραδείγματα τοὺς μῆνες, τοὺς πάντες, ταῦτες, ἄλλες, ἡμέρες, ἐχοῦσες κτλ.³ Τὰ αἷτια τοῦ μεταπλασμοῦ ἐξήγησεν ὁ Γ. Χατζιδάκις⁴.

Ὄνόματα εἰς -οῦσα.

Ἄλλοτε εἶχα πραγματευθῆ διὰ μακρῶν περὶ τῶν ὀνομάτων εἰς -οῦσα, τὰ ὅποια προῆλθαν μὲν, καθὼς ἐδίδαξεν ὁ Γ. Χατζιδάκις, ἀπὸ τὰς εἰς -οῦσα ἀρχαίας μετοχάς, ἀλλ' ἔλαβαν μεγάλην ἔκτασιν, ὥστε νὰ σχηματίζωνται ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ λόγου ἢ καὶ διὰ ποικίλων διπλῶν καὶ τριπλῶν συνθέσεων καὶ ἐπίθετα καὶ ὀνόματα⁵. Ἐκ τῶν καταλεχθέντων ἐκεῖ πολλῶν καὶ ποικίλων παραδειγμάτων διαφόρων κατηγοριῶν τὰ ἀρχαιότερα εἶναι τὸ Ἄνθοῦσα τοῦ 4^{ου} μ. Χ. αἰῶνος, τὸ ἀκροκυματοῦσα τοῦ 2^{ου} μ. Χ. αἰῶνος καὶ τὸ γνωστὸν αἰμορροῦσα τοῦ εὐαγγελίου⁶. Εἶπε καὶ ὁ Πλούταρχος «φιλία ἐταιροῦσα»⁷ (ἐταιρική, ψευδής). Ἄλλ' ἔχομεν καὶ τὸ Φιλοῦσα ὄνομα κωμωδίας τοῦ Ἀλέξιδος⁸. Ὡστε ἐν ἐλλείψει ἀρχαιότερου παραδείγματος δεχόμεθα ὅτι ἡ δημοτικὴ μας ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα ταῦτα ἀνέρχεται εἰς τὸν 4^{ον} π. Χ. αἰῶνα.

Ἐπίθετα πρωτόκλιτα εἰς -ης.

Παρατηρεῖται εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ὅτι ὀνόματα εἰς -ης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σύνθετα δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἐπίθετα πρωτόκλιτα. Οὕτω παρὰ τὰ συνήθη δίπους, τρίπους, τετράπους κτλ. ἐλέγετο καὶ διπόδης, τριπόδης, τετραπόδης, ἐπταπόδης, ὀκταπόδης (ὁ ἔχων μῆκος ποδῶν δύο, τριῶν κτλ.)⁹. Ἐχομεν ἔπειτα ἄλλα ποικίλων συνθέσεων ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ ἐξῆς, οἷον ἀβροβάτης, ἀβρομίτρης, ἀβροχαίτης, αἰναρέτης, αἰπυμήτης, ἀκαλαρρείτης, ἀκαμαντομάχης, ἀκερ-

¹ Ed. Schwyzer 427.

² ἀνωτ. 426.

³ Πβ. Γ. Χατζιδ. MNE 2, 5-6 καὶ Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 89 καὶ Kühner-Blass 1, 419.

⁴ MNE 2, 5-6.

⁵ Ἀθηνᾶ 37 (1925) 180-198.

⁶ ἀνωτ. 181.

⁷ Ἰδ. Liddell-Scott Λεξικὸν ἐν λέξει ἐταιρέω.

⁸ Ἀθην. 10, 419 b καὶ 13, 574 b — Th. Koike, Comicorum Graecorum fragmenta 2, 389-90.

⁹ Ὀμ. Ο 729. — Ἡσιόδ. Ἔργ. 423-5. — Ξενοφ. Οἶκον. 19, 3. — Νικάνδρ. Θηρ. 605.

σεκόμης, ἀργυροδίνης, αὐχμηροκόμης, βαθυρρείτης, βουτυροφάγης¹, ἐνομολέσσης, ἐνόρχης, ἐνόρχης² (μονόρχης), εὐρείτης, εὐρουαίχμης, εὐρουδίνης, εὐρουσάκης, εὐρουστήθης, εὐρουφαρέτρης, εὐρουχαιίτης, εὐφαρέτρης, εὐχαιίτης, καλλιλαμπέτης, κυμνοπρίστης, λαβραγόρης, μονόρχης, ὄμωχέτης, ὀπίτης³, πυρροκόμης, σποδόρχης⁴, ἑποτιοδόρχης⁵, ὑφαγόρης, χρυσοχαιίτης κτλ. Ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὡς ἐπίθετα τὰ ἡσθάνοντο ἀποδεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι τινὰ ἐξ αὐτῶν μετεπλάσθησαν καὶ εἰς -ος κατὰ τὰ πάμπολλα δευτερόκλιτα ἐπίθετα. Οὕτω πλὴν τῶν κοινοτάτων ἀδόλεσχος καὶ λάγνος ἐκ τοῦ ἀδολέσσης καὶ λάγνης ἐλέγετο καὶ ἀβροκόμης καὶ ἔπειτα ἀβροκόμος, ἀγκυλοχείλης καὶ ἀγκυλόχειλος,⁶ ἀκειρεκόμης καὶ ἀκειρόκομος, ἀλοίτης καὶ ἀλοϊτός, εἰσπνήλης καὶ εἰσπνήλος, ἐνόρχης καὶ ἐνορχος⁷, εὐρείτης καὶ εὐρειτος, μεναίχμης καὶ μέναιχμος, ὄξίνης καὶ ὄξινος, πυρροκόμης καὶ πυρσόκομος, τριόρχης καὶ τριόρχος⁸ κτλ. Ἄν καὶ τὰ παρατεθέντα παραδείγματα δὲν λέγονται σήμερα, οὐδέποτε ὁμως ἔπαυσεν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα νὰ δημιουργῇ τοιαῦτα κατὰ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα πρότυπα, ἡ δὲ σημερινὴ δημοτικὴ ἔχει πάρα πολλὰ ἄλλα μὲν μόνον πρωτόκλιτα, ἄλλα δὲ καὶ μεταπλασμένα κατὰ τὰ δευτερόκλιτα, οἷον ἀνοιχτοκάρδης καὶ ἀνοιχτόκαρδος, ἀνοιχτομμάτης καὶ ἀνοιχτόμματος, ἀνοιχτοκέρης, ἀνοιχτοχέρης καὶ ἀνοιχτόχερος, ἀνοιχτοπάτης, ἀπλοχέρης καὶ ἀπλόχερος, ἀσπρόμάλλης καὶ ἀσπρόμαλλος, ἐφτακέρης, κακομοίρης καὶ κακόμοιρος, κασσίδης, κοκκινογένης (ἀντὶ κοκκινογένει(ο)ς), μακρολαίμης, μακροχέρης, σφιχτοχέρης, τραγοκέρης, τρικέρης κτλ. Μία μόνον διαφορὰ παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν παλαιῶν

¹ Τύπον πληθυντ. αἰτιατ. βουτυροφάγας παραδίδει ὁ κωμικὸς Ἀναξανδρίδης 41, 8 (*Th. Koike* 2, 151), τοῦ ὁποίου ἡ ὀνομαστικὴ εἶναι βουτυροφάγης καὶ ὄχι τὸ ἐσφαλμένον βουτυροφάγος τοῦ λεξικογράφου *Liddell-Scott*.

² Ὁ *Κ. Κόντος* ἐν Ἀθηνᾶ 1 (1889) 68 δὲν δέχεται τὴν σύνθεσιν τοῦ ὄρχης μετὰ τοῦ ἀριθμητικοῦ εἰς-ἐνός, προτιμᾷ δὲ ἀντ' αὐτοῦ τὴν γραφὴν ἐνόρχης.

³ Ἀπαντᾷ εἰς τὰ σύνθετα γυναικοπίης, οἰνοπίης, παρθενοπίης, παιδοπίης, πυρροπίης.

⁴ Τοῦτο ἐπίθετον ὄν τὸ πρῶτον καὶ σημαῖνον τὸν ἔχοντα κοπανισμένους τοὺς ὄρχεις κατήντησεν οὐσιαστικὸν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ εὐνοῦχος.

⁵ Τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὡς οὐσιαστικὸν σημαῖνον εἶδος ἱέρακος. Πβ. τὸ κατωτέρω τριόρχης καὶ τριόρχος.

⁶ Ὁρθότερον ἀγκυλοχήλης - ἀγκυλόχηλος. Πβ. Ἡρωδιαν. 2, 688 ἔνθα περὶ ἐναλλαγῆς τοῦ *η* καὶ *ει*. Ὁμοίως 2, 361 - 2, 683 καὶ 688 - 9, ὅπου ὁ γραμματικὸς προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ ἀγκυλοχείλης δὲν εἶναι ἀπὸ τὸ *χηλή*, ἀλλὰ παρασύνθετον ἀπὸ τὸ *χειλος*, ἀγκυλόχειλος - ἀγκυλοχείλης. Ἄλλ' ἡ γνώμη του δὲν εἶναι ὀρθή οὔτε ὡς πρὸς τὸ ἔτυμον οὔτε ὡς πρὸς τὴν προτεραιότητα τοῦ δευτεροκλίτου. Προηγήθη τὸ πρωτόκλιτον.

⁷ Τὸ δευτερόκλιτον ἐνορχος ἤδη παρ' Ὁμήρω. Ἰδ. *Κ. Κόντος* ἐν Ἀθηνᾶ 1, 68.

⁸ Τοῦτο ἦτο κατ' ἀρχὰς ἐπίθετον μὲ πρῶτον συνθετικὸν τὸ ἐπιτατικὸν *τρια* σημαῖνον μεταφορικῶς τὸν ἀσελγῆ, τὸν λάγνον, ἔπειτα δὲ κατήντησεν οὐσιαστικὸν δηλωτικὸν πτηνοῦ τοῦ γένους τῶν ἱεράκων.

καὶ νέων ἀναφερομένη εἰς τὸ ἔτυμον, ὅτι εἰς ἐκεῖνα ὑπάρχουν καὶ μερικά, τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον συνθετικὸν εἶναι ρῆμα, ἀβροβάτης, ἀκαμαντομάχης κτ., ἐνῶ τὰ νέα, ἐφόσον εἶναι σύνθετα, ὅλα ἔχουν ὡς δεύτερον συνθετικὸν οὐσιαστικόν· Τινὰ εἶναι καὶ ἀπλᾶ μεταπλασμένα εἰς -ης ἔξ οὐσιαστικῶν, οἶον κασσίδα - κασσίδης κτ.

Ἐπίθετα θηλυκὰ εἰς -η.

Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ὅλα τὰ ἐπίθετα ἀπλᾶ καὶ σύνθετα εἶναι τρικατάληκτα ἔχοντα ἰδίαν κατάληξιν καὶ διὰ τὸ θηλυκόν, οἶον ἀνόητη, ἀνοστη, ἀστόχαστη, κακόγνωμη, κακόμοιρη κτ. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὰ δάνεια ἀπὸ τὴν λογίαν παράδοσιν, οἶον ἔκτακτη, ἐπικίνδυνη, ἰδιότροπη κτ. Ἐν γένει δικατάληκτον ἐπίθετον δὲν ἀνέχεται ἢ κοινὴ δημοτικὴ. Μόνον εἰς τὸ ἰδίωμα Πόντου σώζονται δικατάληκτα. Καὶ ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ καινοτομίας τῆς νέας γλώσσης. Ἡ παράβασις τοῦ κανόνος, ὅτι τὰ σύνθετα εἶναι δικατάληκτα, εἶναι πολὺ παλαιά. Ἦδη εἰς τὸν Ὅμηρον παρουσιάζονται τὰ πρῶτα παραδείγματά της ὅχι μόνον εἰς σύνθετα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα χαρακτηριζόμενα συνήθως ὡς δικατάληκτα.

Τῶ ὄντι εἰς αὐτὸν ἀπαντῶμεν Ξ 78 ἀβρότη, Κ 293, γ 383 ἀδμήτη, Β 447 ἀθανάτη, Β 389, Υ 281 ἀμφιβρότη, α 50 ἀμφιρύτη, ζ 108 ἀριγνώτη, Σ 219 καὶ 221 ἀριζήλη, Π 123 ἀσβέστη¹, γ 270 ἐρήμη, Ι 425 ἐτοίμη, Η 5, Κ 576 ἐυξέστη, Ε 466 ἐνποιήτη, ψ 92 ἰφθίμη παρὰ τὸ δικατάληκτον ἰφθίμος² (Α 3 «ἰφθίμος ψυχάς»), Θ 391, α 101, γ 135 ὀβριμοπάτηρ ἐκ τοῦ ἀμαρτύρου ἀρσενικοῦ ὀβριμόπατρος, Ξ 372 παναίθη³, μ 79 περιξέστη, δ 770, ξ 64, ψ 149 πολυμνήστη, Ι 568 πολυφόρβη κτ.⁴ Καὶ ἄς μὴ νομίση τις ὅτι τοῦτο τὸ κάμνει ὁ Ὅμηρος τάχα διὰ μετρικὴν ἀνάγκην. Ἄν ἤθελε, μποροῦσε νὰ κατασκευάσῃ τὸν στίχον κατ' ἄλλον τρόπον, ὥστε νὰ ταιριάσῃ καὶ ὁ εἰς -ος θηλυκὸς τύπος. Τὸ κάμνει, διότι τὰ θηλυκὰ ταῦτα ἦσαν κοινόχρηστα εἰς τὸν καθημερινὸν λόγον. Ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης, ἀπόδειξις τὰ χωρία Ξ 200 καὶ 301, ὅπου μεταχειρίζεται τὴν

¹ Πβ. Ἡρωδιαν. 2, 100 «Ἀρίσταρχος κατὰ βαρεῖαν τάσιν ἀσβέστη παρώνυμον ἐκδεχόμενος τοῦ, ἄσβεστος δ' ἄρ' ἐνῶρτο γέλως (Ὅδ. θ 326), ὑγιῶς πάνυ οὕτως γὰρ ἔχει τὸ ἀνάλογον, ἢ τε ἔμφασις τοῦ δηλουμένου καὶ πολὺς ὁ τοιοῦτος σχηματισμὸς Ὅμηρικός».

² Πβ. Ἡρωδιαν. 2, 248 «τὸ μέντοι ἰφθίμος ἔχει θηλυκὸν ἰφθίμη... οὐκ ἄρα ἐστὶ σύνθετον». Ὁ γραμματικὸς θέλων νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τὸ ἰφθίμος εἶναι ἀπλοῦν καὶ ὄχι σύνθετον προσάγει ὡς ἀπόδειξιν ὅτι τοῦτο ἔχει θηλυκόν. Ἄλλ' ὡς βλέπομεν ὑπάρχουν καὶ σύνθετα τρικατάληκτα. Ἐπομένως ὁ συλλογισμὸς του δὲν εἶναι ὀρθός.

³ Πβ. Ἡρωδιαν. 2, 91 «ὡς γὰρ παρὰ τὸ καλὸς ἐγένετο πάγκαλος καὶ παγκάλη, οὕτως καὶ παρὰ τὸ αἰθὸς πάναιθος, ᾧ ἀκόλουθον τὸ παναίθη».

⁴ Πβ. καὶ Kühner - Blass 1, 540.

γενικήν πολυφόρβον ἀντὶ πολυφόρβης. Εἶπε δὲ καὶ ὁ Ἡσίοδος «Δήμητρος πολυφόρβης»¹. Ἦτο λοιπὸν ἀδιάφορον εἰς τὸν ποιητὴν ποῖον τύπον θὰ μεταχειρισθῆ, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο ἦσαν συνήθεις.

Τὰ παραδείγματα εἶναι πολλὰ καὶ εἰς τοὺς μετὰ τὸν Ὅμηρον συγγραφεῖς. Ἐν πρώτοις διδακτικὰ εἶναι τὰ μετὰ στερητικοῦ ἀ - τρικατάληκτα, οἷον ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ 326 π. Χ. ἀδοκίμη², Ἡσιόδ. Θεογον. 747 ἀκαμάτη³, Ἡσιόδ. Ἔργ. 118 καὶ Ξενοφ. Οἶκον. 20,10 αὐτομάτη, Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 217 γραφὴ κώδικος ἀταυρώτη⁴ κττ. Πλὴν τούτων ἔχομεν καὶ τὰ Δωρικὰ παρ' Εὐριπ. Ἴφιγ. Αὐλ. 121 ἀκλύστα, Ἐκάβ 201 ἀρρήτα καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Kühner - Blass ἀναφερόμενα ἀβάτα, ἀκινήτα, ἀμετρήτα, εὐφιλήτα⁵, τῶν ὁποίων οἱ ἀντίστοιχοι Ἀττικοὶ τύποι ἀβάτη, ἀκινήτη κτλ. ἂν καὶ ἀμάρτυροι πάντως ἕλέγοντο.

Ἄλλη κατηγορία παρουσιάζουσα ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος εἶναι τὰ εἰς -ιμος. Παρὰ τὸ αἰίδιμος, ἐδώδιμος, θανάσιμος, νόστιμος, ὄψιμος, πρώιμος, ὄριμος κττ., τὰ ὅποια μόνον ὡς δικατάληκτα ἀπαντοῦν ἀρχαίῳθεν, εὐρίσκομεν εἰς τὸν Ψευδοφωκ. 136 κλοπίμη, Πλάτ. Νόμ. 705 C ναυπηγησίμη καὶ Πολιτ. 614 E γνωρίμη, Διόδωρ. Σικελ. 11, 57, 3, πενθίμη, Ἀθῆν. 13, 581 b καιρίμη, Ἀνθολ. Παλατ. 6, 191 καὶ 7, 574 νομίμη κττ. Κοινότερα ἦσαν τὸ φρονίμη, χρησίμη καὶ ὠφελίμη, κοινότατα δὲ τὸ ἀκαιρίμη καὶ ἐρήμη. Ὅτι δὲ ἕλέγετο καὶ ὀβρίμη καὶ φαιδίμη καὶ ἀλκίμη μαρτυροῦν τὰ Δωρικὰ ὀβρίμα⁶, φαιδίμα⁷, ἀλκίμα⁸.

Ἐπειτα ὑπάρχουν καὶ ἄλλα διαφόρων σχηματισμῶν ἢ συνθέσεων, οἷον Ὁμ. Α 38 ζαθέη, Αἰσχύλ. Εὐμεν. 77 περιορῶτη ὅμοιον μὲ τὸ Ὀμηρικὸν ἀμφιρῶτη, Πλάτ. Φαῖδρ. 276 E καὶ Νόμ. 722 C παγκάλη, Ἡροδ. Ε, 82 ἡμέρη, ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ 326 π. Χ. θρηπιδέστη⁹, Θεόκρ. μελικ. 3, 19 ποντοπόρη, Πausan. 5, 7, 3 (ἐκ παλαιοῦ χρησιμοῦ) ἐνρρείτη, Πλουτάρχ. Θεμιστ. 22 ἀριστοβούλη, Ἡρωδιαν. 1, 304 δορυκίτη κττ. Καὶ τὰ Δωρικὰ Αἰσχύλ. Ἐπτ. 776 ἀρπαξάνδρα ἐπίθετον τῆς Σφιγγὸς καὶ Πέροσ. 596 περικλύστα καὶ Σοφοκλ. Αἶ. 172 ταυροπόλα προϋποθέτουν Ἀττικὰ ἀρπαξάνδρη¹⁰, περικλύστη, ταυροπόλη.

¹ Θεογον. 912.

² Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 431.

³ Ὁ Δωρικὸς τύπος ἀκαμάτα ἀπαντᾷ εἰς τὸν Σοφοκλ. Ἀντιγ. 339.

⁴ Πβ. καὶ Kühner - Blass 1, 539.

⁵ ἄνωτ.

⁶ Εὐριπ. Ὀρ. 1454.

⁷ Πινδ. Ὀλ. 6, 21. Πυθ. 4, 50. Νεμ. 1, 101.

⁸ Σοφοκλ. Αἶ. 402.

⁹ Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 431.

¹⁰ Πιθανὸν εἶναι ὅτι τοῦτο ἐσχηματίσθη κατευθείαν χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἀρπάξανδρος.

Εἰς ταῦτα ἀνήκουν καὶ τὰ οὐσιαστικοποιηθέντα *κασιγνήτη*, *οἰνοχόη* (ἀγγεῖον πρὸς ἀντλήσιν οἴνου) θηλ. τοῦ *οἰνοχόος*, *καπνοδόκη*, Ὀμ. ψ 243 *περάτη* (δύσις) καὶ ὅ,τι ἄλλο παρόμοιον, ἔτι δὲ καὶ τὸ *εὐφρόνη* (νύξ) θηλ. τοῦ *εὐφρων*, *ἡγεμόνη* θηλ. τοῦ *ἡγεμών*, *Χιτώνη* προσηγορικὸν τῆς Ἀρτέμιδος φορούσης τὸν Δωρικὸν χιτῶνα¹.

Τὸ συμπέρασμά μας ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν ἐπιθέτων τούτων² εἶναι ὅτι ταῦτα λεγόμενα καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ ὁλονὲν ἀναλογικῶς πολλαπλασιαζόμενα κατέστησαν σήμερον κανὼν ἀνεξαίρετος τῆς δημοτικῆς³. Ἡ διαφορὰ τονισμοῦ τῶν νέων εἶναι εὐεξήγητος. Ἀφότου ἔπαυσεν ἡ διάφορος προφορὰ τοῦ μακροῦ *η* καὶ ἔγινε τοῦτο ἴσον μὲ τὸ *ι*, δὲν ὑπῆρχε πλέον λόγος φωνητικὸς νὰ τονίζεται ἡ παραλήγουσα πρὸ μακρὰς ληγούσης καὶ τὸ θηλυκὸν ἐξωμοιώθη κατὰ τὸν τονισμὸν πρὸς τὸ ἀρσενικόν.

Ὄνόματα εἰς -ασσα.

Παρὰ τὸ *ἡρώϊνη* - *ἡρώνη* καὶ *ἡρώϊσσα* - *ἡρῶσσα* θηλυκὸν τοῦ *ἡρώς* ἀρχαῖον ἀπαντᾷ καὶ *ἡρώασσα* εἰς ἐπιγραφὴν Κρήτης⁴. Τοῦτο ἐσχηματίσθη διὰ τῆς καταλ. -ασσα, ἡ ὁποία ἦτο ἀρκετὰ συνήθης εἰς τὴν ἀρχαίαν καθὼς μαρτυροῦν τὸ *ἄνασσα* (ἄναξ), *Ἐπίασσα* (ἐπώνυμον τῆς Δήμητρος), *θέρμασσα* ἀντὶ *θερμάστρα*⁵, *πρόφρασσα* (πρόφρων) κττ. Τὸ -ασσα τοῦτο ἐσώθη εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ Πόντου μὲ καταβιβασμένον τὸν τόνον -*ᾶσσα* εἰς τὸ *κακᾶσσα* θηλ. τοῦ *κακᾶς* (ἀσθενής). Ἡ μετακίνησις τοῦ τόνου ἔγινε κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ἀρσενικοῦ. Ὁ Δ. Οἰκονομίδης δέχεται ὅλως ἀπιθάνως ὅτι τὸ -*ᾶσσα* προῆλθεν ἐκ τοῦ -*ισσα* ἀποβληθέντος τοῦ ἐπιτόνου *ι*, *κακάισσα* - *κακάσσα*⁶. Ἀλλὰ τοῦτο προφανῶς εἶναι ἀδύνατον. Ἐπίτοτον *ι* ἀποβάλλεται εἰς τὸ Ποντικὸν ἰδίωμα προηγουμένου μόνον συμφώνου, λ. χ. τὸ *πάει*, *λέει*, *κρούει* οὐδέποτε γίνεται *πά*, *λέ*, *κρού*, διότι τὸ προηγουμένον φωνῆεν στηρίζει τοῦτο καὶ κωλύει τὴν ἀποβολήν.

Στερητικὸν *ᾶ*-.

Πολλάκις τὸ στερητικὸν *ᾶ*- εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν παρουσιάζεται καὶ ὑπὸ

¹ Πβ. καὶ Ἑρωδιαν. 1, 304 καὶ 335.

² Περί ἐνίων ἐκ τῶν ἐπιθέτων τούτων ἰδ. καὶ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 1, 187 σημ. 2, 18 καὶ 337.

³ Πβ. καὶ Γ. Ἀναγνωστόπ. 127.

⁴ Ed. Schwyzer 193.

⁵ Πβ. καὶ Ἑρωδιαν. 1, 267.

⁶ Ἀθηνᾶ 40 (1928) 206 - 7.

τούς τύπους *ἀνα-ἀνε-ἀνη-*, οἷον *ἄβαθος* καὶ *ἀνάβαθος*, *ἄβγαλτος* καὶ *ἀνέβγαλτος* καὶ *ἀνήβγαλτος* κατ' ἀναλογίαν τῶν κανονικῶν *ἀνάξιος*, *ἀνέξοδος*, *ἀνήξερος* κττ.¹ Ἐκ τῶν τοιούτων ἀπεσπάσθη ὀλόκληρον τὸ *ἀνα-* ὡς στερητικόν, διὸ καὶ λέγεται *ἀναπαραδιά* ἐκ τοῦ *ἀνα-* καὶ *παράδες*, *ἀναπουλιὰ* ἐκ τοῦ *ἀνα-* καὶ *πουλιῶ*, *ἀνασκούφωτος* ἐκ τοῦ *ἀνα-* καὶ *σκούφμα* ἢ *σκουφωμένος*² κττ. Τὸ φαινόμενον ἦτο καὶ μεσαιωνικὸν ὡς μαρτυρεῖται ἐμμέσως ἐκ τῶν λεγομένων τοῦ Εὐσταθίου: «Σημείωσαι δὲ καὶ ὅτι ἐν τῷ ἀνάεδνον δύο κεῖνται στερήσεις ἀντὶ μιᾶς μεσολαβηθέντος τοῦ ν διὰ μόνην εὐφωνίαν. Οὕτω καὶ ἀνάγνωστον τὸ ἄγνωστον ἐν τῷ. μηδὲν ἀνάγνωστον καλὸν ἔχοιμι. Εἰ δὲ κατὰ τινος ἢ ἀνὰ πρόθεσις δύναται καὶ στέρησιν ἔστιν ὅτε δηλοῦν, εἴη ἂν οὕτως ἀνάεδνον καὶ ἐνταῦθα τὸ ἄπροικον»³. Ὅτι δὲν πρόκειται περὶ προθέσεως στερητικῆς, ἀλλὰ *ἀνα-* στερητικοῦ, τοῦτο εἶναι φανερὸν ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ μεσαιωνικὸν *ἀνασκούφωτος* ἐρμηνευθὲν ἀνωτέρω. Ὅτι δὲν πρόκειται ὁμοίως περὶ *ἀνα-* στερητικοῦ εἰς τὸ *ἀνάεδνος* καθὼς καὶ εἰς τὸ ὅμοιον *ἀνάελπτος*⁴, καὶ τοῦτο ἔχει διδαχθῆ⁵. Ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει ἐμμέσως δίκαιον ὁ Εὐστάθιος εἶναι τὸ *ἀνάγνωστος*, ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο προφανῶς δὲν πρόκειται περὶ στερητικοῦ *ἀνα-*, ἀλλὰ διπλῆς συνθέσεως τοῦ ἐπιθέτου *γνωστός* μετὰ τοῦ στερητικοῦ *ἀ-*, *ἄγνωστος-ἀνάγνωστος*. Τὸ ἐπιθέτον τοῦτο παραδίδει ὁ ποιητὴς Καλλίμαχος εἰς τὸν στίχον «μηδὲν ἀνάγνωστον καλὸν ἔχοιμι φίλω»⁶. Ὁ Δ. Μαυροφρύδης δέχεται ὅτι τοῦτο ἐπλάσθη κατὰ τὸ Ὀμηρικὸν *ἀνάεδνος* καὶ τὸ τοῦ Ἡσιόδου *ἀνάελπτος*, ταῦτα δὲ ἐτυμολογεῖ πλημμελῶς *ἀνάΐεδνος*, *ἀνάΐελπτος*⁷. Ἴσως καὶ ταῦτα ἐπέδρασαν⁸. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ διπλῆ σύνθεσις μὲ στερητ. *ἀ-* κατὰ τὰ πολλὰ κανονικὰ *ἀνάξιος*, *ἀνάρπαστος* κτλ. ἀνέρχεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 3^{ου} π.Χ. αἰῶνος. Ὅτι δὲν ἔχομεν πολλὰ παραδείγματα πρὸς πιστοποίησιν τοῦ φαινομένου δὲν ἐλαττώνει τὴν ἀποδεικτικὴν ἀξίαν τοῦ μοναδικοῦ παραδείγματος, ἐφόσον τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητον. Ἡ γραπτὴ παράδοσις καὶ ἐνταῦθα εἶναι ἀτελής.

¹ Ἰδ. Λεξικὸν Νέας Ἑλληνικῆς.

² ἀνωτ.

³ 743, 7.

⁴ Δ. Μαυροφρ. 79. - *Liddell - Scott* Λεξικόν.

⁵ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 320 σημ. 1. Ταῦτα «ἀπὸ τοῦ *ἀν-ἀεδνος* καὶ *ἀν-ἀελπτος* ἢ μᾶλλον *ἀν-ἔεδνος*, *ἀν-ἔελπτος* (ἔεδνον, ἐέλπεσθαι)».

⁶ *Th. Bergle*, Ἀποσπ. 143.

⁷ ἀνωτ.

⁸ Καὶ ξένοι φιλόλογοι δέχονται ὅτι ἡ ἀρχέγονος μορφή τοῦ στερητικοῦ *ἀ-* ἐγένεν *ἀνα-* προσάγοντες ὡς ἀπόδειξιν τὰ τέσσαρα παραδείγματα τῆς ἐπικῆς γλώσσης *ἀνάεδνος*, *ἀνάελπτος*, *ἀνάπνευστος*, *ἀνάγνωστος*. Ἰδ. *Kühner - Blass* 2, 323.

Ἡ ἀντωνομία τοῦτος.

Εἰς τὰ ἀρχαῖα ἰδιώματα ἀντὶ τοῦ οὔτος οὔτοι ἐλέγετο τοῦτος τοῦτοι. Ἐν ἐπιγραφῇ Σελινοῦντος ἀναγινώσκομεν «τοῦτοι οὐκ ἐνόρριοι οὔτ' αὐτοὶ οὔτε τοὶ σὺν τούτοις φυγόντες»¹, Ρόδου «τοῦτοι δὲ συνλεγέσθων ἐν Καμίρωι εἰς τὸ ἱερὸν τᾶς Ἀθαναίας»², Δελφῶν «τοῦτα δὲ τοὶ ταγοὶ ἐπιτελεόντων»³, Χαλκίδος «ἠυπὺ τῆι κλίνῃι τούτῃι»⁴, Ἐρετρίας «ὅπως ἂν κατὰ τοῦτα γένηται ἡ θυσίη»⁵ κτλ. Ὡς γνωστὸν καὶ ἡ σημερινὴ δημοτικὴ τοῦτος, τούτη, τοῦτο λέγει, ἀγνοεῖ δὲ τὸ οὔτος, τὸ ὁποῖον μόνον εἰς ἰδίωμα Πόντου ἀκούεται εἰς τὸ ἀοὔτος προσλαβὸν ἐν ἀρχῇ τὸ δεικτικὸν α. Καὶ δύναται μὲν νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ τινος πιθανότητος ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ νέου ἀναλογικοῦ ἐξομαλισμοῦ, ἀλλὰ ποῖος μπορεῖ ν' ἀποδείξῃ τὸν χρόνον, ὅτε ἔπαυσε νὰ λέγεται τὸ Ἀττικὸν οὔτος καὶ ἐπεκράτησε τὸ τοῦτος κατ' ἀναλογίαν τῶν πλαγίων πτώσεων; Ἐγὼ φρονῶ ἀδιστακτικῶς ὅτι τὸ τοῦτος εἶναι παλαιὰ κληρονομία εἰσελθὼν εἰς τὴν κοινὴν δημοτικὴν ἐκ τῶν ἰδιωμάτων καὶ δὴ τοῦ Δωρικοῦ καὶ ἐπικρατῆσαν ἐξέβαλε τὸ οὔτος⁶.

Ἡ ἰδιωματικὴ ἀντωνομία δέν.

Εἰς τὸ Ποντικὸν ἰδίωμα δέν σημαίνει τίποτε καὶ λέγεται εἰς πρότασιν ἐρωτηματικὴν ἢ ἀποφατικὴν, οἷον δέν εἶπες; (εἶπες τίποτε;) - δέν κ' εἶπα (δέν εἶπα τίποτε). Λέγεται καὶ μὲ τὸ ἀόριστον τι ὡς σύνθετον τιδέν μὲ τὴν ἴδιαν σημασίαν καὶ χρῆσιν. Θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἡ συγκοπὴ ἐκ τοῦ οὐδέν καὶ ἡ σημασιολογικὴ χρῆσις εἶναι ἴδια τοῦ ἰδιώματος, ἀλλ' ὄχι. Τὸ ἰδίωμα ἐκληρονόμησε παλαιὸν τύπον μαζὶ μὲ τὴν χρῆσιν του. Ὅντως εἰς τὸν Ἀλκαῖον ἀναγινώσκομεν «καὶ κ' οὐδέν ἐκ δένος γένοιτο»⁷, εἶπε δὲ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης «οὐκ ἔχω δέν»⁸. Ἡ ἀναγωγὴ τοῦ δέν εἰς τὸ δεῖς δέν εἶναι ὀρθή⁹.

¹ Ed. Schwyzer 165 g.

² ἀνωτ. 281, 16.

³ ἀνωτ. 323, B, 21.

⁴ ἀνωτ. 791.

⁵ ἀνωτ. 808, 42. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Γ. Χατζιδ. ΣΙΕ 64 τούτη ἀνεγνώσθη καὶ ἐν ἀρχαιοτάτῃ Ἰωνικῇ ἐπιγραφῇ.

⁶ Περὶ τῶν παλαιῶν τοῦτος, τοῦτοι ἐπραγματεύθη ὁ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 149. Πβ. καὶ Kühner - Blass 1, 607 καὶ Liddell - Scott Λεξικόν.

⁷ Th. Bergk Ἀποσπ. 76.

⁸ Θεσμοφ. 1197.

⁹ Ἴδ. Liddell - Scott Λεξικόν ἐν λέξει οὐδεῖς.

Ρήματα διφορούμενα.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς γραπτῆς παραδόσεως παρατηροῦνται πολλὰ ρήματα πολυφορούμενα. Δηλαδή ἀπὸ τὸ ἴδιον ὄνομα σχηματίζονται διάφοροι ἐνεστώτες εἰς -άω - έω - όω - ίζω - άζω - αίνω - άνω - εύω - κττ. μὲ τὴν ἴδιαν ἢ διάφορον σημασίαν καὶ εἰς τὸν ἴδιον χρόνον καὶ τόπον ἢ εἰς διαφόρους¹. Ἡμᾶς ἐνταῦθα θ' ἀπασχολήσῃ μόνον ἓνα ζεῦγος, τὰ εἰς -ῶ καὶ -ίζω. Οὕτως ἔχομεν *κόναβος - κонаβίζω* καὶ *κοναβῶ* εἰς τὸν Ὅμηρον², *θρυλος - θρυλῶ* καὶ *θρυλίζω*, *κλόνος - κλονῶ* καὶ *κλονίζω*, *ὄγλος - ὄγλῶ* καὶ *ὄγλίζω* κττ. Ὑπάρχουν ὁμως καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια δὲν φαίνεται νὰ παράγονται ἀπὸ ὀνόματα, οἷον *αἰτῶ* καὶ *αἰτίζω* εἰς τὸν Ὅμηρον, *κοιμῶ* εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ *κοιμίζω* εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, *προκαλοῦμαι* καὶ *προκαλίζομαι* ἀμφότερα εἰς τὸν Ὅμηρον κττ. Πῶς πρέπει νὰ ἐξηγηθοῦν αὐτά; Κατὰ τὴν γνώμην μου μόνον μία ἐρμηνεία μπορεῖ νὰ δοθῇ. Ἀφοῦ οἱ λαλοῦντες συνήθισαν νὰ λέγουν *κοναβίζω* καὶ *κοναβῶ*, *θρυλῶ* καὶ *θρυλίζω*, δὲν θὰ τοὺς ἦτο δύσκολον, νομίζω, νὰ πλάττουν καὶ τύπους εἰς -ίζω, ὅπου ἀρχαιοθὲν εἶχαν εἰς -ῶ καὶ ἀντιστρόφως. Ἦσαν εἰς τὸ γλωσσικόν τους αἴσθημα συνήθη τὰ διφορούμενα ταῦτα καὶ τοὺς ἦτο ἀδιάφορον ἂν θὰ μεταχειρίζοντο εἰς τὴν ἴδιαν σημασίαν τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον τύπον ἢ τοὺς ἦτο εὐκόλον πρὸς δήλωσιν σημασιολογικῆς τινος παραλλαγῆς νὰ μεταχειρισθοῦν παρὰ τὸν παλαιότερον τύπον τὸν νεώτερον κατὰ τὰ ὑπάρχοντα ἀρχαιότερα πρότυπα. Ὡστε ἦτο δυνατὸν διὰ τῆς ἀναλογίας νὰ ἐπεκταθῇ ἢ τάξις τῶν ρημάτων τούτων.

Τὰ διφορούμενα ταῦτα ρήματα δὲν περιορίσθησαν χρονικῶς. Ἐξηκολούθησαν νὰ λέγονται εἰς ὅλας τὰς περιόδους τῆς γλώσσης καὶ εἰς τὴν νέαν δημοτικὴν εἶναι τόσον κοινά, ὥστε εἶναι δυνατὸν σχεδὸν ἀπὸ κάθε περισπώμενον νὰ σχηματισθῇ καὶ βαρύτερον καὶ ἀντιστρόφως. Πολλῶν ἐκ τούτων ὁ ἕτερος τύπος παρεδόθη ἀρχαιοθὲν, διὰ δὲ τὸν φερόμενον ὡς νεώτερον δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν ἂν ὄντως εἶναι νεώτερος σχηματισμὸς ἢ καὶ αὐτὸς παλαιὸς μὴ μαρτυρούμενος ὑπὸ τῆς γραπτῆς παραδόσεως, οἷον *ἀγάπη - ἀγαπῶ* (ἀρχ.) καὶ *ἀγαπίζω* (νεώτ.), *βολή - βολίζω* (μεταγν.) καὶ *βουλῶ* (νεώτ.), *κέρδος - κερδίζω* (μεταγν.) καὶ *κερδῶ* (νεώτ.), *κοίτη - κοιτάζω* (μεταγν.) καὶ *κοιτῶ* (νεώτ.), *λύγος - λυγίζω* (ἀρχ.) καὶ *λυγῶ* (νεώτ.) κτλ. Ἐνίοτε καὶ οἱ δύο τύποι μαρτυροῦνται ὡς ἀρχαιοθὲν παραδοθέντες, οἷον *ἀπολογοῦμαι* (ἀρχ.), *ἀπολογίζομαι* (μεταγν.) καὶ *ἀπολογῶ*, *ἀπολογίζω* εἰς τοὺς ἑλληνοφώνους τῆς κάτω Ἰταλίας.

¹ Περὶ τούτων ἐπραγματεύθη ἐν ἐκτάσει ὁ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 435 - 6.

² Μαρτυρημένος ὁ παρατατικὸς *κονάβιζε* N 498, Φ 255 καὶ κ 399 καὶ ὁ ἀόριστος *κονάβησε*, *κονάβησαν* B 334, Π 277 καὶ ρ 542.

Τὰ νέα διαφορούμενα ρήματα ὁ Γ. Χατζιδάκις ἐξήγησε διαφορετικά. "Οτι δηλ. διὰ τὴν σύμπτωσιν τῶν μελλόντων εἰς -*ισω* καὶ τοῦ ἀορ. εἰς -*ισα* τῶν εἰς -*ῶ* καὶ -*ίζω* ρημάτων μεταπλάσσονται οἱ ἐνεστῶτες ἀναλογικῶς¹. Ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἀπολύτως ὀρθή. Ἐπειδὴ ὅμως ἀρχαιοθὲν παρεδόθησαν τοιαῦτα, νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ τὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀρχαίαν κληρονομίαν καὶ νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ νόμος τοῦ ἀναλογικοῦ μεταπλασμοῦ ἤρχισε νὰ λειτουργῇ ἀφ' ὅτου τὸ *η* συνέπεσε κατὰ τὴν προφορὰν πρὸς τὸ *ι*, ὅτε ἐκτὸς τῶν παλαιοθὲν ὑπαρχόντων εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ διπλῶν τύπων ἤρχισαν νὰ πλάττωνται καὶ ἄλλοι καὶ κατὰ τὰ ὑπάρχοντα πρότυπα καὶ διὰ τὴν ταύτισιν τοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ ἀορίστου.

Ἡ ρηματικὴ κατάληξις - *μεσθα* - *μαστε*.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου τὸ πρῶτον πληθυντικὸν πρόσωπον τῆς μέσης φωνῆς τῶν ρημάτων εἰς τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν λήγει εἰς -*μεθα* καὶ -*μεσθα*, οἷον Ἰλ. Η 377 *μαχσόμεθα* καὶ Ε 875 *μαχόμεσθα*, κ 1 *ἀφικόμεθα* καὶ κ 13 *ικόμεσθα*, Ι 619 *φρασσόμεθα* καὶ Α 140 *μεταφρασσόμεσθα* κτλ. Καὶ μετὰ τὸν Ὀμηρον Θέογν. 671 *φερόμεσθα*, Αἰσχύλ. Ἄγαμ. 846 *βουλευσόμεσθα*, Πέρσ. 143 *θώμεθα* καὶ 215 *βουλόμεσθα*, Εὐριπ. Μῆδ. 821 *χρώμεθα* καὶ 315 *σιγησόμεσθα*, Ἀριστοφ. Νεφ. 66 *ἐκρινόμεθα* καὶ 576 *μεμφόμεσθα*, Πινδ. Ὀλ. 10, 79 *κελαδησόμεθα* καὶ Πυθ. 10, 28 *ἀπτόμεσθα*, Θεόκρ. 15, 135 *ἀρξώμεθα* καὶ 17, 1 *ἀρχώμεσθα* κτλ. κτλ. Θὰ ἦτο περιττὸν νὰ παραθέσωμεν ὅλα τὰ παραδείγματα τῶν ποιητῶν, οἱ ὅποιοι παντοῦ χρησιμοποιοῦν τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον τύπον κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ μέτρου. Εἰς τοὺς πεζοὺς δὲν εὐχρηστεῖ τὸ -*μεσθα*. Τοῦ τύπου τὸ σ παρελήφθη ἀπὸ τὸ δεύτερον πρόσωπον -*σθε* καθὼς ἔχει ἤδη διδαχθῆ². Ἐκ τοῦ -*μεσθα* - *μεστα* ἔχει τὴν ἀρχὴν τὸ νέον δημῶδες -*μαστε* διὰ τοῦ μεταβατικοῦ τύπου -*μεστε*, ὅπερ ἀναλογικῶς πρὸς τὸ δεύτερον πληθυντικὸν *λεγόμεστα* - *λεγόμεστε* κατὰ τὸ *λέγεστε*, καὶ ἔπειτα *λεγόμαστε*.

Ρημάτων μεταπλασμοί.

Τὸ τρίτον πληθυντικὸν πρόσωπον τοῦ παρατατικοῦ τῶν περισπωμένων ρημάτων ἤρχισε νὰ λήγῃ εἰς -*οῦσαν* ἀντὶ -*ουν* ἀρκετὰ ἐνωρίς. Εἰς μελέτην μου δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν³ ἀνέφερα παραδείγματα

¹ ΜΝΕ 1, 272 - 3.

² Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 192. Πβ. καὶ Δ. Μαυροφρ. 160.

³ τόμ. 10 (1935) 154 - 7.

ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα ἐπολεμοῦσαν, ἐνοοῦσαν, ἐθεωροῦσαν, ἐταπεινοῦσαν, ἐδολιοῦσαν, ἐποιοῦσαν, ὠκοδομοῦσαν, ἠγομοῦσαν, παρετηροῦσαν, τὰ ὅποια ἐνόμιζα ὡς τὰ πρῶτα. Ἦδη ὁμως παρατηρῶ ὅτι εἰς τὸν Εὐριπίδην ὑπάρχει τὸ πρῶτον παράδειγμα. Πβ. Ἑκάβ. στ. 573 κέξ. «ἀλλ' οἱ μὲν αὐτῶν τὴν θανοῦσαν ἐκ χειρῶν | φύλλοις ἔβαλλον, οἱ δὲ πληροῦσιν πυρὰν | κορμούς φέροντες πευκίνους». Παρὰ τὴν γραφὴν τῶν κωδίκων νεωτέρων ὅλων τοῦ 12^{ου} αἰῶνος πληροῦσι ὁ Χοιροβοσκὸς ἀνέγνωσεν ἐπληροῦσαν γράφων «εὔρηται παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ ἐν τῇ Ἑκάβῃ τὸ τρίτον τῶν πληθυντικῶν ἰσοσύλλαβον τῷ ἰδίῳ πρώτῳ προσώπῳ πληθυντικῶ, οἷον ἐπληροῦσαν, ἔνθα φησί, οἱ δ' ἐπληροῦσαν πυρὰν κορμούς φέροντες πευκίνους»¹. Δέχομαι ὅτι ὄντως δ' ἐπληροῦσαν ἔγραψεν ὁ Εὐριπίδης καὶ ὀρθῶς ἀνέγνωσεν ὁ Χοιροβοσκός, ἡ δὲ γραφὴ δὲ πληροῦσιν εἶναι παρανόημα τῶν βιβλιογράφων. Καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ὅλου κειμένου ἀπαιτεῖ ἐπληροῦσαν, διότι πρόκειται περὶ ἀφηγήσεως τοῦ θανάτου τῆς Πολυξένης, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ λέγων μεταχειρίζεται φυσικὰ παρατατικούς, «ἡ δὲ καὶ θνήσκουσ' ὅμως πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν» (στ. 568), «οἱ μὲν ἔβαλλον, οἱ δ' ἐπληροῦσαν», «τοιιάδ' ἤκουεν κακὰ» (στ. 576). Ἡ χρῆσις ἐνὸς ἐνεστιῶτος μεταξὺ τριῶν παρατατικῶν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν θὰ ἔκαμνε τὸν λόγον ἀκομψον καὶ ἀνάξιον τοῦ Εὐριπίδου.

Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν κοινὴ εἶναι ἡ κατάληξις -ουν τοῦ τρίτου πληθυντικοῦ προώπου τῶν ρημάτων καὶ μόνον εἰς μερικὰ ἰδιώματα, οἷον Κρήτης, Θήρας, Κύπρου, Ρόδου καὶ ἄλλων τινῶν νήσων, ἀκούεται καὶ ἡ ἀρχαία -ουσιν. Τὸ παλαιότερον παράδειγμα τοῦ -ουν εἶναι τὸ ἐπιτηδεύσουν ἐξ Ἀπαμείας τοῦ 5^{ου} μ. Χ. αἰῶνος².

Εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινούς χρόνους, ὅτε ἐφάνησαν οἱ ρηματικοὶ τύποι ὕβριζα, συνήγαγα, ἔσχα, ἔσχασμεν κττ., ἐγένετο ἀλληλεπίδρασις τῶν προσώπων τοῦ ἐνεργητικοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου, ὥστε ἀπὸ τὰ δύο συστήματα τοῦ ἔγραφον - ες ε - ομεν - ετε - ον καὶ ἔγραφα - ες - ε - αμεν - ατε - αν προῆλθε κατ' ἐξομαλισμὸν ἕνα σύστημα καὶ διὰ τοὺς δύο χρόνους, ἔγραφα - ες ε - φασμε - φετε - φαν καὶ ἔγραφα - φες - ψε - φασμε - ψετε - ψαν³.

Τὰ ἀρχαῖα ρήματα εἰς -όω λήγουν σήμερον εἰς -ώνω, τὰ δὲ πρῶτα παραδείγματα παρουσιάζονται εἰς παπύρους τοῦ 3^{ου} ἢ 4^{ου} μ. Χ. αἰῶνος⁴.

Ἡ σημερινὴ δημοτικὴ λέγει χαίρομαι ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου ἐνεργητικοῦ χαίρω. Περὶ τούτου ἔγραψεν ὁ Γ. Χατζιδάκις ὅτι ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ ἤδομαι καὶ εὐ-

¹ I. Belcker, An. Gr. 1293. Πβ. καὶ Δ. Μανροφρ. 190.

² Γ. Χατζιδ. MNE 1, 38, ΣΙΕ 85 καὶ 102 καὶ ἐν Ἀθηνᾶ 41 (1929) 5.

³ Γ. Χατζιδ. MNE 1, 186 καὶ ΣΙΕ 65

⁴ Γ. Χατζιδ. MNE 1, 290.

φραίνομαι ὡς ἀπαντᾷ εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ 2^{ου} μ. Χ. αἰῶνος, καταχαροῦμαι δὲ εἰς Ἑβδομήκοντα (Παροιμ. Σολομ. 1, 26), χαρήσομαι δὲ εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ 2^{ου} π. Χ. αἰῶνος¹. Ἄλλὰ τὸ ρῆμα ἀπαντᾷ πρῶτον εἰς τὸν Ἀριστοφάνην Εἰρ. 291 «ὡς ἡδομαι κ' εὐφραίνομαι καὶ χαίρομαι».

Παραδείγματα ἑξομαλισμοῦ τοῦ δευτέρου προσώπου τῶν εἰς -ομαι ρημάτων, τὸ ὁποῖον ἔληξεν εἰς -σαι ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ η-α, κατέλεξαν ὁ Δ. Μαυροφρύδης² καὶ κατόπιν ὁ Γ. Χατζιδάκις³ τὰ ἑξῆς. Εἰς τὰ Ἀνακρεόντ. 31, 11 φρόβησαι, ὁ ὁποῖος παρέχει καὶ 14, 2 πετᾶσαι, Θεόκρ. 1, 78 ἐρᾶσαι, Ἑβδομήκ. Δευτερον. 28, 39, Γ' Βασιλ. 17, 4 καὶ Ἰεζεκ. 12, 18 πίεσαι, Ροῦθ 2, 14, Ψαλμ. 127, 2 καὶ Ἰεζεκ. 12, 18 φάγεσαι, Γ' Βασιλ. 14, 6 ἀποξεροῦσαι, ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ 100 π. Χ. ἀντιποιεῖσαι κτλ. Τύπον ἀκροῦσαι ἀντὶ ἀκροῶ ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὸν Ἀντιαττικιστὴν⁴. Οἱ τύποι αὗτοὶ ἀρχίσαντες ἀπὸ τοῦ 6^{ου} π. Χ. αἰῶνος, ἴσως καὶ παλαιότερα, ἔγιναν κοινοὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Φρυνίχου, ὁ ὁποῖος γράφων «ἀνακτᾷ . . . ἀντὶ τοῦ ἀναλαμβάνεις . . . οἱ δὲ ἀμαθεῖς προσθέσει τῆς σαι ἀνακτᾶσαι λέγουσι»⁵ φαίνεται ὅτι ἀγνοοῦσε τὸν Ἀνακρέοντα καὶ τὸν Θεόκριτον ἢ ὅτι δὲν τοὺς ἐλογόριασε, διότι ἔγραψαν εἰς γλῶσσαν ἰδιωματικὴν, ἐνῶ αὐτὸς εἶχεν ὡς κανόνα μόνον τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον⁶. Ὡστε ἡ νέα Ἑλληνικὴ καθόλου, δημοτικὴ καὶ λογία, ἀνέροχεται ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτὴν εἰς τὸν 6^{ον} π. Χ. αἰῶνα.

Εἰς μερικὰ ἰδιώματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς ρήματα περισπώμενα τῆς συζυγίας εἰς -άω κλίνονται κατὰ τὰ εἰς-έω, διὸ καὶ λέγεται ἀγαπεῖ, ἐχτιμεῖ, τιμεῖ, κττ. Ἦδη εἰς ἀρχαίας Λακωνικὰς ἐπιγραφὰς ἀπαντῶμεν τιμεῖ,⁷ νικεῖ⁸, εἰς ἐπιγραφὴν Μεγάρων ὀλίγον μετὰ τὸ 306 π. Χ. τιμῆ⁹, κατ' αὐτὰ δὲ πάντως ἐπλάσθη καὶ τὸ ἀπαρέμφατον τιμεῖν ἀναγινωσκόμενον εἰς ἐπιγραφὴν Ἀκράγαντος¹⁰. Ἴσως νὰ μοῦ παρατηρηθῇ ὅτι ναὶ μὲν πρόκειται περὶ τῶν ἰδίων τύπων, ἀλλ' εἶναι δυνατόν οἱ νέοι νὰ εἶναι ἄσχετοι πρὸς τοὺς παλαιούς. Οἱ ἴδιοι ψυχολογικοὶ λόγοι συνετέλεσαν εἰς τὸν μεταπλασμὸν καὶ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων, δὲν ἔπεται ὁμως

¹ MNE 1, 414 καὶ 439.

² 159 - 60.

³ MNE 1, 385 καὶ 426 - 7 καὶ Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 191.

⁴ I. Bekker, An. Gr. 77.

⁵ ἄνωτ. 18.

⁶ Καὶ τὸ ἀντίστροφον παρατηρεῖται, ὅτι δηλ. ρήματα εἰς -μι ἢ κατ' αὐτὰ κλινόμενα ἐσχημάτισαν τὸ δεύτερον πρόσωπον κατὰ τὰ βαρύτερα, οἶον δύνῃ, ἐπίστη, κάθη ἀντὶ δύνασαι, ἐπίστασαι, κάθησαι.

⁷ Ed. Schwyzer 44, 39 «ἀ πόλις τοὺς ἰδίους εὐεργέτας τιμεῖ».

⁸ ἄνωτ. 46.

⁹ ἄνωτ. 154, 16 «ὅτι ὁ δᾶμος τῶν Μεγαρέων τιμῆ τοὺς ἀγαθόν τι πράσσοντας».

¹⁰ ἄνωτ. 307, 15 «πάτριόν ἐστι καὶ ἐκ προγόνων παραδεδομένον τιμεῖν τοὺς ἀγαθούς».

ἐκ τούτου καὶ ὅτι οἱ νέοι εἶναι κληρονομία ἀρχαία. Ἄλλ' ἐγὼ πιστεύω τὸ ἀντίθετον. Οὐδεὶς λόγος νὰ μὴ δεχθῶμεν ὅτι αὐτὸ τὸ παλαιὸν ἰδιωματικὸν *τιμεῖ* ἐσώθη μέχρις ἡμῶν εἰς ἰδιώματα τῆς νέας.

Μερικοὶ τύποι τῆς ἀρχαίας προστακτικῆς τῶν ἐκ τοῦ *βαίνω* συνθέτων ρημαίων λήγοντες εἰς -α ἀντι-ηθι μαρτυροῦν ἐπίδρασιν τοῦ δημωδεστέρου λόγου εἰς τὴν γραφομένην. Πβ. Ἄριστοφ. Σφήκ. 979 *κατάβα κατάβα κατάβα κατάβα*, ὅπου ὁ Σχολιαστὴς λέγει «ὅτι συνήθως οὕτως ἔλεγον ἐν τοῖς δικαστηρίοις». Ὁμοίως Ἐκκλησ. 478 καὶ Λυσιστρ. 1280 *ἔμβα*, Ἀχαρν. 262 *πρόβα*. Οὕτω καὶ Εὐριπ. Ἡλ. 113 *ἔμβα*, Φοίν. 193 *εἴσβα*, Ἄλκ. 872 *πρόβα*. Ὁμοίως Ἄλεξ. 14 *μετάβα*¹ καὶ Μένανδρ. 124 *παράστα*². Καὶ ἐν ἐπιγραφῇ *ἀνάβα*. Ἄλλας ὁμοίας προστακτικὰς, οἷον *ἀπόστα*, *ἄνστα*, *δάμνα* κττ., κατέλεξεν ὁ Kühner-Blass³. Ὡστε τὰ νεώτερα *ἀνέβα*, *κατέβα*, *διάβα* ἀνέρχονται ὡς πρὸς τὴν κατάληξιν εἰς τὸν 5^{ον} π. Χ. αἰῶνα. Τὸ *ἀπόστα*, *μετάστα* κττ. προϋποθέτουν καὶ ἀπλοῦν *στά*. Δὲν δύναμαι νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι ἐλέγετο καὶ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ δὲν δύναμαι νὰ τὸ ἀπορρίψω, διότι τὸ *στά* τοῦ σημερινοῦ ἰδιώματος Πόντου συνηγορεῖ ἀρκετὰ ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεώς του.

Ἄλλος ρηματικὸς τύπος δημώδης ὁ ἀόριστος *εἶπα* ἀνάγεται εἰς τοὺς Ὀμηρικοὺς χρόνους. Πβ. Α 106 «μάντι κακῶν, οὐ πώ ποτέ μοι τὸ κρήνιον *εἶπας*» καὶ 108 «ἐσθλὸν δ' οὔτε τί πω *εἶπας* ἔπος οὔτε τέλεσσας». Περὶ τούτου οἱ λεξικογράφοι σημειώνουν ὅτι ἀπαντᾷ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς Ἰωνας πεζογράφους καὶ τὸ δεύτερον πρόσωπον *εἶπας* προτιμοῦν οἱ Ἀττικοί⁴.

Ἡ προστακτικὴ *ἄκου* τῆς δημοτικῆς ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον εἰς τὸν Ἄριστοφάνην. Πβ. Θεσμοφ. 28 **Εὐριπίδης**: «*Ἄκου*» – **Κηδεστής**: «*Ἀκούω* καὶ *σιωπῶ*». Ἴσως νὰ θελήσῃ τις ν' ἀντεῖπῃ προστατεύων τὸν ποιητὴν ἀπὸ τὴν μομφὴν τοῦ μαλλιαρισμοῦ (!) ὅτι διὰ λόγους μετρικοὺς κατέπιε τὸ ε. Δὲν ἀντιλέγω, ἀλλ' ἐκεῖνο πού θέλω νὰ ἰσχυρισθῶ εἶναι ὅτι οὗτος μετεχειρίσθη ρηματικὸν τύπον εὐχρηστον εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, δὲν τὸν ἔπλασεν ὁ ἴδιος ἀνθαιρέτως διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ πρὸς στιγμὴν τὴν ἀπαίτησιν τοῦ μέτρου. Ὅτι ἔπλαττε λέξεις καὶ μάλιστα κωμικὰς τοῦτο εἶναι ἀναμφίβολον⁵, ἀλλ' ὅτι ἐκολόβωνε καὶ τοὺς ρηματικοὺς τύπους, τοῦτο δὲν ἀποδεικνύεται. Καὶ γενικῶς δύναται νὰ διατυπωθῇ διὰ τοὺς

¹ Th. Kock 2, 301.

² ἀνωτ. 3, 36.

³ 2, 45. Πβ. καὶ Γ. Ἀγαγνωστόπ. ἐν Ἀθηνᾶ 36 (1924) 26.

⁴ Ἰδ. Liddell-Scott Λεξικὸν ἐν λ. *εἶπον*.

⁵ Τοιαύτας ἰδ. εἰς τὴν μελέτην μου: Γραπτὴ καὶ προφορικὴ παράδοσις τῆς γλώσσης ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1, 25.

ἀρχαίους συγγραφείς τὸ γλωσσικὸν ἀξίωμα, ὅτι λέξεις μὲν νέας ἐδημιουργοῦσαν, ἀλλὰ τύπους γραμματικούς μετεχειρίζοντο ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔπλαττεν ὁ λαός.

Παθητικὸς ἀόριστος εἰς -θηκε.

Εἰς ἐπιγραφὴν Θεσιῶν τῶν π. Χ. χρόνων περιέχουσαν ἀπόφασιν τοῦ δήμου περὶ μισθώσεως τῶν δημοσίων βοσκῶν ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς: «ἐπιδὲι ἅ μίσθωσις τῶν πυάων *διεσσείλθεικε*, ὑπάρχι δὲ ἐν τῇ προτηνὶ προρρείσει ἢ τίς καβείλειτη τῶν ἐμβεβαόντων ὑπογράψασθη τᾶς αὐτᾶς μισθώσις, δεδόχθη τῷ δάμῳι ἀρχὰν ἐλέσθη κτλ.»¹ Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ὅλου ψηφίσματος ἐξάγεται τὸ ἑξῆς νόημα: Ἐπειδὴ ἔληξεν ἡ μίσθωσις τῶν δημοσίων βοσκῶν, ὑπῆρχε δὲ προγενεστέρα προκήρυξις ὅστις θέλει νὰ ὑπογράψῃ σύμβασιν μὲ τοὺς ὄρους τῆς αὐτῆς μισθώσεως, ἀπεφάσισεν ὁ δῆμος νὰ ἐκλέξῃ ἀρχήν, ἡ ὁποία νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν νέαν μίσθωσιν. Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ *διεσσείλθεικε*; Εἰκάζω ὅτι εἶναι παθητικὸς ἀόριστος. Πρόκειται ἄρα περὶ νέου τύπου ἀορίστου παρεκτεταμένου διὰ τοῦ *κε*. Περὶ τοῦ ἀορίστου τῆς νέας δημοτικῆς εἰς -θηκε ἐπραγματεύθησαν καὶ ἄλλοι καὶ τελευταῖος ὁ Γ. Χατζιδάκις, ὁ ὁποῖος τὴν δημιουργίαν τοῦ τύπου θεωρεῖ νεωτέραν τοῦ Πτωχοπροδρόμου εὐρισκομένου τὸ πρῶτον εἰς τὸν Γεωργηλᾶν². Ἄλλ' ἂν ἡ ἀνωτέρω εἰκασία μου εἶναι ἀληθής, τότε πρέπει ν' ἀνέλθωμεν εἰς τοὺς π. Χ. αἰῶνας διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ σχηματισμοῦ του. Ἡ γραφὴ *διεσσείλθεικε* ἀντὶ *διεσσείλθηκε*, ἂν δὲν πρόκειται περὶ ἄλλης αἰτίας σχετικῆς μὲ τὴν προφορὰν τοῦ *ει* καὶ *η*, εἶναι σφάλμα τοῦ χαρακτοῦ ὅπως καὶ *ἐπιδὲι* ἀντὶ *ἐπειδὴ* καὶ τὸ *προρρείσει* ἀντὶ *προρήσει*.

Αὐξήσεως παράλειψις.

Τὸ ζήτημα τῆς χρήσεως ἢ ἀχρηστίας τῆς αὐξήσεως, ἰδίως τῆς χρονικῆς, δὲν ἐμελετήθη ἕως τώρα καθὼς ἔπρεπε. Καὶ προκειμένου μὲν περὶ τοῦ Ὁμήρου λέγεται συνήθως ὅτι εἰς αὐτὸν ἡ χρῆσις εἶναι ἐλευθέρα, περὶ δὲ τοῦ Ἡροδότου ὅτι παραλείπει μὲν πολλάκις τὴν χρονικὴν, οὐδέποτε ὅμως τὴν συλλαβικὴν, ὅτι δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἢ ἀρχαιόθεν κληρονομηθεῖσα ποικιλία κατὰ μικρὸν ἐκλείπει καὶ ἐπεκράτησεν ὀριστικῶς ἡ καθολικὴ χρῆσις³. Πότε ὅμως ἐπεκράτησεν ἡ καθολικὴ χρῆσις καὶ ἂν ὄντως ἐπεκράτησεν εἰς ὅλας τὰς διαλέκτους, αὐτὸ δὲν ἀποδεικνύεται

¹ Ed. Schwyzer 485.

² MNE 2, 545-9.

³ Δ. Μανροφο. 70 κέξ. - Kühner-Blass 2, 20 κέξ. - Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 197 κέξ. - Γ. Ἀναγνωστόπ. 32.

διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς γραπτῆς παραδόσεως. Εἰς ἀπομακρυσμένας λ.χ. διαλέκτους, ὡς τὴν Κυπριακὴν καὶ τὴν Παμφυλιακὴν, ἐφέροντο ἀναύξητοι συλλαβικῶς τύποι ὡς μαρτυρεῖται ἐξ ἐπιγραφῶν¹. Τὸ μόνον βέβαιον ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ὅτι ἡ συλλαβικὴ ἐπεκράτησεν ὀριστικῶς, ἄγνωστον πότε, εἰς ὅλας τὰς διαλέκτους, τῶν ὁποίων ἔχομεν γραπτὰ μνημεῖα, ἂν δεχθῶμεν ὅτι οἱ ἀναύξητοι τύποι τῶν λυρικών καὶ δραματικῶν ποιητῶν εἶναι κατὰ μίμησιν τοῦ Ὅμηρου καὶ τῶν Ὀμηρικῶν². Τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσον βέβαιον, ὅσον εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, κοινὴν καὶ ἰδιωματικὴν, ἐφόσον μᾶς εἶναι γνωστὸν δὲν ὑπάρχει παράδειγμα παραλείψεως τῆς συλλαβικῆς αὐξήσεως. Ὁ Ὅμηρος ἔλεγεν ἀδιαφόρως *βάλε* καὶ *ἔβαλε*, *βλάψε* καὶ *ἔβλαψε*, *δεῖξε* καὶ *ἔδειξε*, *δῶκε* καὶ *ἔδωκε*, *κεῖτο* καὶ *ἔκειτο*, *λάβε* καὶ *ἔλαβε*, *λάμπε* καὶ *ἔλαμπε*, *λύσε* καὶ *ἔλυσε*, *μεῖνε* καὶ *ἔμεινε* κτλ., ὅλ' αὐτὰ κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ μέτρου, ἡμεῖς ὅμως μόνον *ἔβαλε*, *ἔβλαψε* κτλ. Παρατηρεῖται δὲ πολλάκις ὅτι εἰς τὸν ἴδιον στίχον ἢ εἰς δύο συνεχεῖς στίχους καὶ παραλείπεται καὶ τηρεῖται ἡ αὐξησης, οἷον Α 251 *ἐφθιάθ'*, *τράφεν*, *γένοντο*, Α 465 *μίστυλλον*, *ἔπειραν*, Α 468 *δαίνυντο*, *ἐδέυετο*, Γ 207 *ἐξείμισα*, *φίλησα*, Ζ 6 *ρηῖξε*, *ἔθηκεν*, Ι 537 *λάθετο*, *ἐνόησεν*, Κ 466 *θῆκεν*, *ἔθηκε*, Α 848 *ἐτέρσετο*, *παύσατο*, Ν 165 *ἐχάζετο*, *χώσατο*, γ 466 *λοῦσεν*, *ἔχρισεν*, ε 135 *φίλεον*, *ἔτρεφον*, θ 481 *ἐδίδαξε*, *φίλησε*, σ 322 *ἔτικτε*, *κόμισσε* κτλ. Δὲν παρεβίαζε δὲ κανένα γραμματικὸν κανόνα ὁ ποιητὴς χάριν τοῦ μέτρου, ἀλλὰ μετεχειρίζετο τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ ὅπως ἐλάλειτο. Ἀπαράλλακτα λέγομεν καὶ ἡμεῖς σήμερα *ἐκάναμε* καὶ *κάναμε*, *ἐφάγαμε* καὶ *φάγαμε*, παραλείποντες συνήθως τὴν αὐξησην ὅπου δὲν τονίζεται.

Ἄλλὰ νομίζω ὅτι δὲν δύναται νὰ λεχθῆ τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὴν χρονικὴν αὐξησην. Εἰς αὐτὴν παρατηρεῖται κάποια διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν χοῆσιν καὶ ἀχορησίαν, παρατηροῦνται κάτι παραδείγματα παραλείψεως καὶ εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς μετέπειτα συγγραφεῖς, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀναγκάζουν νὰ ἔχωμεν περὶ αὐτῆς ἄλλην γνώμην, καθὼς θὰ φανῆ ἀπὸ ὅσα θὰ εἴπωμεν.

Καὶ πρῶτον παίρνομεν ὡς παράδειγμα τὸν Ὅμηρον. Εἰς αὐτὸν ἡ αὐξησης δὲν ὑπόκειται εἰς κανένα δεσμόν. Οἱ σύγχρονοί του ὁμιλοῦντες ἢ τὴν ἐτηροῦσαν ἢ τὴν παρέλειπαν καὶ αὐτὸς κάμνει τὸ ἴδιον κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς τέχνης τοῦ Ὄπου τὸ μέτρον χοριάζεται μακρὰν συλλαβὴν, ἐκεῖ γίνεται, ὅπου χοριάζεται βραχεῖαν, ἐκεῖ ὄχι. Τοιοῦτοτρόπως λέγει μὲν Γ 380 *ἐξήραψε*, Μ 305 *ἠραψε*, ο 427 *ἀνήραψαν*, Κ 542 *ἠσπάζοντο*, ω 126 *ἠρνεῖτο*, Α 35 *ἠρᾶτο*, Α 351 *ἠρήσατο*, Ε 358 *ἦτεεν*, Σ 24 *ἦσχυε*, ἀλλὰ καὶ Ι 344 καὶ 375 καὶ Ο 33 *ἀπάτησε*, *ἀπάτησας*, Α 654

¹ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 197 σημ. 4.

² Γ. Χατζιδ. ἀνωτ. 2, 198. - Δ. Μανροφρ. 70.

αἰτιόωτο, M 384 ἄραξε, N 419 ἀμέλησεν, ε 248 ἄρασσαν, ε 426 ἀράχθη, θ 86 αἶδετο, ι 414 ἐξαπάτησεν, ν 339 ἀπίστεον, υ 109 ἄλεσσαν, ψ 214 ἀγάπησα κτλ. Καθὼς δὲ εἰς τὴν συλλαβικὴν αὔξησιν οὕτω καὶ εἰς τὴν χρονικὴν εἰς τὸν ἴδιον στίχον ἀπαντοῦν τύποι ἀναύξητοι καὶ ηὔξημένοι, οἷον I 375 ἀπάτησε, ἤλιπεν κτλ.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα ἓνα πλῆθος παρωχημένων χρόνων τῶν ἰδίων ρημάτων ἀναυξήτων καὶ ηὔξημένων.

A 346 ἄγαγε, E 731 ἤγαγε. Δ 214 ἄγεν, I 89 ἤγεν. H 312 ἄγον, H 310 ἤγον. Λ 716 ἄγειρεν, β 28 ἤγειρε. ξ 285 ἄγειρα, β 41 ἤγειρα. α 325 ἄειδε, α 154 ἤειδε. Δ 490 ἀκόντισεν, Π 336 ἠκόντισαν. A 396, B 16, ζ 325 ἄκουσα - σας - σε, A 381, μ 265 ἤκουσα - σε. B 194 ἀκούσαμεν, Λ 768 ἠκούομεν. Z 201 ἀλᾶτο, γ 302 ἠλᾶτο. ζ 227, μ 177 ἄλεψα - ψε, Σ 350, τ 505 ἠλειψαν, ἠλειψεν. Γ 360 ἀλεύατο, N 184 ἠλεύατο. Γ 228 ἀμείβετο, A 121 ἠμείβετο. ι 223 ἐνάμελγεν, ι 238 ἠμελγε. Δ 129 ἄμυνεν, I 599 ἠμυνε. Σ 500 ἀναίετο, Σ 450 ἠναίετο. β 234 ἄνασσε, γ 305 ἠρασσε. θ 383 ἀπείλησας, A 388 ἠπείλησεν. Θ 160 ἄνσε, Θ 227 ἠνσεν. Ξ 517 ἄφυσσε, τ 388 ἐπήφυσεν. Π 230 ἀφύσσατο, ψ 305 ἠφύσσατο, κ 172 ἀνέγειρα, E 208 ἠγειρα. Λ 109 ἔλασε, H 223 ἠλασε. ζ 91 ἔλοντο, ζ 97 εἶλοντο. φ 157 ἔλλετο, ι 419 ἠλλετο. Λ 168 ἔπετο, Γ 447 εἶπετο. A 424 ἔποντο, E 591 εἶποντο. O 361 ἔρειπε, O 452 ἠρειπε. Δ 227 ἔχε, Λ 740 εἶχε. A 598 οἶνοχόει, υ 255 ἐφνοχόει¹. A 268 ἀπόλεσσα, B 115 ὄλεσα. Λ 502 ὀμίλει, A 261 ὠμίλησα. K 328 ὀμοσσε, K 332 ἐπόμοσε. A 361 ὀνόμαζε, ω 339 ὠνόμασας. δ 131 ὄπασσε, θ 498 ὄπασε. Π 178 ὄπνιε, Σ 383 ὠπνιε. N 190 ὀρέξατο, E 851 ὠρέξατο. K 359 ὀρμήθησαν, κ 214 ὠρμήθησαν κτλ. Περὶ τούτων εἶπε καὶ ὁ Ἡρωδιανός: «ταῦτα δὲ παρὰ ποιηταῖς ἀναύξητα ἦτοι ἄτροπτα μένει διὰ τὸ μέτρον ἔθει Ἰωνικῶ, ἄκουεν ἀντὶ ἠκουεν, ἔλαυνεν ἀντὶ ἠλαυνεν, ὀνόμασεν ἀντὶ ὠνόμασεν».

Μετὰ τὸν Ὅμηρον ἀπαντῶμεν εἰς τὸν Ἡσίοδ. Θεογον. 565 ἐξαπάτησεν, αὐτόθι 837 ἀναξεν, αὐτόθι 586 ἐξάγαγε παρὰ τὸ ἐν στίχῳ 626 ἀνήγαγον. Θεογον. 542 ὄλεσεν. Ἡδύλ. 5 οἰκτίσατο². Καλλίμαχ. 44 ὀνόμηγε.

Εἰς τὸν Ἡρόδοτον εὐρίσκομεν περισσότερα παραδείγματα. Οὕτω παρὰ τὸ A, 48 ἠψε, A, 176 ὑπῆψαν, Z 94 συνῆψτο λέγονται καὶ τὰ ἀναύξητα A, 19 ἄφθη

¹ Περὶ τούτου ὁ Ἡρωδιαν. 2, 169 - 170 λέγει: «ἐφνοχόει ἔθος ἐστὶ τῷ ποιητῇ ἀποβάλλειν τὸ κατ' ἀρχὴν εἰ ἐπὶ τῶν παρωχημένων, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ πλεονάζειν... ἐν ἑτέροις γάρ φησιν ἐφνοχόει». Προφανῶς ὁ γραμματικὸς κάμνει σύγχυσιν συλλαβικῆς καὶ χρονικῆς αὔξεως. Ὁ ποιητὴς ἐπρόσθεσε καὶ συλλαβικὴν αὔξησιν εἰς τὸ ἐφνοχόει, διότι εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ μίαν συλλαβὴν διὰ τὸ μέτρον, ὅπως εἶπε καὶ Θ 426 καὶ ἀλλαχοῦ ἔειπεν, I 431 ἀπέειπεν, I 432 μετέειπε, K 61 προσέειπε κτλ. Δὲν πρόκειται δὲ προφανῶς περὶ αὐθαιρέτου προσθήκης, κάθε ἄλλο, ἀλλὰ περὶ χρήσεως τύπων τοῦ κοινοῦ λόγου.

² Th. Bergk, Ἄνθολ. Λυφ. σελ. 131.

καὶ ἄφατο, Γ, 137 ἄπτοντο καὶ ἀντάπτοντο, Α, 199 ἐπαμμέναι, Η, 69 ἐναμμένοι. Παρὰ τὸ Α, 62 συνηλίζοντο, Α, 176 συνήλισαν, Η, 172 ἠλισμένοι εὐρίσκομεν καὶ Α, 125 συνάλισε. Παρὰ τὸ Ε, 32 ἠρομόσατο τὸ Γ, 137 ἠρομοῦσαι. Παρὰ τὸ Ε, 65 ἀπηλλάχθησαν τὸ Α, 17 ἀπαλλάσσειτο, Α, 152 ἀπαλλάσσοντο, Α, 61 καταλλάσσειτο. Παρὰ τὸ Γ, 19 ἠρητο, Ι, 29 παρήρητο τὸ Ε, 120 ἀρτέοντο, Η, 8, ἀνάρημαι, Η, 20 παραρτέετο, Θ, 97 ἀρτέετο, Θ, 108 παραρτέοντο. Οἱ χρόνοι τοῦ ἄγω-
 ἄπλοῦ καὶ σύνθετοι φέρονται συνήθως μὲ αὖξῃσιν, ἀλλὰ λέγεται καὶ Α, 196 ἐσά-
 γεσκον, Ε, 34 ἐσάξαντο, Α, 120 προεσάξαντο. Λέγεται Δ, 110 ὠδοιπόρεον, ἀλλὰ
 καὶ Ζ, 73 εὐδοδώθη.

Ἄλλὰ τὰ ἐξῆς ρήματα φέρονται μόνον ἀναύξητα. Πρῶτον τὸ συγχρότατα
 ἀπαντῶν ἀμείβετο, ἀμείβοντο, ἀμείφατο, ἀμείφαντο. Ἔπειτα Γ, 97 ἀγίνεον καὶ
 Γ, 94 ἀπαγίνεον, Ε, 113 αἴνεσε, Θ, 69 αἴνεε, Γ, 34 ἐπαίνεε, Ι, 33 καταίνεον,
 Θ, 19 παραίνεε, Α, 80 παραίνεσε, Α, 162 αἴρεε, Α, 70 αἴρέετο, Α, 96 αἴρέοντο,
 Γ, 55 αἴρέθη, Α, 189 διαίρεε, Θ, 81 διαιρέοντο, Γ, 150 ἐξαιρέετο καὶ προσεξαι-
 ρέετο, Ι, 81 ἐξαιρέθη, Α, 176 ἐξαιρέθησαν, Η, 220 αἴσθετο, Γ, 1 αἴτεε, Ε, 18 αἴ-
 τεον, Ζ, 86 καὶ Θ, 122 ἀπαίτεε, Δ, 43 παραιτήσατο, Ι, 10 ἀμανρώθη, Δ, 143 ἄνοιξε,
 Ι, 118 ἄνοιξαν, Α, 179 ἀναισιμώθη, Γ, 90 ἀναισιμουῖτο, Β, 11 προαναισιμωμένος,
 Β, 134 ἀναισιμῶνται, Ε, 34 προσαναισιμῶτο, Ε, 35 ἀρρωδέε, Θ, 70 ἀρρωδέον, Ι,
 46 ἀρρωδέομεν (παρατ.), Γ, 39 αὖξετο, Ε, 92, αὖξάνετο, Ε, 78 αὖξηρητο, Θ, 30 αἰξον,
 Α, 127 αὐτομόλεον, Γ, 160 αὐτομόλησε, Ε, 51 αὐδάξατο, Γ, 15 διαιτᾶτο, Γ, 65
 διαιτέομην, Δ, 173 ἐξαύηρε, Α, 192 ἀραιόρητο, Δ, 66 ἀραιρημένος καὶ ἀραιρηκότες,
 Α, 66 ἐργάζοντο, Ε, 20 διεργάζοντο, Β, 15 περιεργάζοντο, Θ, 106 ἐργάσατο, Γ, 15
 ἐργάσαντο, Γ, 30 ἐξεργάσατο, Α, 93 ἐξεργάσαντο, Γ, 52 ἐξεργασάμην, Η, 6 κατερ-
 γάσατο, Θ, 109 κατεργασάμεθα, Δ, 179 ἐξεργάσθη, Ι, 45 ἔργασμαι, Β, 121 καὶ Γ, 155
 ἔργασται, Α, 179 ἔργαστο, Α, 123 κατέργαστο, Β, 130 ἐργασμένος, Γ, 60 ἐξεργα-
 σμένος, Δ, 66 κατεργασμένος, Η, 166 ἐσσοῦτο, Α, 128 ἐσσώθη, Β, 169 ἐσσώθη-
 σαν, Γ, 59 εὐδαιμόνησαν, Α, 66 εὐνομήθησαν, Η, 233 εὐτύχησαν, Α, 68 εὔρισκε
 καὶ ἀνεῦρε, Β, 135 ἐξευρημένος, Η, 54 εὔχετο, Α, 60 προσεύχετο, Δ, 76 εὔξατο, Γ,
 131 εὐδοκίμησαν, Θ, 87 εὐδοκίμησε, Δ, 164 ἔργετο, Ε, 65 ἔρξαν, Ε, 63 κάτερ-
 ξαν, Ε, 64 ἀπεργμένος, Η, 225 ἐτεροιοῦτο, Ε, 40 οἴζεε, Α, 110 συνοίζεε, Α, 145
 οἴκεον, Α, 146 συνοίκεον, Ε, 58 περιοίκεον, Δ, 105 οἴκησαν, Η, 164 κατοίκησε,
 Δ, 23 κατοίκηται, πολλαχθῶ οἴκημένος καὶ κατοικημένος¹, Γ, 91 οἴκισε, Ε, 76 κα-
 τοίκισαν, Δ, 12 οἴκισται, Α, 68 ἐνοικίσθη, Β, 154 κατοικίσθησαν, Θ, 71 οἰκοδό-

¹ Α, 27, 28, 96, 151, 201. Β, 33, 102. Γ, 96, 102. Δ, 8, 22, 28, 32, 93, 101, 105. Ε, 16, 73. Η, 69, 102.

μεον, Α, 186 οἰκοδόμειε καὶ ἀνοικοδόμησε, Γ, 10 οἰκοδομήσατο, Β, 149 οἰκοδομηται, Β, 127 οἰκοδομημένος¹, Α, 196 οἰκοφθορήθησαν, Θ, 142 οἰκοφθόρησθε, Ε, 29 οἰκοφθορημένος, Γ, 52 οἴκτειρε, Α, 114 ἀποικιίζετε, Γ, 156 κατοικιίζετε, Ε, 18 οἰνωμένοι, Γ, 70 ὑπόπτενον, πολλαχοῦ δὲ οἴχεται καὶ οἴχοντο.

Εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον ὅτι ὅλα τὰ ρήματα ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὰς διφθόγγους *αι, οι, αυ, ευ* μένουν ἀναύξητα. Καὶ ἐνῶ ὅλα τὰ ἀπὸ *α* αὐξάνονται, ἠρπάζοντο, ἠκουσαν, ἠσπάζοντο κτλ. φέρεται ἀναύξητον τὸ ἀνοιξε, ἀνοιξαν, ἐνῶ ὅλα τὰ ἀπὸ *ε* αὐξάνονται, ἠλασε, εἶποντο, εἶχον, ἠλευθεροῦντο, ἠρήμωτο, ἠπείγετο, κτλ., φέρεται ἀναύξητον τὸ ἐργαζόμην, ἐργασάμην, ἐργασμαι, ἐργάσμην καὶ τὸ ἔργετο, ἔρξαν, ἐργμένος, ἔτεροιοῦτο, καὶ ἐνῶ ὅλα τὰ ἀπὸ *ο* αὐξάνονται, ὠσφρανο, ὠρμέατο, ὠπτησε, ὠπλισε, ὠρεον, ὠνείδισε, ὠρουσον, ὠμίλησε κτλ., φέρονται ἀναύξητα τὸ ὄρταζον καὶ ὑπόπτενον (διορθούμενον ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν).

Τὴν διαφορὰν αὐτὴν δὲν μπορούμεν νὰ τὴν ἀποδώσωμεν ἀπλῶς εἰς τὴν ἀμέλειαν τῶν βιβλιογράφων τοῦ Ἡροδότου, ὥστε ἄλλοῦ μὲν νὰ γράφουν ηὔξημένους ἄλλοῦ δὲ ἀναυξήτους τύπους, διότι εὐλόγως θὰ ἐγεννᾶτο τὸ ἐρώτημα, διατί τοιαύτη ἀμέλεια δὲν παρατηρεῖται λ.χ. καὶ εἰς τὰ χειρόγραφα τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ Λυσίου; Ἐπειτα δὲν νομίζω τυχαῖον τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ κανόνα ἀνεξαίρετον οὔτε ἓνα ρῆμα ἀπὸ *αι, οι, αυ, ευ, ερ* αὐξάνεται, πιστοποιεῖται δὲ καὶ ἀπὸ ἐπιγραφᾶς τὸ ἀναύξητον *ερ*. Οὕτω εἰς ἐπιγραφὴν Δελφῶν τοῦ 480 π. Χ. ἀναγινώσκειται *ἐργάσατο*², Λεβαδείας τοῦ 174 π. Χ. *ἐργασμένας*³, Ὁρωποῦ μεταξὺ 338 - 322 π. Χ. *ἐξεργασμένους*⁴. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν καθίσταται ἀξιόπιστος ἡ γραπτὴ παράδοσις τοῦ Ἡροδότου τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ *ἐργάζομαι*, διατί νὰ μὴ θεωρηθῇ τοιαύτη καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα; Διὰ τὸ ἀναύξητον *ερ* ἔχω τὴν γνώμην ὅτι διὰ τὴν φύσιν τοῦ *ρ*

¹ Ἐκρίναμεν ἄσκοπον ν' ἀποκλείσωμεν ἀπὸ τὴν ἔρευναν περὶ τῆς χρονικῆς αὐξήσεως τὸν παρακείμενον καὶ νὰ ὀμιλήσωμεν ἰδιαιτέρως περὶ ἀναδιπλασιασμοῦ, διότι καὶ εἰς αὐτὸν περὶ αὐξήσεως πρόκειται. Εἶναι καιρὸς πλέον νὰ λείψῃ ἀπὸ τὴν γραμματικὴν ὁ λεγόμενος ἀναδιπλασιασμός συλλαβικός δι' ἑνὸς *ε* καὶ χρονικός. Παραδείγματος χάριν εἰς τὰ ρήματα *ὀμολογῶ, ὀμολόγουν, ὀμολόγησα, ὀμολόγηκα, ὀμολογήκειν* καὶ *ζηλῶ, ἐζήλουν, ἐζήλωσα, ἐζήλωκα, ἐζηλώκειν* κατὰ τί διαφέρουν ὁ παρακείμενος καὶ ὑπερσυντέλικος ἀπὸ τὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον; Τὸ πολὺ πολὺ ὁ ὄρος ἀναδιπλασιασμός μπορεῖ νὰ διατηρηθῇ μόνον διὰ τὰ ρήματα τῶν ὁποίων ἐπαναλαμβάνεται μαζί μὲ τὴν αὐξῆσιν καὶ τὸ ἀρκτικὸν σύμφωνον, καθὼς *γράφω, ἔγραφον, ἔγραφα, γέγραφα, ἐγεγράφη*. Καὶ κατὰ μίαν σελίδα νὰ λιγοστεύουν οἱ κανόνες τῆς γραμματικῆς, θὰ εἶναι κέρδος ἀφάνταστον.

² G. Dittenberger, Sylloge inscriptionum Graecarum ἀριθμ. 34 «τὸν τρίποδα καὶ τὴν Νίκην ἐργάσατο». Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 198 σημ.

³ ἄνωτ. 972, 79.

⁴ ἄνωτ. 973, 17.

δὲν ἐτρόπη τὸ ε εἰς ει, ὅτι δηλαδὴ καὶ εἰς τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον τῶν χρόνων τοῦ Ἡροδότου, ἀλλὰ καὶ εἰς Δωρικὰς διαλέκτους, ἴσχυεν ὁ ἴδιος περίπου φωνητικὸς νόμος, ὅστις ἰσχύει καὶ εἰς τὴν νέαν δημοτικὴν, καθ' ὃν πᾶν *i* παρὰ τὸ *o* τρέπεται εἰς *e*, οἷον ἄγερο, κερὶ, μερὶ κττ. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον τὸ ει ἤδη ἀπὸ τοῦ 6^{ου} π. Χ. αἰῶνος κατέστη ἀπλοῦς φθόγγος, ἂν καὶ δὲν συνέπιπτεν ἀκόμη ἐντελῶς πρὸς τὸ *i*¹. Δὲν ὑπάρχει δὲ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων φωνητικῶν λειτουργιῶν τοῦ *o*, τοῦ νὰ μὴ ἐπιτρέπη τὴν τροπὴν τοῦ ε εἰς ει καὶ τοῦ νὰ συντελῇ εἰς τὴν τροπὴν τοῦ *i* εἰς *e*. Καὶ διὰ τὸ *αι*, *οι*, *αν*, *εν* δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι πάντως φωνητικὸς νόμος ἐκώλυε τὴν τροπὴν τοῦ *a* καὶ *o* παρὰ τὸ *i* καὶ *v*. Τὸ ἴδιον ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὸ *αν* (ἄνοιξε, ἄνοιξαν) στηριζόμενον καὶ τοῦτο ὡς ἀξιόπιστον ἀπὸ τὸ ἀνάλωσεν ἀναγνωσθὲν εἰς ἐπιγραφὴν Ἰου τοῦ 250 π. Χ.²

Δὲν ἐπιτρέπεται δὲ νὰ παρέλθωμεν ἀπαρατήρητον καὶ τὸ γεγονός, ὅτι καὶ εἰς συγγραφεῖς Ἀττικοὺς ἀπαντοῦν ἀναύξητοι τύποι. Οὕτω ἔχομεν τὸ κοινόχρηστον *οἰωνίζομαι* πάντοτε ἀναύξητον, ἔπειτα Αἰσχύλ. Πέρσ. 767 *οἰακοστροφουν* διορθούμενον ἄνευ λόγου ὑπὸ τοῦ Porson εἰς *ῥακοστροφουν*, Εὐριπ. Βάκχ. 32 *οἴστροησα* ἄνευ λόγου καὶ τοῦτο διορθούμενον ὑπὸ τοῦ ἰδίου εἰς *ῥστροησα*, Ξενοφ. Ἐνάβ. 2, 3, 16 *ἀναίνετο*³, Πλουτάρχ. Εὐμέν. 7 *οἰκτίσατο* ὡς φέρεται εἰς τὸν κώδικα ἄνευ λόγου διορθούμενον εἰς *ῥκτίσατο*, Πομπ. 42 *ὑποικούρηι*, Ἀλκιβ. 23 *οἰκοφθόρησε*. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἐν ἐπιγραφῇ Ἰου τοῦ 3^{ου} μ. Χ. αἰῶνος *οἰκοδομήθη*⁴. Περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ *οι* ρημάτων γράφει καὶ ὁ Ἡρωδιανὸς τὰ ἑξῆς: «Εἰ δὲ ἄρχεται... ἀπὸ τῆς *οι*, τρέπεται τὸ *ο* εἰς *ω* καὶ τὸ *i* προσγράφεται, οἷον οἴχομαι ῥχόμεην, οἴκω ῥκουν... πλὴν τῶν σεσημειωμένων ἀτρέπτων οἴωμαι οἴωθην, οἴωθη δ' Ὀδυσσεὺς (Λ 401), Τρώων δ' οἴωθη καὶ Ἀχαιῶν φύλοπις αἰνή (Ζ 1), οἴμω οἴμησα, οἴμησεν δὲ ἄλεις (Χ 308), οἴνω οἴνουν, μήπω οἴνωθέντες (π 292) καὶ οἰνίζω οἴνιζον, ἐκ τ' ἄρα οἰνίζοντο (Η 472), οἴστρω οἴστροησα, οἴωνίζομαι οἴωνιζόμεην, οἴωνοσκοπῶ οἴωνοσκόπουν, οἴωνοπολῶ οἴωνοπόλουν, οἴακίζω οἰάκιζον, οἴακονομῶ οἴακονόμουν, οἴακοστροφῶ οἴακοστροφουν, κινῆς δὲ προστιθέασι καὶ τὸ οἰδαίνω οἰδαινον καὶ τὸ οἰκουρῶ οἰκούρουν καὶ τὸ οἰμῶζω οἴμωζον, ῥκούρουν καὶ ῥμῶζουν παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν Τραχινίαις (928), ἰδὼν δὲ ὁ παῖς ῥμῶξε, καὶ παρὰ τῷ ποιητῇ

¹ Γ. Κατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 1, 107.

² G. Dittenberg. 1045, 15.

³ Πβ. καὶ Kühner - Blass 2, 11.

⁴ G. Dittenberg. 1267, 15.

(ν 198) ὤμωξέν τ' ἄρ' ἔπειτα καὶ ὦ πεπλήγέτο μηρῶ»¹. Ὡστε κατὰ παράδοσιν παλαιὰν πολλὰ οἱ ἐφέροντο ἄτρεπτα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ γραμματικοῦ. Καὶ εἰς ἐπιγραφὴν Ἑλληνικὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀνεγνώσθη ἐνόχλησεν². Ἄτρεπτον ἀπαντᾷ τὸ ο καὶ οἱ καὶ εἰς ἐπιγραφὰς Αἰολοδοωρικᾶς. Οὕτω ἐν ἐπιγραφῇ Ἡπείρου οἶετο³, Λέσβου ὁμολογημένα⁴, Μυτιλήνης οἰκόμεναν⁵, Ἐρεσοῦ τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος ἀνοικοδόμησε⁶. Ὅτι δὲ κατὰ τὸν 2^{ον} μ. Χ. αἰῶνα τὸ οἱ κατὰ κανόνα ἔμενεν ἄτρεπτον εἰς τὴν προφορικὴν ὁμιλίαν, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, μανθάνομεν ἀπὸ τὸν εἰρημένον γλωσσικὸν ἀφορισμὸν τοῦ Φρυνίχου «ᾧδηκεν ὠκοδόμηκεν, διὰ τοῦ ω ἄριστα ἐρεῖς, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦ οἱ, οἶδηκεν οἰκοδόμηκεν»⁷. Ἐλεγαν λοιπὸν τότε καθολικῶς ὅλοι ἐνοικίασα, κατοίκησα, οἰκοδόμησα, κατοικημένος, οἰκοδομημένος καὶ ὠμιλοῦσαν καλὰ Ἑλληνικά.

Εἶναι ὁμοίως γνωστὸν ὅτι τὸ εὕρισκω φέρεται εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς καὶ μὲ ἀΐξισιν καὶ χωρὶς ἀΐξισιν, εὕρισκον καὶ ἠύρισκον, εὔρον καὶ ἠύρον, εὐρόμην καὶ ἠύρόμην, εὔρημαι καὶ ἠύρημαι, εὔρηκα, εὐρέθη. Τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ εὐ ρήματα ἔμεναν συνήθως ἀναύξητα, οἷον εὔξατο, προσεύχεται, εὐδοκίμησε, εὐτύχησαν, εὐνομήθησαν, εὐθυνήθησαν κττ⁸. Πβ. καὶ τοῦ Εὐαγγελίου Ματθ. 14, 19 εὐλόγησε, Ματθ. 3, 17, Μάρκ. 1, 11 καὶ Λουκ. 3, 22 εὐδόκησα, Πράξ. Ἀποστ. 27, 35 εὐχαρίστησε. Καὶ τὸ ὑπὸ τῆς γραμματικῆς συνήθως διδασκόμενον ὅτι, ἂν μετὰ τὸ εὐ ἀκολουθῇ φωνῆεν βραχύ, ἐκτείνεται τοῦτο, φαίνεται ὅτι καθολικῶς δὲν ἀληθεύει, διότι ἀνεγνώσθη εὐεργέτηκεν καὶ εὐεργετήθη εἰς ἐπιγραφὰς τοῦ 4^{ου} καὶ 3^{ου} π. Χ. αἰῶνος⁹. Ἴδου τί λέγει καὶ περὶ αὐτῶν ὁ Ἡρωδιανός: «Ἡ εὐ δίφθογγος... ὀφείλει τρέπειν τὸ ε εἰς ἠ ὡς παρ' Ἑλλήνων, ἠύφρανθη γὰρ λέγουσι καὶ ἠύχόμην, ἀλλ' ἐπεκράτησε κατὰ κοινὴν διάλεκτον ἡ εὐ δίφθογγος μὴ τρέπεσθαι, οἷον εὔχομαι εὐχόμην, εὐφραίνομαι εὐφραινόμεν, εὐχαριστῶ εὐχαρίστουν»¹⁰. Ὡστε καὶ ἐδῶ ἡ κοινὴ χρῆσις ἦτο εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν, δηλαδὴ ὁ προφορικὸς λόγος ἀντίθετος πρὸς τὸν γραπτόν. Καὶ ἐδῶ διγλωσσία.

Τὸ συμπέρασμα τῶν παρατηρήσεων ἡμῶν εἶναι ὅτι δὲν δύναται νὰ γίνῃ

¹ 2, 789.

² G. Dittenberg. 888, 61.

³ Ed. Schwyzer 404, 8.

⁴ ἀνωτ. 620, 35.

⁵ ἀνωτ. 626.

⁶ ἀνωτ. 632, Α, 2.

⁷ Chr. Lobeck 153.

⁸ Πβ. Kühner - Blass 2, 20.

⁹ G. Dittenberg. 1048, 10 καὶ 1112, 5.

¹⁰ 2, 789.

λόγος περὶ καθολικῆς ἐπικρατήσεως τῆς χρονικῆς αὐξήσεως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, τοιαύτην δὲ φυσικὰ δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὴν Ἄττικὴν διάλεκτον, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἰωνικὴν, Δωρικὴν καὶ Αἰολικὴν. Μόνον εἰς τὴν πρώτην φαίνεται ὅτι ἐπεκράτησεν ὀριστικῶς, ἂν καὶ εἰς αὐτὴν παρουσιάζονται, καθὼς εἶδαμεν, τόσαι ἑξαίρεσεις. Εἰς τὰς ἄλλας καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἰωνικὴν ὑπῆρχεν ἐλευθερία περὶ τὴν χρῆσιν, οἱ ἀναύξητοι δὲ αὐτοὶ ρηματικοὶ τύποι συνεχῶς πληθυνόμενοι ἐπέδρασαν καὶ εἰς τὸν κοινὸν λόγον τῶν Ἑλλήνων, ὁ ὁποῖος ἐσηματίσθη κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον χρόνους. Ἦτο φυσικῶς ἀδύνατον δύο διάλεκτοι μὲ τόσον μεγάλην γεωγραφικὴν ἔκτασιν, ὅσην γνωρίζομεν ἔκ τῆς ἱστορίας, ἢ Ἰωνικὴ καὶ Δωρικὴ, νὰ μὴ συντελέσουν διὰ γραμματικῶν στοιχείων εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς δημώδους κοινῆς Ἑλληνικῆς. Ἐπομένως ἡ παντελὴς ἀχρηστία τῆς χρονικῆς αὐξήσεως εἰς τὴν νέαν δημοτικὴν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου, κατέστη δὲ κοινὴ τοῦλάχιστον κατὰ τὸν 2^{ον} μ. Χ. αἰῶνα.

Ὡς πρὸς τὴν συλλαβικὴν αὐξήσιν παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς. Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, ὡς γνωστόν, διατηρεῖται μόνον, ὅταν φέρῃ τὸν τόνον, ὅπου δὲ ὁ τόνος εὐρίσκεται μακρὰν, ἐκεῖ ἀποσιωπᾶται τὸ ε (διατηρεῖται μόνον εἰς ἰδιώματά τινα), οἷον *μάθαινα, χόρευα, χόρευα, ἔκαμα ἀλλὰ κάμαμε, ἔλεγα ἀλλὰ λέγαμε, ἔφαγα ἀλλὰ φάγαμε, ἔμαθα ἀλλὰ μάθαμε* κτλ.¹ Καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν συναντῶμεν παράλειπιν τῆς συλλαβικῆς αὐξήσεως. Εἰς τὸν Ἀριστοφάνην γίνεται τοῦτο, ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις τελειώνη εἰς μακρὸν φωνῆεν καὶ γίνεται ἔγκλισις τόνου, οἷον Ἰππ. 647 *κἀγὼ φρασα*, 658 *ὅτε δὴ γνων*, 1106 *εἰ μὴ σθιε*, Σφῆκ. 965 *ἄλαβες*, Ἀχαρ. 377 *ἄπαθον*. Ἡ ἀποσιώπησις τοῦ ε εἰς ταῦτα ὀφείλεται εἰς τὴν ἔγκλισιν, διότι ἀποβαλὸν τοῦτο τὸν τόνον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κρατηθῆ φωνητικῶς, ὅπως ἀκριβῶς λέγεται καὶ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν *τόκαμα, τόλεγα, τόφερα* κτλ. Συνέβη δηλαδὴ εἰς τὸ *ἄλαβες* ὅ,τι περίπου καὶ εἰς τὸ *ἔλαβες* καὶ εἰς τὸ *ἄπαθον* ὅ,τι περίπου καὶ εἰς τὸ *ἔπαθον* μὲ τὴν ἑξῆς διαφορὰν ὅτι τὸ μὲν *ἄλαβες ἄπαθον* συντεθέντα μὲ τὴν αὐξήσιν ἐἀνεβίβασαν τὸν τόνον εἰς τὸ πρῶτον συνθετικὸν κατὰ τὸν νόμον τῆς τρισυλλαβίας², *ἔλαβες, ἔπαθον*, εἰς δὲ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος τὸ *ἔλαβες* καὶ *ἔπαθον* καταστάντα ἔγκλιτικὰ δὲν ἠδυνήθησαν πλέον νὰ διατηρήσουν τὸ ἄτονον ε. Δὲν δυνάμεθα βέβαια ν' ἀποδείξωμεν ὅτι καὶ εἰς τὸν κοινὸν προφορικὸν λόγον ἐλέγετο *ἄλαβες, ἄπαθον*, ἀλλ' ὅτι τοῦτο δὲν ἀντέκειτο εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τῶν ἀκροατῶν τοῦ ποιητοῦ συνηθισμένων εἰς τὴν παράλειπιν τῆς αὐξήσεως μαρτυροῦν ἄλλα παραδείγματα τοῦ

¹ Περὶ αὐξήσεως ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ ἰδ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 27 κέξ. καὶ 221, ἐν δὲ τῇ ἀρχαίᾳ τοῦ αὐτοῦ Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 197 κέξ.

² Πβ. Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 1, 165.

ιδίου, ὁμοίως ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις συνήθως τελειώνῃ εἰς μακρὸν φωνήεν, εἰς τὰ ὁποῖα φαίνεται καθαρὰ πλεόν ὅτι λόγος τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ ε δὲν εἶναι ἡ ἔγκλισις, οἷον Ἰππ. 981 *εἰ μὴ γένητο*, Σφῆκ. 440 *ἐγὼ δίδαξα*, 501 *κέλητίσαι κέλευον*, 605 *οὐ γὰρ πελελήσμην*, 853 *διτὴ πελαθόμην*, Νεφ. 1347 *εἰ μὴ τῷ πεποιθῆναι*, 1355 *ἐγὼ κέλευσα*. Θὰ μοῦ ἀντιταχθῆ ἴσως ὅτι καὶ ἐδῶ λόγοι προσωδιακοὶ ἢ μετρικοὶ ὑπαγόρευσαν τὴν ἀποσιώπησιν τοῦ ε. Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι αὐτό, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐνίοτε ἀπαντῶμεν αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς πεζοὺς προηγουμένου καὶ βραχέος φωνήεντος ἢ καὶ συμφώνου, οἷον Θουκυδ. 4, 34 *ἐναποκέκλαστο*, 5, 14, 3 *οἶα οὐπω γεγένητο*, 8, 92, 3 *ὀρμισάμεναι εἰς τὴν Ἐπίδαυρον τὴν Αἴγιναν καταδεδραμήκεσαν* (τοῦτο διορθοῦται εἰς *κατεδεδραμήκεσαν* ὅπως φέρεται εἰς τὸν Ξενοφῶντα Κύρ. Παιδ. 7, 2, 5), Πλάτ. Φαίδ. 89^A *ὀξέως ἦσθετο ὁ πεπόνθειμεν*, ὁ αὐτὸς Συμπόσ. 173^B *παραγεγόνει*, ὁ αὐτὸς Νόμ. 4, 724^A *προοιμασάμεθα διορθούμενον εἰς ἐπροοιμασάμεθα*¹, Αἰσχίν. Κτησιφ. 142 *κακῶς πεπόνθεσαν*, Ξενοφ. Ἀνάβ. 6, 4, 11 *τετελευτήκει*² διορθούμενον εἰς *ἐτετελευτήκει* χωρὶς καμμίαν ἀνάγκην κτλ., τὸ γεγονὸς τοῦτο, λέγω, μᾶς πείθει ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος ἤρχισαν οἱ ὀμιλοῦντες νὰ μὴ παραξενεύονται μὲ τὴν παραλείψιν τῆς αὐξήσεως. Παραδείγματα παραλείψεως ὑπάρχουν πολλὰ καὶ εἰς τοὺς λυρικοὺς καὶ τραγικοὺς ποιητάς, τὰ ὁποῖα συνέλεξεν ὁ Δ. Μαυροφρύδης, ἀλλὰ ταῦτα, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος, κατὰ μίμησιν τῶν ἐπικῶν ποιητῶν³. Λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα δὲν ἔλεγαν μὲν ἴσως καθολικῶς *δίδαξα*, *κέλευον*, *κέλευσα*, *γένετο*, *πελαθόμην*, *πελελήσμην*, *γεγένητο*, *καταδεδραμήκεσαν*, *πεπόνθειμεν*, *πεπόνθεσαν*, *παραγεγόνει*, *τετελευτήκει* κτλ., ἤρχισεν ὅμως νὰ εἶναι ἀνεκτὴ ἡ χρῆσις τοιούτων ἀναυξήτων τύπων.

Καὶ εἰς παπύρους τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων ἀναγινώσκομεν *οὐ κρίναμεν*, *ἀνανεοῦτο*, *διαλάμβανον*, *παραγενόμεθα*, *παρακαλέσαμεν*, *ὑπολάμβανον*, *καταφθαρόμενον* παρὰ τὸ *κατέφθαρται* εἰς τοὺς ἰδίους, *παρασπονδημένος*, *δεδώκει*, *ἐπιδεδώκειμεν*, *τεθνήκει*, *παραβεβλήκησαν*⁴. Περισσότερα εἶναι τὰ παραδείγματα τῆς παραλείψεως ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Πβ. Μάρκ. 14, 44 *παραγίνεται Ἰούδας... καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς... παρὰ τῶν... γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων* *δεδώκει* δὲ ὁ παραδιδούς κτλ. 1 5,7 *φόνον πεποιήκεισαν*, 15,10 *παραδεδώκεισαν*, 16, 9 *ἐκβεβλήκει*, Λουκ. 6, 48 *οὐκ ἴσχυσε σαλεῦσαι αὐτὴν τεθμελίωτο γὰρ* κτλ., Ἰωάνν.

¹ Kühner - Blass 2, 11.

² Πβ. Δ. Μαυροφρ. 71.

³ ἀνωτ. 70 - 71. Πβ. καὶ Kühner - Blass 2, 16 - 19.

⁴ *Edouard Meyer, Grammatik der griechischen Papyri aus der Ptolemäerzeit, Leipzig 1906, σελ. 333 - 4.*

11, 57 *δεδώκεισαν*, Πράξ. ᾽Αποστ. 14, 8 *περιπεπατήκει*, ᾽Ιωάνν. ᾽Επιστ. 1, 2, 19 *εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενήκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν*¹. Περισσότερον νὰ εἴπωμεν ὅτι ὡς πρὸς τὸ φαινόμενον οὐδεμία διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἄλλων παρωχημένων χρόνων καὶ τοῦ ὑπερσυντελικού, ὁ ὁποῖος μόνος φαίνεται εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα καθὼς καὶ τὰ εἰρημένα τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Αἰσχίνου, τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Πλάτωνος ἐξαιρουμένου παρ' αὐτῷ τοῦ *προοιμιασάμεθα*. Περὶ τῶν ὑπερσυντελικῶν ἐλέχθη ὅτι πολλάκις ἐλέγοντο μερικοὶ καὶ εἰς τοὺς ᾽Αττικοὺς συγγραφεῖς ἀναύξητοι, διότι ἦσαν πολυσύλλαβοι². Αὐτὸ ἀφορᾷ εἰς τὴν φωνητικὴν αἰτίαν τῆς παραλείψεως, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ ἄλλο ζήτημα, ἡμᾶς ἐνδιαφέρει ἢ παράλειψις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀσχέτως πρὸς τὴν αἰτίαν.

᾽Απὸ τὰ παραδείγματα τῶν μεταγενεστέρων χρόνων φαίνεται πλέον καθαρὰ ὅτι λόγος παραλείψεως δὲν εἶναι ἡ χασμωδία, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ ἢ ἐξασθένις τοῦ ἀτόνου ε, τὸ ὁποῖον δὲν ἐθεωρεῖτο πλέον ἀναγκαῖον γραμματικὸν στοιχεῖον, διὸ καὶ παρελείπετο.

Αὔξεις συλλαβικὴ ἀντὶ χρονικῆς.

Εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ Πόντου εἶναι ἄγνωστος ἡ χρονικὴ αὔξις, ἀντ' αὐτῆς δὲ κατὰ κανόνα ἀπαράβατον γίνεται αὔξις συλλαβικὴ καὶ εἰς τὰ ἀπὸ α ἀρχόμενα ῥήματα. Λέγεται λοιπὸν ἀγαπαχτῶ - ἐγανάχτεσα, ἀγαπῶ - ἐγάπανα - ἐγάπεσα, ἀρπάζω - ἔρπαζα - ἔρπαξα, ἀυγίζω - εὔγιζα - εὔγισα, ἀυλακῶνω - εὐλάκωνα - εὐλάκωσα κτλ. Εἰς τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ ἄλλων φωνηέντων μένει τὸ ἴδιον φωνῆεν, ἐλέπω - ἔλεπα, ἔρχομαι - ἔρχουμ'νε - ἔρθα, ἡμερῶνω - ἡμέρωνα - ἡμέρωσα, ἰδρῶνω - ἰδρωνα - ἰδρῶσα κτλ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα ἐπίδρασις τῆς συλλαβικῆς αὔξεως. Τὰ πρῶτα φαινόμενα τῆς διαλεκτικῆς αὐτῆς ἰδιοτροπίας εὐρίσκωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν. Εἶναι γνωστὸν τὸ ἐφροχόει τοῦ ᾽Ομήρου, περὶ τοῦ ὁποῖου εἴπαμεν ἄνωτέρω. Γνωστὸν καὶ τὸ ἐάνασσε τοῦ ᾽Αλκαίου³. Κοινόχρηστα ἦσαν καὶ τὰ ᾽Αττικὰ ἐάγην, ἐάλων, ἐάλωκα, ὅπου μένει ἀτρέπτον τὸ α καὶ ἀντὶ χρονικῆς γίνεται συλλαβικὴ αὔξις. ᾽Αλλ' ἔχομεν καὶ παράδειγμα ὁμοιον. Εἰς ᾽Αττικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ 37 π. Χ. ἀνεγνώσθη *εὔξησεν*⁴. Ὅπως λοιπὸν ἔλεγεν ὁ χωρικός τῆς ᾽Αττικῆς—ἴσως καὶ ὁ ἀστὸς—*εὔξησεν*, οὕτω καὶ ὁ σημερινὸς Πόντιος *εὐλάκωσεν, εὔγισεν* κτλ.

¹ Πβ. Δ. Μαυροφρ. 71 - 2.

² Γ. Χατζιδ. ᾽Ακαδ. ᾽Αναγν. 2, 204.

³ Th. Bergk, ᾽Αποσπ. 64.

⁴ G. Dittenberg. 1104, 18.

Ἀναδιπλασιασμοῦ παράλειψις.

Εἰς ἐπιγραφὴν Ἐφέσου τοῦ 297 π. Χ. γραμμένην εἰς τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον ἀνεγνώσθη *ἐβλαμμένοις*¹ ἀντὶ *βεβλαμμένοις* καὶ εἰς ἐπιγραφὴν Ὀλυμπίας τοῦ 6^{ου} π. Χ. αἰῶνος *ἐγραμένω* ἀντὶ *γεγραμμένω*². Ὑποθέτω ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τυχαίας ἀποσιωπήσεως τῶν ἀρκτικῶν συμφώνων, διότι ὅσον καὶ ἂν ἦσαν ἀμαθεῖς ἢ ἀπρόσεκτοι οἱ χαρακταὶ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, δὲν θὰ τὰ παρέλειπαν ποτέ, ἂν ὄντως ἐπροφέροντο. Οἱ τύποι αὐτοὶ μποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν κατὰ δύο τρόπους. Ἡ ὅτι εἰς τὰ ἐν λόγῳ ἰδιώματα δὲν ἐγένετο ἀναδιπλασιασμός διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ἀρκτικοῦ συμφώνου μὲ ἓνα ε, ἀλλ' ἀπλῆ αὔξησις συλλαβικὴ, ἢ ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα ἀποβολὴ κατ' ἀνομοίωσιν. Ἐν τῷ δευτέρῳ ἀληθεύη, εὐρίσκομεν τὴν ἀρχὴν τῆς παραλείψεως τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ ἀνερχομένην εἰς τὸν 6^{ον} αἰῶνα. Μετὰ τὴν σύγρησιν τοῦ ἀρκτικοῦ συμφώνου ἐσιγήθη καὶ τὸ ε, καθὼς καὶ εἰς τὴν αὔξησιν, ἄγνωστον πότε, καὶ τοιοῦτοτρόπως προέκυψαν οἱ νέοι τύποι *βλαμμένοις*, *γραμμένοις*.

Ἐπιρρήματα εἰς - α.

Ἡ ἀρχὴ τῶν εἰς - α ἐπιρρημάτων τῆς νέας δημοτικῆς *κακά*, *καλά*, *ὀρθά*, κττ. ἀνέρχεται εἰς τοὺς Ὀμηρικοὺς καὶ προομηρικοὺς χρόνους. Περὶ τούτων ἐπραγματεύθημεν διὰ μακρῶν εἰς τὸ δεύτερον τεῦχος τοῦ Δελτίου σελ. 4 - 74.

Γ'. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

Ἡ πρόθεσις εἰς ἀντὶ τῆς ἐν.

Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἡ πρόθεσις εἰς χρησιμοποιεῖται πρὸς δήλωσιν δύο τοπικῶν σχέσεων, τῆς εἰς τόπον κινήσεως καθὼς εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ τῆς ἐν τόπῳ στάσεως, οἷον *πάω ᾿ς τὴν Ἀθήνα* καὶ *μένω ᾿ς τὴν Ἀθήνα*. Ἡ δευτέρα σχέσις εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐδηλοῦτο διὰ τῆς ἐν, ἢ ὁποῖα σήμερον εἶναι τελείως ἄχρηστος εἰς τὸν προφορικὸν λόγον. Τὸν γραπτὸν λόγον δὲν τὸν λαμβάνω ὑπ' ὄψιν, διότι εἰς τοῦτον κριτήριον εἶναι οὐχὶ ἡ χρῆσις, ἀλλ' ἡ προσωπικὴ διάθεσις τοῦ γράφοντος. Τὰ πρῶτα σποραδικὰ παραδείγματα τῆς χρήσεως τῆς εἰς ἐπὶ στάσεως ἀπαντῶνται εἰς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἦδη ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου χρησιμοποιεῖται μετὰ ρημάτων δηλούντων στάσιν, ὅταν ὑπονοῆται προηγηθεῖσα κίνησις. Πβ. Ο 275

¹ G. Dittenberg. 364, 84.

² ἀνωτ. 9, 10. Τὸ ἀπλοῦν μ πιθανὸν νὰ μὴ εἶναι ἀποτέλεσμα ἀπλοποιήσεως τῆς προφορᾶς, ἀλλὰ τῆς ἀμαθείας ἢ ἀμελείας τοῦ χαρακτου.

«ἐφάνη... εἰς ὁδόν», δ 51 «ἐς θρόνους ἔζοντο», υ 96 «ἐς μέγαρον κατέθηκεν». Καὶ Θουκυδ. 1, 109.4 «ἐς τὴν νῆσον κατέκλησε». Τὰ παραδείγματα ἀφθονοῦν εἰς τὰ ἰδιώματα, ὅπου ὁ αὐστηρὸς Ἀττικὸς λόγος θὰ μετεχειρίζετο τὴν ἐν ὄχι μόνον μὲ ρήματα ὡς τὰ ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ ἄλλα εἰς τὰ ὁποῖα καμμία κίνησις δὲν ὑπονοεῖται ὡς προσηγηθεῖσα. Παραθέτομεν κατωτέρω ἀρκετὰ ἐκ τῆς συλλογῆς ἐπιγραφῶν τοῦ Ed. Schwyzer. Ἀνάφης «ἀναγραφῆμεν τό τε ψάφισμα καὶ τὸν χρῆσμον καὶ τὰν ἔφοδον ἐστάλαν λιθίναν»¹, Ρόδου «τὸ ψάφισμα ἀγγράφαι ἐστάλαν»², αὐτόθι «ὅπως... ἀναγραφῆι ἐς τὰς στάλας τὸ ψάφισμα»³, αὐτόθι «ἀναγράψαι τόδε τὸ ψάφισμα ἐς στάλαν λιθίναν καὶ θέμειν ἐς τὸ ἱερόν τῆς Ἀθάνας ὅπως πᾶσιν τοῖς ἐπιγινόμενοις φανερόν ἦι, ὅτι Λίνδιοι τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν μνάμαν ποιεῦνται ἐς τὸν ἅπαντα χρόνον... ὅπως δὲ ἅ στάλα τεθῆι ἐς τὸ ἱερόν τῆς Ἀθάνας»⁴, Κερκύρας «τὰν δὲ προξενίαν γράψαντας εἰς χαλκὸν ἀνθέμειν»⁵, Δελφῶν «ἀγγράφαι δὲ τὸ ψάφισμα τόδε ἐστάλαν λιθίναν»⁶, Καρπάθου «ἀναθέμειν εἰς τὸ ἱερόν... στάλαν λιθίναν καὶ ἀναγράψαι εἰς αὐτὰν τὸ ψάφισμα»⁷, Ἀκράγαντος «τὸ δόγμα τόδε κολάψαντας ἐς χαλκῶματα δύο τὸ μὲν ἐν ἀναθέμειν εἰς τὸ βουλευτήριον κτλ.»⁸, Ρηγίου «τὰν δὲ βουλὰν τὸ ἀλίασμα κολαψαμέναν εἰς χαλκῶματα δισὰ τὸ μὲν ἀναθέμειν εἰς τὸ βουλευτήριον κτλ.»⁹, Ἀχαΐας «ἀναθέντω εἰς τὸ ἱερόν»¹⁰, αὐτόθι «ἀναγράψαι... τὸ ψάφισμα ἐστάλας»¹¹, Μυτιλήνης «γράφωσι εἰς τὰν στάλαν»¹², αὐτόθι «ἀναγράψαντας... εἰς στάλαν»¹³, αὐτόθι «ἐνχαράχθην ἐς στάλλαν»¹⁴, Μοσχονησίων «ἀναγράψαι... εἰς στάλλαν»¹⁵, Λαμψάκου «ἀναγραφῆ τὸ ψάφισμα... εἰς στάλαν»¹⁶, Τεγέας «ἀγγράψαντας τὸ ψάφισμα... εἰς στάλαν»¹⁷, Σάμου «τὸ δὲ ψήφισμα τόδε ἀναγράψαι εἰς στήλην λιθίνην»¹⁸, Μιλήτου «τὸ δὲ ψήφισμα ἀναγράψαι ἐς στήλην λιθίνην καὶ στῆσαι ἐς τὸ ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος»¹⁹ κτλ. Παρομοίαν σύνταξιν μετεχειρίσθη καὶ ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας εἰς ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τοὺς Λαρισαίους γράφων εἰς Ἀττικὴν διάλεκτον «ἀναγραφέντας εἰς τὰς στήλας»²⁰. Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ἢ αὐστηρὰ Ἀττικὴ διάλεκτος θὰ μετεχειρίζετο τὴν ἐν μετὰ δοτικῆς, ὡς γράφεται

¹ 239, 32.² 278.³ 284, 5.⁴ 285, 44.⁵ 136.⁶ 330 α.⁷ 295, 34.⁸ 307, 22.⁹ 310, 5.¹⁰ 427, 15.¹¹ 434, 28.¹² 619, 3.¹³ 620, 49.¹⁴ 627, 13.¹⁵ 634, A, 45.¹⁶ 648, 35.¹⁷ 658, 6.¹⁸ 717, 35.¹⁹ 730, 28.²⁰ 590, 27.

εἰς ψήφισμα τοῦ 408 π. Χ. «τὸ δὲ ψήφισμα τόδε ἀναγράψαι τὸν γραμματεῖα τῆς βῶλῆς ἐν στήλῃ λιθίνῃ καὶ καταθεῖναι ἐμ πόλει»¹. Πάντως δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἦτο παγία ἢ χοῆσις τῆς εἰς τοῦλάχιστον καθ' οὓς χρόνους ἐχαράχθησαν αἱ ἐπιγραφαί, διότι εἰς τοὺς ἰδίους τόπους ἀπαιτᾶ καὶ ἡ χοῆσις τῆς ἐν. Πβ. Ρόδου «ἀναγράψαι πάσας καὶ ἐχθέμειν ἐς τὸ ἱερόν τᾶς Ἀθαναίας ἐστάλαι λιθίνοι... τὰς κτοίνας ἀναγράψαι καὶ ἐγκολάψαι ἐν ταῖς στάλαι καὶ στιᾶσαι ἐν τῷ ἱερῷ τᾶς Ἀθάνας»², αὐτόθι «ὁ δᾶμος ἀναθέτω στάλαν ἐν Ρόδῳ ἐν τῷ ἱερῷ τᾶς Ἀθάνας»³, αὐτόθι «ἀναγραψάντων... καὶ θέντων... ἐν τῷ ἱερῷ»⁴, Δελφῶν «τὸ ψάφισμα... ἀναγράψαι... ἐν τῷ ἱερῷ»⁵, αὐτόθι «ἀναγράψαι δὲ τὸ ψάφισμα... ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλωνος»⁶, Μυτιλήνης «ἀναγραφῆ ἐς στάλλαν καὶ ἀνατεθῆ ὡς ἐν ἐπιφανεστάτῳ τόπῳ»⁷, Λαμψάκου «ἀνατεθῆ ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τόπῳ»⁸, Σάμου «τὸ ψήφισμα ἀναγράψαι εἰς στήλην λιθίνην καὶ στιᾶσαι ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἥρας»⁹ κτλ. Ἀφοῦ λοιπὸν εἰς τὸν ἴδιον τόπον καὶ τὴν ἰδίαν πολλάκις ἐπιγραφὴν γίνεται χοῆσις καὶ τῆς εἰς καὶ τῆς ἐν, ἐς τὸ ἱερόν καὶ ἐστάλαι, ἐς στάλλαν καὶ ἐν τόπῳ, εἰς στήλην καὶ ἐν τῷ ἱερῷ καὶ τοῦτο ἀσχέτως πρὸς τὸ ρῆμα, ἂν δηλ. νοῆται ἢ ὄχι κίνησις, θὰ εἶπῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ μὴν κάμνουν διάκρισιν τῆς χρήσεως τῶν προθέσεων καὶ εὐκολον ἦτο νὰ λείψῃ ἢ ἐν καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἢ εἰς, καθόσον πολὺ ἐνωρὶς ἤρχισεν νὰ ἐκλίπῃ καὶ ἡ δοτικὴ πτώσις μὲ τὴν ὁποίαν ἐσυντάσσετο ἢ ἐν¹⁰.

Ἡ γενικὴ ὡς ἀντικείμενον.

Τὰ ρήματα τὰ σημαίνοντα τὸ λέγειν, δίδειν κτλ. συντάσσονται εἰς τὴν νέαν κοινὴν δημοτικὴν μὲ γενικὴν, οἷον τοῦ εἶπα, τοῦ ἔδωσα κτλ. Ἡ σύνταξις μὲ αἰτιατικὴν τὸν εἶπα, τὸν ἔδωσα εἶναι ἰδιωματικὴ. Περὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς γενικῆς ἀντὶ τῆς ἀρχαίας δοτικῆς ἔγραψεν ὁ Γ. Χατζιδάκις καὶ ἀνεῦρε τὴν αἰτίαν

¹ σελ. 386, ἀριθμ. 13.

² 281, 2 καὶ 9.

³ 288, 96.

⁴ 288, 100.

⁵ 331, 14.

⁶ 333, 15.

⁷ 623, 54.

⁸ 648, 35.

⁹ 717, 35.

¹⁰ Περὶ ἄλλων τινῶν παραδειγμάτων ἐκ συγγραφέων τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἰδ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 454-5.

τῆς μεταβολῆς¹, ἀλλὰ δὲν εἶπε τίποτε περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἤρχισεν ἡ ἐπικράτησις τῆς μιᾶς πτώσεως ἀντὶ τῆς ἄλλης. Ὅτι τοῦτο ἤρχισε νὰ συμβαίνει εἰς τὴν δημόδη γλῶσσαν εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ἅς μὴ φανῆ δὲ θαυμαστὸν ὅτι εἰς τὸν Ἀριστοφάνην τὸ πρῶτον ἀπαντῶμεν τὴν σύνταξιν αὐτὴν. Πράγματι εἰς τὴν Εἰρήν. 848 ἀναγινώσκομεν «οὐκ ἂν ἔτι δοίην τῶν θεῶν τριώβολον, | εἰ πορνοβοσκοῦσ' ὥσπερ ἡμεῖς οἱ βροτοί». Ἡ συμφωνία ὄλων τῶν κωδίκων ἔστω καὶ μεταγενεσιέρων τοῦ 11^{ου} αἰῶνος δὲν ἀφίνει ἀμφιβολίαν ὅτι ὄντως περὶ γενικῆς πρόκειται καὶ γενικὴν ἔγραψεν ὁ ποιητής. Καὶ τώρα μία παρατήρησις. Ὁ κανὼν τῆς γλωσσολογίας ὅτι πρὸς ἀπόδειξιν ἑνὸς φωνητικοῦ φαινομένου δὲν ἀρκεῖ ἓν παράδειγμα, ἀλλὰ χρειάζονται πολλὰ — καὶ εἶναι ἀληθές τοῦτο — δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῆ ἔδῳ, ὅπου πρόκειται περὶ φαινομένου συντακτικοῦ. Ἐφόσον δὲν ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότης τῆς γραφῆς, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ καλὴ πίστις τῶν βιβλιογράφων, οἱ ὅποιοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντικαταστήσουν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὴν δοτικὴν διὰ γενικῆς, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ἐκ τοῦ μοναδικοῦ τούτου παραδείγματος ὁρμώμενοι νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ περὶ ἧς πρόκειται σύνταξις εἶχε γενικωτέραν χρῆσιν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ ὁποῖος οὕτω δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ θέσῃ εἰς τὸ στόμα τοῦ δούλου Ξανθία τὴν φράσιν. Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν αὕτη φαίνεται μόνον εἰς τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν, τοῦ τὸ ἔδωσα, τοῦ τὸ εἶπα, διότι εἰς τὸν πληθυντικὸν τοὺς τὸ ἔδωσα, τοὺς τὸ εἶπα γίνεται σύγχυσις μὲ τὴν αἰτιατικὴν, ἡ ὁποία ἐκτελεῖ καὶ τὰ τῆς γενικῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐξάπαντος θὰ ἔλεγαν καὶ «οὐκ ἂν ἔτι δοίην τοῦ θεοῦ τριόβολον».

Προσδιορισμὸς χρονικὸς διὰ προτάσεως κατὰ παράταξιν.

Ἡ δημοτικὴ διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸ πρὸ πόσου χρόνου συνέβη τι μεταχειρίζεται ὡς χρονικὸν προσδιορισμὸν πρότασιν ἐπιφερομένην κατὰ παράταξιν πρὸς τὴν προσδιοριζομένην, λ. χ., *πέθανε ὁ δεῖνα, εἶναι δέκα χρόνια*². Νομίζω ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τοῦ προσδιορισμοῦ ἔχει τὴν ἀρχὴν του εἰς τὴν ἀρχαίαν. Εἰς τὸν Ἀριστοφάνην Θεσμοφ. 876 ἀναγινώσκομεν «τέθνηκε Πρωτέας ἔτη δέκα (πρὸ δέκα ἐτῶν). Τὸ ἔτη δέκα εἶναι βραχυλογία προελθοῦσα ἀπὸ τὴν πλήρη πρότασιν ἔστιν ἔτη δέκα.

¹ Ἰδ. Ἀθηνᾶν 41 (1929) 6 κέξ.

² Τοῦτο ἐκφράζεται καὶ κατ' ἄλλους τρόπους, καθὼς *πέθανε ὁ δεῖνα, εἶναι τώρα δέκα χρόνια* ἢ *εἶναι δέκα χρόνια πὸν πέθανε ὁ δεῖνα* ἢ *πέθανε ὁ δεῖνα τώρα καὶ δέκα χρόνια* ἢ *πέθανε ὁ δεῖνα ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια*. Πβ. καὶ Ἀχιλλέως Τζαρτζάνου, Νεοελληνικὴ Σύνταξις, ἐν Ἀθήναις 1928, σελ. 66.

Προσδιορισμός ἐπιθετικός.

Συνήθως εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν τίθεται οὐσιαστικὸν δηλωτικὸν ἡλικίας, ἐπαγγέλματος κτ. ὡς προσδιορισμὸς ἐπιθετικός, οἷον *παπᾶς ἄνθρωπος, γέρος ἄνθρωπος* κτ. ¹ Αὕτῃ ἢ συντακτικὴ χρῆσις εἶναι παλαιά. Ὁ Λουκιανὸς Περὶ οἴκ. 4 ἔχει ἀκριβῶς ὁμοίαν φράσιν «οὐκ ἤσχύνετο γέρων ἄνθρωπος».

Ὑποθετικὴ πρότασις ἀνανταπόδοτος.

Σύνηθες εἶναι εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν νὰ μένη ἡ ὑποθετικὴ πρότασις χωρὶς ἀπόδοσιν, ὅταν αὕτη δηλοῦσα ἀπειλήν ἐξυπακούεται εὐκόλα ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα καὶ ἀπὸ τὸν τόνον τῆς φωνῆς, οἷον *ἂν σέ πιάσω! ἂν σέ βάλω ᾽ς τὸ χέρι! ἂν σέ δῶ πούθενά ἐκεῖ! ἂν δὲν πᾶς ἐκεῖ πού σου λέω!* κτ. Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ἢ παραλειπομένη ἀπόδοσις εἶναι: *θὰ σέ δείρω, θὰ σέ τιμωρήσω* καὶ τὰ παρόμοια. Τὴν ἰδίαν συντακτικὴν χρῆσιν ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὸν Λουκιανὸν Νεκρ. Διάλ. 22, 3 «*ἂν σέ λάβω ποτέ!*», Κατάπλ. 12 «*ᾧν εἰ λαβοίμην!*», Ὅνειρ. 29 «*πολιορκοῦμαι καὶ ἐπιβουλεύομαι πρὸς ἀπάντων· ποῦ μοι τὸ ξιφίδιον; ἢν λάβω τινά!*». Δὲν ἔχω πρόχειρα παραδείγματα ἀπὸ ἀρχαιοτέρους συγγραφεῖς, εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι θὰ ἦτο ἀρχαιοτάτη ἢ χρῆσις αὕτη.

Προστακτικὴ ἀντὶ ὑποτακτικῆς ὑποθετικοῦ λόγου.

Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν πολλάκις χάριν ζωηροτέρας ἐκφράσεως ἀντὶ ὑποθετικῆς προτάσεως γίνεται χρῆσις τῆς προστακτικῆς καὶ ἀκολουθεῖ κατὰ παράταξιν συμπλεκτικὴ πρότασις μετὰ μέλλοντος ἐπέχουσα θέσιν ἀποδόσεως, οἷον *κάμε το καὶ θὰ ἰδῆς = ἂν τὸ κάμης, θὰ ἰδῆς*. Παρομοίαν σύνταξιν ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὸν Πλάτωνα Θεαίτ. 154 C «*σμικρὸν λαβὲ παράδειγμα καὶ πάντα εἴσει ἃ βούλομαι*».

*
* *

Κατόπιν τῶν ὅσα εἶπαμε προκύπτουν ἀφ' ἑαυτῶν δύο πορίσματα, περὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἀνάγκη νὰ διαλάβωμεν δι' ὀλίγων προτοῦ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ τεθὲν ἐρώτημα.

Πρῶτον ὡς πρὸς τὴν λεγομένην Κοινὴν ² τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, αὕτη

¹ Πβ. Α. Τζάτζαν. 38.

² Περὶ ταύτης ἰδ. Γ. Χατζιδ. ΣΙΕ, 59 - 71 καὶ Γ. Ἀναγνωστόπ. 111 - 137 ἔνθα καὶ πλουσιωτάτη βιβλιογραφία.

προήλθε μὲν ἀπὸ τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον, ἀλλὰ ταύτης ἀχρηστεύθησαν πολλὰ στοιχεῖα, παρελήφθησαν δὲ ἀρκετὰ ἀπὸ τὰς ἄλλας διαλέκτους. Ἀξίζει νὰ μεταφέρωμεν ἐδῶ αὐτολεξεῖ ὅσα χαρακτηριστικὰ λέγει ὁ Γ. Χατζιδάκις περὶ τῆς ἀχρηστεύσεως Ἰωνικῶν στοιχείων. «Ἀπλοποιουμένης ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τῆς γλώσσης... ἔφενγον πάντα τὰ μικρῶς Ἰωνικά, ἅτινα οὕτω περιέπεσον εἰς λήθην, πβ. *Φερόφαττα, ἀμωσγέπως, νάπυ (= σίναπυ), τήμερον, τῆτες, τητινόν, τευτλον, ἄθρους, ἀείνων, νεώς, λεώς, κότινος, νεοχιμόν, εἴλη, γλῶττα, σφάτιω, ἄρρεν, χερορόνησος, κᾶτα, ἄττα* κττ. κττ. . . ., οὕτω δὲ ἀποβιλλομένον τοῦτων ἡ γλῶσσα ἀπέβαινε, ὡς εἰκός, κοινὴ καὶ ἅμα νεωτερικωτέρα»¹. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀντικατάστασις τῶν «μικρῶς Ἰωνικῶν» ἤρχισε πολὺ ἐνωρίτερα παρὰ εἰς τοὺς μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον χρόνους. Τοῦτο συνάγομεν ἀπὸ ἓνα ἀπόσπασμα τῆς Μανδραγοριζομένης τοῦ κωμικοῦ Ἀλέξιδος ἀκμάσαντος ὡς γνωστὸν τὸν 4^{ον} π. Χ. αἰῶνα. Εἰς τοῦτο ὁ ποιητῆς ἐμπαίζει τὴν χρῆσιν τοῦ Ἰωνικοῦ *σευτλον* ἀντὶ τοῦ Ἀττικοῦ *τευτλίον* λέγων «ἐὰν ἐπιχώριος | ἰατρὸς εἶπη . . . | *τευτλίον*, παρείδομεν, | ἐὰν δὲ *σευτλον*, ἀσμένως ἠκούσαμεν | ὡς οὐ τὸ *σευτλον* ταῦτὸν ὄν τῷ *τευτλίῳ*»². Καὶ εἰς μεταγενεστέρους τοῦ Ἀλέξιδος κωμικοὺς ποιητὰς ἀπαντᾷ τὸ ἴδιον σκῶμμα διὰ τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως³, ἡ ὁποία ἔγινε πολὺ προσφιλεῖς εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐσώθη εἰς τὸ σημερινὸν ἰδίωμα τοῦ Πόντου ὑπὸ τὸν τύπον *σευτελον* οὐχὶ βέβαια διὰ τῆς Κοινῆς, ἀλλὰ κατ' ἐυθείαν ἐκ τῆς Ἰωνικῆς. Λοιπὸν ὅτι περιέπιπταν εἰς λήθην «τὰ μικρῶς Ἰωνικά», τοῦτο σημαίνει ὅτι ταῦτα ἀντικαθίσταντο ἀπὸ τὰ ταυτόσημα τῶν ἄλλων διαλέκτων. Καὶ μόνον τὸ γεγονός ὅτι μετεδόθη εἰς τὴν Κοινὴν καὶ ἐσώθη μέχρις ἡμῶν στοιχεῖον τῆς Ἰωνικῆς κλίσεως προσοχῆς ἄξιον, τὰ ὀνόματα εἰς -οῦ -οῦς -οῦδες καὶ -ᾶς -ᾶ -ᾶδες⁴ καὶ ὅτι τὸ Ἰωνικὸν *τι* ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ *σσ*, καθὼς *γλῶττα - γλῶσσα, θάλαττα - θάλασσα, πίττα - πίσσα, τέτταρες, τέτταρα - τέσσαρες, τέσσαρα* (Ἰωνικὰ *τέσσερες, τέσσερα*), *ἀράττω - ἀράσσω* ὅθεν *ἀράζω, ἀλλάττω - ἀλλάσσω* ὅθεν *ἀλλάζω, χαράττω - χαράσσω* ὅθεν *χαράζω* κττ. ἔτι δὲ *τευτλον - σευτλον, τήμερον - σήμερον* κττ. μαρτυρεῖ τὴν μεγάλην συμβολὴν τῆς Ἰωνικῆς εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς Κοινῆς γραφομένης καὶ ὁμιλουμένης⁵.

Ὅμοίως μόνον τὸ γεγονός ὅτι ἡ γενικὴ πτώσις τῶν πρωτοκλίτων εἰς -α ἔγινε συνήθης «τῇ κοινῇ διαλέκτῳ» κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡρωδιανοῦ⁶, ὅτι

¹ ΜΝΕ 1, 410.

² *Th. Koch*, 2, 348 - 9.

³ ἀνωτ. 2, 557 καὶ 3, 320.

⁴ *Γ. Χατζιδ.* ΜΝΕ 1, 90 καὶ Ἀκαδ. Ἀναγν. 2, 351.

⁵ Πβ. καὶ *Γ. Χατζιδ.* ΣΙΕ, 68 καὶ *Γ. Ἀναγνωστόπ.* 153.

⁶ 2, 665.

ἡ γενική - ὤς τῶν εἰς - ὠ ὀνομάτων ἐπεκράτησεν ὀριστικῶς εἰς τὴν Κοινήν καὶ καὶ ὅτι κατὰ τὴν μαρτυρίαν παλαιῶν γραμματικῶν οἱ Δωριεῖς εἶπαν *τοῦτος τοῦ-τοι*¹ μαρτυροῦν πόσον συνέβαλεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ὀμιλουμένης Κοινῆς καὶ ἡ Δωρικὴ διάλεκτος.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶχαμεν ὀφθαλμοφανῆ παραδείγματα τῆς ἀναμείξεως διαλεκτικῶν στοιχείων εἰς τὴν Κοινήν, δὲν θὰ ἦτο λογικῶς ὀρθὸν ν' ἀρνηθῶμεν τοῦτο κατ' ἀρχήν. Φυλαὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους, ζῶσαι ἡ μία παρὰ τὴν ἄλλην καὶ ἐπικοινωνοῦσαι καθ' ἐκάστην διὰ τῶν κοινῶν ἱερῶν, τοῦ ἐμπορίου καὶ πολλῶν ἄλλων μέσων, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ὑποστοῦν γλωσσικὴν ἀλληλεπίδρασιν καὶ νὰ μὴ συμβάλουν ὅλαι, ἄλλαι περισσότερον καὶ ἄλλαι ὀλιγότερον, εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς Κοινῆς. Μήπως καὶ αὐτὴ ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος δὲν προσέλαβε τόσα καὶ τόσα στοιχεῖα ἀπὸ τὴν Ἰωνικὴν καὶ τὴν Δωρικὴν; Ὡς γνωστὸν παρὰ τὸ *καρατόμος* ἔλεγαν οἱ Ἀττικοὶ *καρηβαρία* καὶ *κῆλη* παρὰ τὸ *κᾶλη* Ἰωνικὰ ταῦτα. Καὶ παρὰ τὸ Ἰωνικὸν *ὀπηδός* ἔλεγαν *ὀπαδός*, τὸ ὀποῖον ἐκ τῆς Δωρικῆς ποιήσεως ἔγινε κατ' ἀρχὰς δεκτὸν εἰς τὰ χορικά τῶν τραγικῶν καὶ κατόπιν εἰς τὸν πεζὸν λόγον. Καὶ παρὰ τὸ *κνηγός*, *ὀδηγός*, *στρατηγός*, *χορηγός* καὶ ὅλα τὰ ἐκ τοῦ ἄγω σύνθετα ἔλεγαν καὶ *λοχαγός* καὶ *ξεναγός* ὀμοίως ἐκ τῆς Δωρικῆς παραλαβόντες. Δωρικὴν ἐπίδρασιν μαρτυροῦν καὶ ὅλα τὰ εἰς -ας προσηγορικὰ ἀντὶ -ης καὶ -ος, οἷον *βακτροφόρας*, *γεννάδας*, *λευκολόφας*, *νικομάχας*, *σαμφόρας*, *στηλοκόπας*, *τηλεβόας*, *ὑδροφόβας*, *ὑπιβόας*, *ὠκυβόας* κττ. Ταῦτα διὰ τῆς λυρικῆς τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων ποιήσεως γνωσθέντα εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ μεγαλοπρεπέστερα νομιζόμενα ἔγινον δεκτὰ καὶ συνετέλεσαν νὰ μετασχηματισθοῦν κατ' αὐτὰ καὶ πολλὰ ἔξ ἐκείνων, τὰ ὀποῖα προηγουμένως ἔληγαν εἰς -ος. Ὀμοίως Δωρικὰ εἶναι καὶ τὰ κύρια ὀνόματα εἰς -λας καὶ -λαος ἀντὶ -λεως, οἷον *Ἀρχέλας-λαος*, *Ἀναξίλας*, *Ἀρκεσίλας*, *Ἀγησίλαος* κττ.²

Δεύτερον, καθὼς ἔχει παρατηρηθῆ καὶ ὑπὸ ἄλλων, ἡ γλῶσσα τῆς λογοτεχνίας μετὰ τὸν Ὀμηρον δὲν συνέπιπτε μὲ τὸν προφορικὸν λόγον. Ἦτο γλῶσσα τεχνικωτέρα καὶ κάπως ἐπιτετηδευμένη διαφέρουσα ἀπὸ τὸν καθημερινὸν προφορικόν, τὸν λόγον τῆς ἀφελοῦς συνηθείας³. Διέφερεν ὄχι μόνον εἰς τὴν συντακτικὴν πλοκὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φωνητικὴν καὶ τὸ τυπικὸν τῆς γραμματικῆς. Καὶ πῶς ἐγεννᾶτο αὐτὴ ἡ διαφορὰ; Ἴδου πῶς. Τὸ πρῶτον λογοτεχνικὸν προῖόν, ποιη-

¹ Γ. Χατζιδ. ΣΙΕ 64.

² Ἴδ. Γ. Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν. 1, 230.

³ Δ. Μαυροφρ. 21. - Γ. Χατζιδ. ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τόμ. 5 (1908/9) σελ. 49 - 50 καὶ ΣΙΕ 52. - Γ. Ἀγαγνώστ. 8, 18 - 9, 85 καὶ ἐν Ἀθηνᾶ 36 (1924) 21 κέξ.

τικόν ἢ πεζογραφικόν, γραμμένον σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς γραμματικῆς τῶν χρόνων του ἐχρησιμοποιεῖτο τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους ὡς πρότυπον. Καὶ ἐνῶ ἡ γλῶσσα εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ μετεβάλλετο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν καὶ φωνητικῶς καὶ γραμματικῶς, οἱ γράφοντες ἀκολουθοῦσαν τὴν γραμματικὴν ἐκείνου. Αἱ λέξεις πολλάκις ἐπάθαιναν εἰς τὸ στόμα τῶν λαλούντων ποικίλας συγκοπὰς καὶ ἀκρωτηριασμῶς, αὐτὸ ὅμως ἐθεωροεῖτο ἐπιτετραμμένον εἰς τὸν προφορικὸν λόγον. Οἱ γράφοντες ἐνόμιζαν ὅτι ἔπρεπε νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς ἀκεραίους τύπους. Ποῦ καὶ ποῦ νὰ τοὺς ξεφύγη καὶ κανέναν περιφρονημένος τύπος τῆς κοινῆς ὁμιλίας, ὁ ὁποῖος σήμερα δι' ἡμᾶς ἀποτελεῖ πολῦτιμον ἀπόδειξιν τῆς διαφορᾶς τοῦ γραπτοῦ καὶ προφορικοῦ λόγου. Παραδείγματος χάριν ὁ ἀριστοτέλης τοῦ Ἀττικοῦ λόγου Πλάτων ποτὲ δὲν θὰ ἔγραφεν *ἄκου, πειδή*, ὅπως ὁ Ἀριστοφάνης μέλλων ν' ἀποταθῆ ἀπὸ σκηνῆς εἰς τὸν Ἀθηναϊκὸν λαόν, καὶ ὅμως εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ σύγχρονοὶ του ἔτσι ἔλεγαν. Δὲν θὰ ἔγραφεν ἐπίσης *ττάρων, κτώ, βολῶν* ἀντὶ *τεττάρων, δκτώ, ὀβολῶν*, καὶ ὅμως τὰς κολοβωμένας αὐτὰς κατὰ μίαν συλλαβὴν λέξεις τὰς ἤκουεν ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὸν ψαρᾶν τοῦ ἄστεος τὸν κατὰ τὸν κωμικὸν χαρακτηρισμὸν «κατάρατον», ὁ ὁποῖος μὲ ὕφος ἀδιύφορον καὶ κάπως ὑπεροπτικόν, ὅταν τὸν ἐρωτοῦσεν ὁ πελάτης «πόσου ὁ πουλύπους;», ἀπαντοῦσε χωρὶς νὰ τὸν κοιτάξῃ «ττάρων βολῶν γένοιτ' ἄν!» — «ἡ δὲ κέστρα;» — «κτώ βολῶν γένοιτ' ἄν!»¹. Καὶ ὁ ἄγνωστός μας ποιητὴς τῆς νέας Ἀττικῆς κωμωδίας λέγων πρὸς τοὺς ἀκροατάς του «μὴ καταγελάτε τοῖς ἑμοῖς παθημάτοις»² συνησιάνετο ὅτι ἡ λέξις *παθημάτοις* ἦτο γνωστὴ εἰς αὐτοὺς ὡς δημώδης, ἂν καὶ δὲν ἐγράφετο συνήθως ὑπὸ τῶν συγχρόνων του εἰς ἔργα λογοτεχνικά. Δὲν εἶναι τὸ *παθημάτοις* ὅπως τὸ *Στρεψιάδες* τοῦ Ἀριστοφάνους³ κωμικὸν πλάσμα διὰ νὰ προκαλέσῃ τὰ γέλια τῶν ἀκροατῶν, διότι, καθὼς εἶδαμεν, ἐλέγετο καὶ εἰς ἄλλα ἰδιώματα. Ὁ Λυσίας, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ λοιποὶ δικανικοὶ ρήτορες ἀγορεύοντες ἀπὸ τὸ δικαστικὸν βῆμα δὲν ἔλεγαν συνήθως εἰς τὸν μάρτυρα *ἀνάβα, κατάβα, ἀλλ' ἀνάβηθι, κατάβηθι*, καὶ ὅμως εἰς τὴν κοινὴν ὁμιλίαν ἔλεγαν τοὺς δημώδεις αὐτοὺς τύπους καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰς κωμωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους. Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Θεόφραστος οὐδέποτε θὰ διεννοοῦντο νὰ γράψουν *ἐπληροῦσαν, ἐπολεμοῦσαν, ἐποιοῦσαν* καὶ τοὺς ὁμοίους μεταπλασμένους παρατατικούς, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται εἰς τὸν δημώδη λόγον κατὰ τοὺς χρόνους των. Ὁ ἠῤῥημένος ἀόριστος *ῥκοδόμησε* ὑπάρχει εἰς τὴν

¹ Ἀμφ. 30, 11 καὶ 12 (*Th. Kock*, 2, 245).

² *Th. Kock*, 3, 459.

³ Νεφ. 1206.

Καινήν Διαθήκην¹, ἐν τούτοις εἶναι βέβαιον ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγράφησαν τὰ εὐαγγέλια οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν προφορικὸν τῶν λόγων ἔλεγον *οἰκοδόμησε, οἰκοδομημένος*. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀκριβὲς τὸ συνήθως λεγόμενον ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ εὐαγγελίου εἶναι ἡ δημοτικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐντὶ τοῦ πλήρους *τετραδράχμα* τοῦ γραπτοῦ λόγου ὁ λαὸς ἔλεγε τὸ συγκεκριμένον *τετραῖχμα* καθὼς μᾶς παραδίδει ὁ Ἡρωδιανός². Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ αὕτη ἡ λεγομένη Ἀττικὴ Κοινὴ ἦτο, καθὼς ἔχει παρατηρηθῆ καὶ ὑπὸ ἄλλων, κοινὴ γραφομένη μᾶλλον παρὰ ὀμιλουμένη διαφέρουσα καὶ φωνητικῶς καὶ γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς ἀπὸ τὸν καθαρῶς δημοτικὸν λόγον³. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα μαρτυροῦν ὅτι ἡ σημερινὴ διγλωσσία δὲν ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς, καθὼς κοινῶς πιστεύεται καὶ διδάσκεται, εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς γενέσεως τοῦ Ἀττικισμοῦ — αὐτὸς ἀποτελοῦσε τρίτην γλωσσικὴν κατάστασιν — ἄλλ' αἰῶνας πολλοὺς πρὸ αὐτοῦ.

*
* *

Καὶ τώρα ἀπαντῶντες εἰς τὸ ἐρώτημα ἀπὸ πότε ἀρχίζει ἡ δημοτικὴ λέγομεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ ἀπάντησις χρονικῶς ὠρισμένη. Ὅλα τὰ δημόδια γνωρίσματα τῆς γλώσσης δὲν παρουσιάζονται εἰς μίαν βραχεῖαν περίοδον τῆς ἐξελίξεώς τῆς. Ἄλλα ἐμφανίζονται εἰς τὴν πρώτην γραπτὴν παράδοσιν καὶ ἄλλα εἰς τὰς μεταγενεστέρας περιόδους, αἱ ὁποῖαι ἀπέχουν ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην αἰῶνας. Κατὰ ταῦτα ὁ Ὅμηρος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος δημοτικιστῆς — ἄς ἐπιτραπῆ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός, ἂν καὶ τότε δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη *καθαρεύουσα* — καὶ διότι ἔκαμε τὰ ποιήματά του εἰς τὴν φυσικὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ⁴ καὶ διότι ἀπ' αὐτοῦ ἀρχίζουν τὰ πρῶτα φαινόμενα τῆς δημοτικῆς, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὅσον ἐπερνοῦσαν οἱ αἰῶνες τόσον ἀπεμακρύνετο ἡ γλῶσσα τῆς λογοτεχνίας καὶ γενικῶς τοῦ γραπτοῦ λόγου.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

¹ *Ματθ.* 7, 24 καὶ 26.

² 2, 590.

³ Περὶ τῆς ἀντιθέτου γνώμης τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου μου Γεωργίου Χατζιδάκι ἰδ. *MNE* 1, 20 κέξ. καὶ *ΣΙΕ* 56.

⁴ Πβ. καὶ *Δ. Μαυροφρ.* 68.